

Theologiae Moralis Super Decalogum Seu Decem Dei Præcepta Pars ...

Tractatus V. Ad Præcepta II. Tabulæ De Delictis Contra Justitiam, Seu
Injusta læsione Proximi in Bonis Animæ, Vitæ seu Corporis, Famæ,
Fortunæ & c. Ac Restitutione Inde Debita

Sporer, Patricius

Salisburgi, 1713

Caput V. In septimum, & decimum Præceptum Decalogi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-60167](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-60167)

illisve signis, verbis, vel factis significando in-
noratum antea, non amplius despici à se, sed velle
omnino in suo debito honore esse apud se, & alios.
Quos modos benè notet Confessarius, ut pœni-
tentibus juxta conditionem personarum suam ob-
ligationem discretè significare possit. *Quartus* de-
nique modus est, si per inhonationem vel con-
tumeliam verbalem maximè, etiam fama læsa fuit,
utique & hæc restituenda erit, juxta dicta *señ. 4.*
sicut etiam si per contumeliam quamvis aliud dam-
num illatum fuit in bonis corporis, vel fortunæ;
v. g. gravi percussione, rapina &c. & illud dam-
num compensandum esse nullus dubitat, & ex antè
dictis nosse debes.

CAPUT V.

IN SEPTIMUM ET DECIMUM:

PRÆCEPTUM DECALOGI

Textus.

Non furtum facies.

Et

Non concupisces rem proximi tui.

Explicatio Septimi Præcepti

Septimò hóc præceptò formaliter negativò, no-
mine furti latè accepti, prohibetur omnis ^I
injuria seu injusta læsio vel damnificatio proximi
in bonis temporalibus fortunæ: & ex consequen-
ti, eodem Præcepto, quatenus virtualiter & im-
plicitè

plicitè affirmativum est, præcipitur cuiusque actoru
 um quoad bona temporalia tribuendum esse. pensati
 communis interpretatio DD. cum D. Augustatem
 lib. qq. super Exodum q. 71. dicente. *Furtum*
mine benè intelligitur omnis illicita usurpatio,
aliena: non enim rapinam permisit, qui furtum
prohibuit; sed utique à parte totum intelligit, ut cum
luit, quidquid illicitè rerum proximo auferat.
 Hæc S. Doctor.

2 Declaratur. Quemadmodum in Sexto *Quarti*
 cepto, *non machaberis*, nomine *machia* pro
 adulterium tantum significante, per quamdam
 tonomasiam omnia peccata carnis intelliguntur
 prohibita, ita & hic sub nomine furti proprie
 nificantis ablationem occultam rei alienæ
 Dominò, comprehenditur tamen omnis iniu
 læsio vel damnificatio proximi in bonis for
 Cæterum ad idem Præceptum eandemque
 tem spectat & prohibere, ne alterius jus la
 per injuriam, ac præcipue obligare, ut alteri
 vis jus suum tribuatur per restitutionem, vel al
 modos. Jam vides explicationem hujus lacill
 patentis Præcepti petendam esse ex universa
 materiâ de jure & Justitia. Itaque in gratiam
 niorum incipiendo à facilioribus, hoc ultimo
 pite proponam propriam & directam materiam
 præcepti negativi, sex Sectionibus. *Primâ.*
 definitio, divisio, malitia, & materia gravis, ac
 vis. *Secundâ.* furta minuta respectu ejusdem
 & diversorum: ubi simul de furtis domesticorum
 Uxorum, Filiorum, Religiosorum, famulorum
 factu

...artorum &c. *Tertiâ.* accepta ob occultam com-
...pensationem. *Quartâ.* accepta propter neces-
...D. A...tatem. *Quinta.* acceptio personarum, ac
...munerum; ubi de acceptis ob opus aliâs debi-
...tum, & ob turpem causam. *Sextâ.* defraudatio
...regalium, gabellarum &c. ubi etiam strictim
...criminibus falsi. Sit in nomine Domini.

SECTIO I.

Furti definitio, divisio, malitia, materia
gravis, ac levis.

SUMMARIUM.

- Explicatur definitio furti propriè, & theologice sumpti.
Usque ad n. 11.
- 11. Furti divisio.
- 12. Rapine quid?
- 13. Quid contractus damnosus?
- 14. Quid damnificatio injusta?
- 15. Alia inculcata, alia culpata &c. Usque ad n. 20.
- 16. Furtum est peccatum ex genere suo mortale.
- 17. Veniale ebadii I. tam ex parte furantis v. g. indelibe-
ratè agentis,
- 18. Quam II. ex parte Domini, v. g. non multum inbiti &c.
- 19. & 20. Ex cuius parte etiam augetur, saltem in ratione
offensa, si is multum inbitus sit. &
- 21. III. Maxime ex parvitate materiae veniale sit.
- 22. At que sit materia gravis, qua levis, sic distinguen-
dum est.
- 23. Materia gravis absoluta respectu cujuscunq; etiam opu-
lentissimi, aut Regis potentissimi, sunt duo circiter
ducati: materia vero gravis respectiva ad conditio-
nes personarum, est quantitas sufficiens ad victum
unius diei tali persona.
- 24. Probat, & declaratur pulchre, Usque ad n. 34.

Furti

3 **F**urti sic latè sumpti, prout generatim porri al
 betur septimò Præceptò, *non furtum* lum o
 pro omni nimirum injuria proximo illata
 bona fortunæ seu temporalia externa, com
 numerantur tres species: *furtum proprie dictum*
rapina: & *damnificatio injusta*; quibus
 annumeratur quarta, *contractus damnosus*:
 omnis injuria, seu læsio proximi in bonis fortunæ
 aut fit lucrosè, scilicet acquirendo, auferendo,
 usurpando rem alienam invito dominò: & in
 primò, vel occultè per dolum & ignorante do
 mino: & dicitur *furtum proprie dictum*.
 do, vel apertè per vim præsentis, scienti ac
 lenti dominò illatam: & dicitur *rapina*.
 aut mediò modò, vel omninò ignaro, vel non
 ninò invito dominò: & erit *contractus damnosus*.
 Quartò, aut denique quocunque istorum
 rum, si non lucrosè, nihil scilicet sibi acquirendo
 auferendo, vel usurpando; sed solùm destrucendo
 vel deteriorando rem proximi: & dicitur
damnificatio injusta, seu *damnum injustè datum*.

ASSERTIO I.

4 **F**urtum proprie & theologice dictum, est
 tractatio rei aliena externè occulta
 biliter invito dominò. Rapina est tractatio
 aliena violenta præsentis ac invito dominò.
 tractus dolosus est tractatio rei aliena, vel
 omninò ignarò, vel non omninò invito dominò.
 Damnificatio injusta, seu *damnum injustè datum*
 est occulta vel violenta destructio, vel deterioratio

Secl. 1. Furti definitio, & divisio &c. 623
re aliena invito dominò. Ita in re omnes. So-
m opus est explicatione. Sit igitur

§. I.

Furtum.

Et contrectatio : hoc est acceptio, & detentio rei alienæ seu simul, seu seorsim : quamvis enim omnis injusta oblatio, vel acceptio rei alienæ fiat propter detentionem, usurpationem ; interdum tamen possunt ab invicem separari, & realiter, & formaliter in rationi peccati : nam si fur in flagranti deprehensus re furtò ablata statim spoliatur, est tantum ablatio, adhuc tamen contrectatio rei alienæ, & verum furtum. Contra, si rem aliam tibi comodatam vel depositam, vel casu apud te relictam injustè detineas, erit tantum detentio, non ablatio injusta, adhuc tamen verum furtum, & contrectatio rei alienæ. Item si quis bona fide accipiat rem alienam, putans esse suam, postea superveniente mala fide, jam resciscens esse alienam, adhuc tamen detinet, & injustè possidere vult ; non quidem accipiendo, sed detinendo peccat verò furtò. Contra si quis mala fide per errorem accipiat rem reverà suam, putans tamen esse alienam, postea comperto errore, utique retinebit, sed accipiendo tantum, non detinendo peccat. Item si quis intendens parum furari, aufert marsupium, quod postea repertum, multum v. g. aliquot aureos detinet, auferendo peccat tantum venialiter, detinendo verò moraliter. Contra si intendas multum furari, parum reperis, & deti-

detines, auferendo peccasti moraliter, detinens
venialiter tantum.

6 II. *Rei aliena*: hoc est, ad alterum jure
spectantis, quocunque tandem, sive dominum
directi, vel utilis tantum, sive quoad
usum, vel detentionem legitimam; non etiam
tantum, qui vero domino auferat rem propriam,
etiam qui usufructuarius, comodatarius, condutor
rem, depositarius &c. invitum privatam
possessione rei sibi concessæ, furtum committit
censetur, etiam in Jure. *L. cujus interest. ff. de
re. Quin etiam ipse dominus directus, si rem
am auferat ab eo, qui jus illa re fruendi, utendi
detinendi habet, ut in comodato, locato, pig-
rato, deposito, furtum committere censetur.
& ipse comodatarius, conductor, depositarius
pignus obtinens, si contra rationem conventionis
sine expresso, vel præsumpto consensu
ejusmodi re utantur, quasi furtum committunt.
*qui furtum, ff. de conditione furtiva.**

7 III. *Externa*. Excluduntur bona anime,
poris famæ, vel honoris: quæ aliis injustitia
ciebûs læduntur. Unde si quis à te furetur,
furtivè accipiat artificium aliquod secretum
aliqua arte, vel medicamento, propriè furtum
committeret: quamvis sic tibi damnum inferat
vel lucrum auferret, damnificationem faceret
ad restitutionem obligaretur. Item si quis
hominem liberum, faciendū sibi, vel alteri
vum, non diceretur eum propriè furari: quia
damnificatio est contra bonum corporis, & libe-

tatis, non contra bona externa, ut notat Lugo
disp. 16. de just. sect. I. n. 18. Secus est, si fure-
 tis mancipium à suo domino: mancipia enim
 computantur inter bona externa dominorum. Fu-
 rari autem filium à patre, probabilius non videtur
 furtum propriè dictum, sed tantum damnificatio
 iniusta, ut contra alios cum alijs docet idem Lugo
 cit. *Ratio est*: quia ex una parte, filius non com-
 putatur inter bona externa patris: ex altera autem
 parte, cum propter ejus absentiam privetur pater
 illius servitijs, vel emolumentis, damnum inju-
 stum sine dubio patitur pater.

IV. *Occulta*: vel fraudulenta; saltem sine vi 8
 illata, id est: aut omninò ignarò dominò quoad
 ipsum factum, ut plerumque fit; aut quoad inju-
 stam saltem facti: ut si quis videret quidem aufer-
 ri rem suam, non tamen putaret esse suam ob do-
 lum vel artificium furantis, aut saltem sine vi illa-
 ta: nam etiamsi sciente & vidente domino, mi-
 nimè tamen consentiente, aliquid sine vi auferas,
 adhuc furtum committis non rapinam: quemad-
 modum solet fieri, quando dominus famulum, aut
 pater filium scienter permittit furari, aut etiam ex-
 positâ pecuniâ, vel clave in cista relicta, furandî
 occasionem præbet, ut illum in furto deprehen-
 sum emendet, aut sibi caveat imposterum; quod
 etiam, salva Charitatis lege, licitè fieri posse, supra
 dictum est *c. I. sect. 3. n. 65.* sine dubio adhuc ve-
 rè furantur. Per hanc ergo particulam præcisè
 differt furtum à rapina.

V. *Inviò dominò*: id est, minimè consentien- 9
 TEOL. MORAL. PARS V. R r te,

te, quin potius omnibus modis contradicente, rem habitualiter, seu animi dispositione: licet defacto ignarus rei actu non contradicat, men si sciret rem suam auferri, certissime dicitur esset. Non ergo erit furtum, si scias credas, vel probabilem rationem habeas dominum consentire: aut non fore invitum, talem sibi auferri: qua ratione sapissime excusantur filii familias, Uxores, Famuli, si, amici familiares &c. aliquid non valde invicem accipientes, ut infra videbitur. Item, si probabilem rationem ita credendi, ut non dubitandi habeas: nam si solum dubius sis, vel non an dominus sit contentus, vel invitus; præsumendum est, esse invitum: nam ex frequenter gentibus, scimus neminem velle sua dispendere. Additur denique notanter.

IO VI. *Rationabiliter invitò dominò.* ut nimirum is aliunde non debeat esse rationabiliter contentus ac consentire, ut talis res sibi auferatur. Non ergo furtum committit, qui rem auferit alterius, non scilicet illud, etiam sit, non tamen decere esse furtum rationabiliter. Ut qui accipit rem alienam tanquam sibi debitam ad justam compensationem, vel ut necessariam in extrema necessitate, de qua supra. Item qui auferit aliena, ipso Domino premo rerum Domino facultatem dante, quare ne Israelitæ spoliarentur Ægyptios. Qui auferit gladium à furioso, vel alias occisuro. Qui auferit libros hæreticos à non habente legendi facultatem. Item si uxor marito surripiat pecunias, quas in

perderet &c. in his & similibus casibus dominus
 esset irrationabiliter invitus, sibi rem talem auferri.
 Ita DD. passim.

Furtum porro hîc definitum ratione rei ablatæ
 dividitur in simplex, & qualificatum, cui scilicet
 specialis malitia adjungitur: cujus species sunt: *Sacrilegium*,
 scilicet furtum è loco sacro, aut rei sacræ
 è loco non sacro, aut non sacræ è loco sacro, pro-
 ut distinguitur in jure Canonico *c. quisquis. causa*
17. q. 4. Peculatus, furtum rei pertinentis ad Fi-
 scum Principis. *Plagium*, id est, furtum hominum
 sub potestate aliorum constitutorum, ut servo-
 rum; liberorum. Abigei dicuntur in jure, qui
 insidiantur animalibus aut jumentis. Item in Jure
 fit magnum discrimen inter furem diurnum, qui
 sole lucente furatur, ut agnosci possit, & furem
 nocturnum, qui furatur de noctu, ut agnosci, non
 possit: nam præter alia hic in torro externo impu-
 ne occidi potest, ille minimè.

Denique dixi initio, definiri hîc furtum *theo-12*
logicè: quod scilicet Theologi in foro conscien-
 tiæ pro vero furto habent quoad rationem peccati,
 & obligationem restitutionis. Juristæ enim lon-
 ge strictius furtum definiunt; & multa à ratione
 furti excludunt, quæ theologicè in foro conscien-
 tiæ verissima furta sunt, vel rapinæ. Inprimis
 solam injustam usurpationem rerum mobilium,
 non item immobilium volunt esse propriè furtum,
 vel rapinam. 2. Ob honorem conjugii negant
 esse furtum inter conjuges, si sibi invicem furentur
 (sicut nec inter patrem & filium &c.) nec actio-
 nem

628 *Tract. V. in VII. & X. precept. Decal. Cap.*
nem famosam furti concedunt. sed aliam mi-
rem amotarum rerum. 3. Negant esse furtum
si quis aliquid auferat ex hæreditate nondum
ab hæredibus, quòd ea bona nondum censentur
habere proprium dominum, sed vocantur
tantum expilatæ hæreditatis. 4. Similiter
dant actionem furti adversus Tutorem res
injustè usurpantem, sed aliam mitiorem de rati-
bus distrahendis &c. Textus juris videtur
apud auctores, *Lugo, Tamb.* mox citandos. The-
logi autem illa omnia habent pro veris furtis
restitutioni obnoxiijs, nisi aliundè excusentur.
de si fortè excommunicatio, vel peccati referretur
feratur contra furtum, cum omnino intelligitur
beat de furto theologico, & non juridico tantum
vel civili, sub ea excommunicatione, vel restra-
ctione omnia hæc enumerata comprehenduntur
tanquam vera furtum theologica. Vide *Lugo*
de just. disp. 16. sect. 1. n. 4. Tamb. lib. 8. Dis-
tract. 2. c. 1. num. 7. & 8.

§. II.

Rapina

13 **E***st contrectatio rei aliena violenta iniuri-*
minò. Differt à furto solâ particulâ, videlicet
quòd nimirum per furtum auferatur res aliena
cultè & dolosè sine vi, domino ignorante
rapinam autem domino videnti ac nolenti, &
sua servare volenti, violentia, adeoque spe-
cialiter injuria & contemptus inferitur: ac proinde
facile differre furtum & rapinam docet communi-
ter ma DD. cum S. Thoma. q. 66. art. 4. Ratio
adeoqu

facta est : quia nimirum præter injustitiam furti, scilicet injustam usurpationem rei alienæ, rapina continet aliam speciem injustitiæ, circa personam, & honorem proximi : nam vim alicui inferre, est species contumeliæ lædentis honorem proximi. Unde fieri potest, ut aliquis à persona illustri rem exiguam per vim auferens venialiter tantum peccet in genere furti, mortaliter verò in genere contumeliæ : & e contra potest mortaliter peccare in genere furti, & venialiter tantum in genere contumeliæ : ut si rustico videnti & reluctanti, vel resistere non audenti rapias ovem v. g. contumelia levis, & venialis est, furtum utique mortale. Porro vis hæc vel violentia rapinam constituens, non solum infertur manibus, vel armis, sed etiam verbis, utpote minis, incussione metus injusti : unde ad rapinam pertinet, quidquid per metum injustum ab altero quis extorquet ; utpote 1. quod v. g. latro mortis metu intentato accipit. 2. In multa tributorum exactiones à potentibus factæ. 3. Si ministri publici, justitiæ maximè, aliquid sibi postulent, quod rogati ob metum recusare non audent : quod dicitur crimen concussionis. 4. Si alterum cogas ad inæqualem seu injustum contractum tecum ineundum. Sed de hoc mox seorsim.

§. III.

Contractus damnosus.

Furti contractus vel usurpatio rei aliena, vel non omnino ignaro, vel non omnino invito domino, adeoque dupliciter fit. 1. Per dolum, ut dum quis

quis alterum decipit circa rei substantiam, qua-
 tem, valorem vel pretium : ut si alteri vendi-
 trum coloratum pro gemma : anulum ex
 calcho pro aureo &c. is usurpat rem alienam,
 ignarò omninò dominò, vident enim ipsum factum
 sed non videt injuriam sibi factam : ideoque
 contractus formaliter spectat ad furtum, licet
 terialiter deficiat. 2. Fit per vim, metum,
 quis alterum quocunque metu injusto cogit ad
 tractum quocunque modo injustum & ei dam-
 sum ; v. g. ad emendum, solvendum præcio
 sivo, vel vendendum pretio justo minori : alio
 tuum accipiendum cum usura &c. is usurpat
 alienam domino simpliciter quidem sciente &
 etum, & injuriam sibi factam, at non omninò
 to, cum simpliciter velit, & consentiat in
 etum istum ; est cum admixto involuntario
 dum quid : quia nimirum nollet ita contrahere
 si metus vel necessitas eum urgeret : & talis con-
 ctus injustus spectat ad rapinam materialiter,
 tenus videnti, vel scienti infertur injuria : ede-
 ciat formaliter, quatenus non simpliciter nollet
 vel invito injuria facta est. Atque rursus
 Theologos in foro conscientiae eadem est ratio
 culpæ, & restitutionis, in ejusmodi contractibus
 damnosis, ac in furto vel rapina : quidquid in
 externo Juristæ distinguant.

§. IV.

Damnificatio injusta.

15 **S**eu *damnum injustè datum dicitur, occul-*
violenta destructio seu deterioratio rei ali-

invito domino. Unde dicitur damnificatio non lucrosa, quòd scilicet ex ea nullum lucrum vel commodum ad damnificantem perveniat : dividiturque in inculpatam, & culpata, culpâ vel theologica, vel civili tantum.

I. Damnificatio inculpata dicitur, quando nulla omnino culpa interveniente damnum inferitur : vel quia damnificans non est capax culpæ, ut si infans, vel furiosus domum incendat : vel quia justa causa est damni inferendi, ut in bello justo defensivo, vel offensivo, quo ob necessariam defensionem, publicam vindictam, aut hostes debilitandos &c. damna inferuntur : item si dominus incensa in parte nondum ardente destruat, aut ædes contiguæ, ne ignis latius diffusus majus damnum inferat ; ut etiam jura statuunt : quibus casibus utique nulla restitutione seu damni resarciendi obligatio contrahitur.

II. Damnificatio culpata per culpam theologice, seu verum peccatum dicitur, quâ damnum inferitur cum aliqua voluntate nocendi : seu damnum proximo inferendum aliquo modo intenditur, aut directè & ex proposito volendo nocere ; aut saltem indirectè, & in suo causa posita, vel non amota, ut si animadversò periculò damni inferendi ex tua actione v. g. homicidii ex jaculatione, incendii ex incustodia luminis &c. nihilominus non caveas, nec actione illa abstineas, cum possis, eò ipso censuris velle ipsum damnum secutum : qui enim vult causam, etiam indirectè saltem vult effectum prævisum atque ex hac damnificatione theo-

logicè culpabili, omni jure naturali & politica
obligatio restituendi, seu damni resarciendi
que obligatio, etiam ante litis contestationem
ad hæredes transmittitur jure naturali, civili
Canonico. Vide latè Molinam *hic tr. 3. de*
disp. 43. Layman tr. 3. p. 1. c. 6. num. 3.

18 III. Damnificatio culpata per culpam civilem
vel politicam tantùm, dicitur, quâ seculis
voluntate nocendi proximo, omnique actione
vel omissione culpabili coram Deo, ac in contestatione
tiam, nihilominus damnum proximo inferuntur
actione, vel omissione culpabili vel defectu actionis
tra exactum modum agendi humanum. Defectus
enim culpa politica; *defectus ab eo, quod bonum
aquum est, & humana diligentia præstari potest.*
quidem in foro externo, quisquis ex culpa
tantum damnum alteri dedit ad ejus integram com-
pensationem compelli potest per actionem *L. Aquilæ
Aquilæ de damno dato ff. & instit. ad L. Aquilæ*
E. g. si inconsultò aliquid è domo ejeceris, vel
fuderis; si candelam ardentem extinguere; si
num claudere; canem alligare oblitus sis &c.
de damnum proximi rebus evenit. Eadem
tione, si cujus servus, vel animal damnum dedit
etsi ignarò dominò, nihilominus compelli-
damnum compensandum, aut servum, vel animal
noxæ dandum; unde actio noxalis dicta est in
Item ut Nauta, Caupo, stabularius &c. tenentur
de damno dato à suis famulis, vel iis, quorum op-
rà usi sunt, statuunt Jura *L. ultima ff. nauta, & p.*
Leyman cit. num. 2.

IV. Attamen jure naturali in foro conscientia, 19
 & ante judicis fententiam non oriuntur ejusmodi
 obligationes: atque nihil obligatus eft, qui absque
 culpa theologica & peccato injuria per culpam
 civilem tantum, per fe, vel per fuos, quodcunque
 damnum dedit, nifi praecelferit pactum, aut fe-
 quatur fententia Judicis. Ita contra *Covarruviam*,
Adrianum, *Angelum*, & alios nonnullos
 docet comiffima *DD. Sylvester*, *Navarrus* uter-
 que, *Molina*, *Lessius*, aliisque cit. Layman mo-
 do cit. n. 2. Ratio eft: quia talis obligatio in fo-
 ro conscientia oriatur aut ex legum civilium con-
 ftitutione, aut ex pacto aliquo antecedente &c.
 non primum: quia leges illae ad cives cautiores ac
 diligentiores reddendos instituta, refpiciunt quam-
 cunque omiffionem cautela, vel negligentiae in
 hujusmodi damnis, adeoque quali poenales funt:
 atqui legibus poenalibus omnibus comune eft, ut
 non obligent ante Judicis fententiam feu condem-
 nationem; quod in proposito vel ex eo manife-
 ftum eft, quod post mortem eorum, quorum cul-
 pa civili tantum damnum datum eft, actio adver-
 fus haeredes non concedatur, nifi lis jam antea
 conteftata fuerit; ut habetur in jure LL. allega-
 tis apud *Molinam* *rr. 2. difp. 713*. Neque fecun-
 dum: quia fupponitur hic omnino nullum pa-
 ctum interceffiffe: quod fi autem pactum aliquod
 intercefferit, v. g. comodatum, locatum, depo-
 fitum &c. comunit *DD.* Sententia eft, dam-
 nificantem obligari ex culpa etiam civili, juxta
 cujusque contractus naturum: v. g. comodatarius

Rr s

ex

ex culpa civili etiam levissima : conductor ex
 pa levi : depositarius ex sola culpa lata &c.
 Sed de his jam aliàs tr. 4. latiùs & mitius ; hic
 ter insinuasse sufficit.

ASSERTIO II.

20 **F**urtum est peccatum mortale ex genere su-
 cusatur tamen multipliciter tum ex par-
 tus furantis, aut domini, cui res sua aufer-
 tum maxime ex parvitate materia : materia
 tem gravis sufficiens ad mortale furtum, ab-
 quidem respectu conjunctive est duorum cir-
 ducatorum, respectiva autem est virtus viri
 talis domini, vel personæ rei. Comuni doctrinæ
 ut patebit explicando per partes.

§. I.

Furtum est peccatum mortale ex genere su-
 21 **C**ertum de fide, & expresso præcepto Decal-
 gi : Omnia enim præcepta Decalogi, quæ
 quorum observantia necessaria est ad salutem æ-
 nam, sine dubio obligant sub mortali ex genere
 suo : ergo. Deinde : omne peccatum directè
 repugnans Charitati & justitiæ est mortale ex ge-
 nere suo : furtum autem directè repugnat utriusque
 Charitati quatenus fur proximo malitiam
 infert : justitiæ verò, quatenus infert injuriam
 ut nimis manifestum : ergo. Quod autem dicitur
 tur Proverb. 6. *Non est grandis culpa, cum qui-
 ratus fuerit &c.* partim excusat furtum ob ne-
 cessitatem furantis saltem à tanto : nam sequitur
furatur enim, ut esurientem impleat animam

partim comparat furtum ut minus peccatum cum
 majori peccato adulterii : fequitur enim ulterius :
*qui autem adulter eft, propter cordis inopiam perdet
 animam fuam.* Porrò conftat furtum ex genere
 & objecto fuo levius efle peccatum, omnibùs aliis
 peccatis in Decalogo prohibitis, cœteris paribùs,
 peccata enim contra Præcepta primæ tabulæ cùm
 verentur circa ipfum Deum, ejùsque cultum, uti-
 que funt graviora furto verfante circa hominem
 tantùm. Alia autem Præcepta fecundæ tabulæ,
 cùm verentur aut circa proximi personam, aut bo-
 num vitæ, famæ, honoris, etiam ex genere fuo
 majora peccata funt furto verfante circa bona ex-
 terna fortunæ proximi, quæ funt inferioris longè
 ordinis, ut per fe patet.

§. II.

*Excufatur à mortali ex parte furantis,
 & domini. &c.*

Furtum ex genere fuo mortale, imprimis ex-22
 culatur, & fit veniale ex parte ipfius furantis,
 tum ob imperfectionem actûs ; ut fi fiat absque
 fufficienti deliberatione, ex aliqua præcipitantia,
 vel metu minuente voluntarium : tum ex igno-
 rantia facti : ut fi ignores rem efle alienam, cû
 non omninò inculpabiliter ob defectum fufficien-
 tis inquisitionis. Tum ex ignorantia vel errore
 juris, eft non inculpabili : ut fi absque fufficienti
 inquisitione tibi perfuadeas, licere tibi auferre,
 vel ufurpare rem alienam, vel ob neceffitatem
 non fufficientem, vel ob compensationem non fatis
 debi-

debitam, vel quòd falsò putes dominum non invitum ad ablationem rei suæ : vel quòd credas, rem inventam in publico licitè à quolibet auferri &c. Denique ignorantia invincibilis inculpabilis juris, vel facti sicut in omni alia peccatorum, ita & in furti materia peccatum omnino tollit ; cùm omne tollat voluntarium. Omne certa apud omnes ex materia de actibus humanis & peccatis.

23 Rursus furtum ex genere suo mortale excusatur & fit veniale, vel omninò nullum, ex parte domini, cui res sua auferitur ; quippe qui sciatur, probabiliter putetur parùm aut omninò non esse invitum, sibi talem rem auferri, utpote quam parùm aut omnino non curat : adeòque qui auferat rem etiam si aliàs notabilem, si tamen dominus non sit notabiliter involuntarius, sed æquè parcet, ac si res esset parvi momenti, non peccat mortaliter, sed venialiter tantùm : si autem rem omninò pro neglecta habere dominum committit, omne peccatum cessabit. Communis DD. ratio patet : quia furtum formaliter eatenus peccatum est contra iustitiam, seu injuria contra jus proximi, quatenus fit invito domino, nolente scilicet juri suo cedere : ergò quo minus invitum est dominus, quoque magis suo juri cedit, eò minus est peccatum, seu injuria : consequenter peccatum mortale non erit, quando rem ablatam, est modicam, non magis tamen curat, quàm si esset modica : quòd si verò omninò cesset esse invitum & juri suo omninò cedat, clarè cessabit peccatum.

omnino; cum fiat invitò dominò, saltem quoad rem ipsam, licet esset invitus quoad modum.

Econtra autem similiter augebitur peccatum, quo magis dominus rationabiliter invitus est, vel agrè fert, rem suam sibi auferri: adeò ut si quis auferens rem alienam, etsi de se modicam, & materiam furti venialis, sciat tamen dominum ea valde affici, delectari, vel opus habere, ut ex ejus amissione magnam molestiam capturus sit, æquè ac si esset res magni momenti, peccabit mortaliter, æquè ac si auferret rem magni momenti: v. g. si auferas diviti nummum, vel monetam valde antiquam & charam: imò florem aliquem ob raritatem, & singularem, rationabilem tamen affectum, tanti æstimatum, ut mallet perdere aliquot taleros: item si famulus contra præceptum domini auferret primos fructus ex arbore vel vite, speciali affectu expetitos, puta, ad honorandos amicos, vel offerendos Ecclesiæ &c. *Ratio est*: quia licet res in se parvi momenti sit, quia tamen dominus eam sibi auferri non omnino irrationabiliter æquè invitus ac involuntarius est, eandem molestiam capturus, ac si res magni momenti fuisset, æquè graviter peccabis: ut docent DD. communiter. *Sylvester. Navarrus* uterque. *Lessius*. alij cum Layman. *hic c. 16. num. 3.*

Ubi tamen gnaviter nota, illud augmentum peccati mortalis in ablatione rei levis, sed magni æstimatæ, non esse in specie furti contra justitiam, sed potius in genere offensæ tantum contra charitatem: quia furtum in ratione injustitiæ eatenus est pecca-

peccatum mortale, quatenus proximo notabile
 damnum infertur in bonis fortunæ: at in illa ab-
 tione rei levis, quamvis magni æstimatæ ab in-
 to domino, nullum tamen notabile damnum in-
 fertur in bonis fortunæ, ut semper supponitur
 ergo non est peccatum mortale furti, sed in ratio-
 nè furti contra iustitiam veniale manet, mortale
 autem evadit in ratione offensæ contra Charitatem
 quatenus domino iniquam vexationem vel mo-
 lestiam creat, sæpè etiam in gravia peccata, blas-
 phemias, vindictas, &c. præcipitat. Et certum est
 omnes, eum, qui ejusmodi rem abstulit, non ten-
 ri postea domino restituere tantum, quanti ipse
 rem æstimavit, sed solum æstimationem commu-
 nem rei in se.

§. III.

Et maximè ex parvitate materia.

26 **F**urtum ex genere suo mortale, maximè ex
 parvitate materia, & veniale fit ex parte materia, lesa
 parvitate vel levitate materia; cum veniale est
 circa bonum hominis infimi ordinis, & materia
 divisibile, seu magis & minus suscipiens: quod
 proinde ad eò minorari poterit, ut amplius peccatum
 mortale & reatus æternæ damnationis capax non
 fieri recta ratione non possit, in quo omnes con-
 niunt, præter solum, quem sciam, nostrum
 Gabrielem in 4. d. 15. quest. 3. §. 5. docentem, quod
 lemuncule rei modicæ acceptionem esse mortale
 si fiat ex affectu nocendi proximo, aut ex cupiditate
 possidendi rem alienam: sed rejicitur ab omnibus
 fundamentum ejus, hoc scilicet quod ex parte

nere suo est tale, semper est tale. Verum enim
 est de genere metaphysico, vel logico, falsissimum
 autem de genere morali peccati: peccatum enim
 mortale ex genere suo dicitur, non quòd semper
 debeat esse peccatum mortale, sed quòd ex pro-
 prio objecto, seclusa quavis alia malitia, possit esse
 peccatum mortale, & etiam sit, positis requisitis;
 supote voluntario pleno, materia sufficiente & ca-
 paci tanti reatus: de quo in materia de peccatis.
 Certum hìc est, posse nos assignare materiam cer-
 tò gravem & sufficientem pro peccato mortali v. g.
 centum aureos; aut certè talem, ob quam vel jure
 Canonico excommunicatio, vel Jure Civili pœna
 capitis infligi possit per se loquendo: cum nec ex-
 communicatio, nec pœna capitis infligi justè pos-
 sit, nisi ob peccatum mortale. Certum item est,
 posse nos assignare materiam furti certò levem, &
 solius culpæ venialis pev se capacem: v. g. unum
 vel alterum obolum &c.

At difficultas tota in assignanda quantitate ma-
 teriæ determinata & media consistit, quæ nimi-
 rum sit gravis, ut in ea, vel ultra illam sit culpa
 gravis & mortalis, & quâ minor, & infra quam sit
 materia & culpa levis, ac venialis tantum. In hac
 quæstione maximè practica tot ferè sunt sententiæ,
 quot capita. Nimis strictè *Navarrus* solùm di-
 midium regalem vel julium requirit, id est, unum
 nostrum pacium, vel paulò plus. *Corduba* &
 alii, unum regalem, scilicet duos nostros pacios
 circiter. *Molina*, *Rebellus*, *Lessius*, aliique multi
 duos regales, id est, quatuor vel quinque nostros
 pacios.

640 *Traet. V. in VII. & X. Præcept. Decal. Cap.*
pacios. *Valentia, Syrus.* alij apud *Dianam*
resol. 57. tres regales vel julios, scilicet medium
nostrum florenum circiter. Alii commu-

Sanchez *lib. 7. moral. cap. 20.* quatuor
les scilicet nostrum medium talerum, vel flo-
renum circiter. Nimis autem laxè generati-
quando, *Sotus, Sylvester, Angelus,* alii, unum
duos aureos seu ducatos. Ab omnibus
explosa est opinio quorundam Veterum, et
centum aureos furari valde diviti, seclis
damno vel incommodo domini, non constituit
materiam gravem, vel peccatum mortale.

28 Denique post longam inquisitionem
gravis & furti mortalis, omnes ingenè facerent
non posse aliquam regulam certam & fixam
stitui, sed totum pendere ab æstimatione
& judicio prudentis ex circumstantiis in parti-
ulari definiendum esse: nimirum non ex sola quan-
titate rei ablata, sed etiam à circumstantiis per-
sonæ ditioris, vel egentioris, cui ablata est, indico-
majori vel minori damno causato. Unde materia
gravis furti alia statuenda est *absoluta*, absque re-
latione particulari ad personam ditio-rem, vel egen-
tioris: alia *respectiva*, quæ scilicet non secum
se absolute, sed solum habita relatione & respectu
ad circumstantias personæ læsæ, gravis est, & suffi-
ciens ad peccatum mortale. Qua quantitas
gravi assignata, facile patebit materia parva &
cusans à mortali.

§. IV.

Materia gravis, & levis.

Materia furti gravis, & sufficiens ad pecca-
tum mortale *absoluta*, & respectu cujus-
conque etiam opulentissimi, aut Regis vel Princi-
pis potentissimi, sunt duo circiter ducati. *Respecti-
va* verò ad conditiones personarum est illa, quæ
sufficeret ad victum unius diei tali personæ, cui
ablata est: veluti si à mercatore valde divite fure-
ris duos florenos circiter: à cive mediocriter di-
vite florenum: ab opifice dietim victitante tres vel
quatuor pacios; ab operario diurno labore victi-
tante unum vel alterum pacium: à paupere men-
dico aliquos cruciferos, vel numeros, quibus se-
cundo die utcunque aluisset. Ita ferè Layman. *lib.*
3. tract. 3. p. 1. cap. 1. num. 3. alii apud ipsum:
& re ipsa ferè coincidunt Bonacina, Petrus Na-
varrus, alii cum Lugo *disp. 16. sect. 2.* & re ipsa
consentit noster Marchant. *tribun. p. 2. tract. 8.*
tit. 1. q. 5. Ratio est.

I. Quia sicut alia peccata Reipublicæ pernicio-
sa prohibentur graviter ut intrinsecè mala, non
propter damnum actuale præcisè, quod adferunt
semel facta, sed etiam & multò magis propter
damnum habituale & consecutivum, quod adfer-
rent semel licita, sed sæpiùs repetita, si semel sine
gravi culpa licerent, v. g. pollutio voluntaria pro-
hibetur graviter ut intrinsecè mala, in omni casu:
quia licet semel facta in raro casu ad evitandâ mor-
tem, vel gravissimam infirmitatem, non afferret

grave damnum speciei humanæ, afferret tamen gravissimum consequenter ex eo, quod si semel in aliquo casu liceret, homines ad illam delectationem proclives, fingerent sibi necessitates, & occasus valde frequentes, in maximum detrimentum speciei humanæ, dum illa voluptate contenti, minus curarent de matrimonio. Item revelatio Sagramenti Sacramentalis prohibetur graviter ut intrinsecè mala in omni casu; quia licet semel facta non afferret gravissimam causam v. g. proditionis detegenda non afferret detrimentum Sacramento, afferret tamen gravissimum, & exorsum redderet Sacramento ex eo, quod si vel in uno casu ob gravissimam causam liceret, semper metueret penitentiam ne fortè occurrat talis causa, aut ne Confessarius talem causam apprehendens peccata sua revelet, ideo vix ullum gravius peccatum auderent committeri: & ita in cæteris omnibus. Atque eadem ratione in proposito furtum prohibetur ut intrinsecè malum & grave ex genere suo, non præcisè damnum actuale, quod afferret semel factum, quando v. g. Principi opulento aliquot ducatos, etiam & multò magis ob damnum habituale & consecutivum, quod afferret sæpiùs repetitum, si semel citra grave peccatum liceret in tanta quantitate furari. Jam subsumo.

31 II. Atqui licet revera furtum unius vel alterius ducati à Principe, vel alio ditissimo, unius florini ab alio divite &c. semel factum eidem nullum, vel exiguum afferret detrimentum, afferret tamen detrimentum maximum, si semel in tanta quantitate

tra grave peccatum liceret, tunc enim ex hominum malitia, & avaritia innata multiplicarentur ejusmodi furta, ex quorum frequentia maximum detrimentum etiam ditissimis sequeretur: ergo furtum in tali quantitate assignata censeri debet prohibitum graviter, & sub peccato mortali. Accedit, quod hæc sit communis hominum etiam prudentum persuasio, valorem unum, aut duos ducatos excedentem esse gravem absolute, ut vix aliquis etiam potentissimus reperiatur, qui spectatis omnibus impendiis, tantæ pecuniæ jacturam, ut sibi damnosam non justissime ægrè ferat. Secus est de furtis minoris quantitatis: non enim sequitur tantum detrimentum ex eo, quod homines sciant, se sine peccato mortali posse aliquid minus furari: quia minus peccatum veniale, licet minus absterreat, tamen ob minus lucrum etiam minus invitat ad illa furta minutiora.

III. Respectivè verò ad condiciones personarum, & re sua indigentium, per se notabile damnum inferitur auferendo eis tantam quantitatem, quæ ad victum unius diei sufficeret, prout supra specificatum. Quin etiam operario pauperi, qui in diurno labore ad sui sustentationem plus lucrari non potest, furari unum pacium mortale erit: quia eo furto majus damnum inferitur tali pauperi, quam diviti furando integrum florenum, vel ducatum. Item valde pauperi etiam aliquos nummos furari, quibus ad victum valde indigeret, lethale erit eadem ratione: nam sicut testimonio Christi Marci 12. Vidua illa, quæ duo æraminuta in gazophylacium

ladium misit, plus omnibus dedit, quia totum
 etum suum dedit: ita qui illi hæc duo æra minima
 furto abstulisset, non quid modicum, sed totum
 victum abstulisset, ideoque grave damnum intulisset.
 Item eadem ratione peccatum mortale committetur
 auferendo alicui rem quantumvis minimam, si ipsi
 exinde grave damnum emergat, vel lucrum cesset:
 ut si auferas pauperi sartori aculeum, sutori subulam,
 scribæ calamum, aliive aliud instrumentum, cum
 tamen scias illum aliud non habere, nec brevi acquirere
 posse ad opera sua necessario exercenda. Ut ex communi
 notant Novarrus c. 17. num. 2. Laym. cit. c. 1. num. 3. Li-
 go cit. sect. 3.

33 IV. Denique apud omnes constans est, eum qui furatur quantumvis minimam rem, sed animi accipiendi quid magnum, peccare mortaliter in intentione & affectu, etsi non in executione, & effectu. Unde si poenitens confiteatur, se modicum quid furatum esse, aliquando à Confessario interrogandus erit, an fortè non defuerit animus plura furandi, si copia vel occasio fuisset. Quia ut dicit S. Hieronymus in Epist. ad Titum c. 2. relata c. ult. 14. q. 6. *Fur non solum in majoribus, sed etiam in minoribus judicatur: non enim id, quod furtum est, sed quod furandi attenditur.*

SECTIO

SECTIO II.

De furtis minutis multiplicatis seu con-
tinuatis respectu ejusdem, & diversorum. Ubi
simul de furtis domesticorum &c.

SUMMARIUM.

34. Furta minuta sunt, seu constituunt mortale tripliciter.
35. I. Ex intentione principali per ea ditescendi.
37. II. Ex intentione directa, vel indirecta ea continuanda animadversa jam notabili materia concrecente &
40. III. Ex sola injusta detentione notabilis materia jam sic congregata.
41. & 43. Idem probabilius est de furtis minutis factis ab eodem diversis.
44. (Admissa tamen majori quantitate materia.)
45. Imò & factis eidem à diversis communi consilio, & cooperatione &c.
47. Secus, si non ita communi consilio, vel influxu cum aliis quis modica furetur.
48. Usque ad n. 51. Furta domesticorum sunt vera furta, ut tamen mortalia sint, requiritur major quantitas materia, quam in furtis externorum.
51. Unde & uxores mortaliter peccant surripiendo notabilem quantitatem de bonis mariti.
52. Eis tamen pro parvitate materia respectivè multum admittitur.
53. Et insuper ex diversis capitibus citra peccatum de bonis mariti quid auferre, vel disponere possint.
54. Quas elemosynas, vel donationes facere possunt uxores; & quantum sibi ipsis applicare?
55. Refertur & resolvitur casus astuta uxoris.
56. Etiam filii familias mortaliter peccant surripiendo notabilem quantitatem de bonis patri subjectis.
57. Ad id tamen longè major quantitas requiritur, quam in furtis extraneorum.

58. *Auferendo autem esculenta, & poculenta, tam ipsi Religiosi, & serui, raro peccant mortaliter, si ipsi absumant.*

59. *Ac etiam sine peccato de bonis paternis aliquas expensas facere possunt.*

60. *Similiter Religiosus notabilem quantitatem de Monasterii surrapiens dupliciter peccat mortaliter peccato furti, & proprietatis contra votum.*

61. *Cui communiter ad mortale non concedunt (nisi esculentis, & poculentis) majorem quantitatem furi extraneo.*

62. *Alii tamen aequè probabiliter concedunt ei tantum filiofamilias.*

63. *Pro qua tenetur etiam ad restitutionem.*

64. *Usque ad v. 68. Idem sermò est de furtis famularum ancillarum.*

65. *Quid de furtis sartorum, textorum, molitorum.*

ASSERTIO III.

34 **F**urta minuta facta eidem ab eodem ad notabilem quantitatem pervenientia constituntur peccatum mortale triplici ratione: 1. Ex intentione principali per furta minuta discedendi vel congregandi magnam quantitatem. 2. Ex intentione directa, vel indirecta continuandi furtum notabilem adimadversa jam notabili materia crescente. 3. Ex sola detentione injusta notabilis materia per furta minuta jam congregata. Idem dicendum de furtis minutis ab eodem diversis & factis eidem à diversis communi consilio, ratione vel influxu unius in reliquos. *Exp. particulatim.*

§. I.

Ex intentione principali ditescendi.

Qui furtis repetitis semper furatur quid mo-³⁵
dicum, ne fortè notetur, sed ex intentione
surrupendi tandem magnam quantitatem, & in-
de ditescendi, is primo, & singulis furtis peccat
mortaliter. Omnes. Lessius *lib. 2. de just. c. 12.*
dub. 7. Sanchez. *lib. 7. moral. c. 31.* Layman. *l. 3.*
e. 1. n. 6. Lugo *disp. 16. sect. 3. de just.* Ratio clara
est. Quia qui habet propositum proximo nocen-
di in re gravi, peccat mortaliter: & media semper
participant malitiam sui finis: atqui talis habet,
& retinet semper propositum nocendi proximo
in re gravi, & singula furta minuta procedunt ex
illo proposito tanquam ejus continua executio:
singulaque tanquam media ordinantur ad acqui-
rendam rem notabilem, ur finem mortaliter ma-
lum: ergo talis singulis furtis minutis peccat mor-
taliter: non tamen (quod benè nota) committit tot
distincta furta mortalia, quot sunt furta minuta, sed
unum tantum: quia omnia furta minuta simul sub
una intentione principali uniuntur, tanquam con-
tinua una executio illius intentionis mortalis.
Quod etiam in furtis gravibus repetitis, & sub una
intentione unitis usuvenit. De quo in materia
de peccatis.

Quare judica, mortaliter peccasse eum, qui³⁶
mensuras, & pondera falsificando modicè, vino
aquam, aliisve mercibus deteriolem materiam
miscendo, notabile lucrum collegit: item qui alie-
nas

nas vineas circumcursando uvarum multitudinem congregavit, quia in his casibus unum est malum propositum circa objectum grave & mortale, & successivè & minutatim congregando. Non enim rem ita facillè judicabis mortaliter peccasse eum qui hodie ab uno non ita divite duos pacios fructum est, & absumpsit, ac deinceps abstinere propositum nihilominus post aliquot dies iterum nactus occasione duos pacios eidem, vel alteri abstulit, eodem modo sapiùs post propositum abstinere pervenit ad summam unius v. g. taleri, vel denarii: quia talis non unum propositum retinet, sed quod sapiùs revocavit: unde nec unum peccatum committit, sed plura dissoluta & venialia nisi denique perveniat ad quantitatem valde notabilem v. g. trium vel quatuor florenorum: tunc peccatum mortale non effugiet; si non ratione ablationis, saltem ratione injustæ detentionis: mox videbis ampliùs.

§. II.

Ex intentione continuandi &c.

37 **Q**ui successivè repetitis vicibus furatur quod modicum v. g. singulos denarios &c. absque quidem prævia intentione congregandi magnam quantitatem, vel ditescendi, attamen adveniens concrefcere magnam summam domino nocibiliter nocituram, quæ nimirum simul ablata controversia sufficeret ad peccatum mortale: v. g. unius ducati &c. eo statu sciens, & volens, super aliquid modicum auferat, sciens, vel ex...

dens illam quantitatem, etiam unicum denarium,
 ipso illo ultimo furto minuto peccat mortaliter :
 seu ipsam ultimum furtum illud minutum, alio-
 quin seorsim secundum se sumptum veniale tan-
 tum, hic & nunc ratione conjunctionis volitæ cum
 precedentibus est peccatum mortale : seu potius,
 & rectè sonantiùs loquendo, intentio seu voluntas
 illa continuandi furtum per illud minutum usque
 ad quantitatem notabilem, lethalis est. Quia
 nimirum censetur consentire in totum damnum,
 ut supponitur ; graviter domino nociturum.
 Ratio ergo est. Quia illud opus, quo injustum
 notabile damnum proximi completur, mortale est :
 atque per illud ultimum furtum, quo quis adver-
 tit se pervenire ad summam notabilem, V. G. fu-
 rando ultimum pacium complementem talerum, vel
 ducatum respectivè, completur notabile damnum
 proximi : ergo illud ultimum furtum mortale est,
 non quidem secundum se absolutè ; sed cum habi-
 tudine ad furta præcedentia consideratum. Cer-
 te potest quis etiam comedendo, vel bibendo præ-
 tiosa aliena, peccare mortaliter : ubi sanè ultima
 comestio, vel ultimus haultus secundum se non est
 quid grave, tamen cum præcedentibus conflat
 damnum & peccatum grave. Atque ita docet
 jam communis DD. Major, Medina, Sotus,
 Valentia, Vasquez, aliisque citt. Sanchez c. 21.
 n. 5. Layman. cit. c. 1. n. 6. Lugo supra Seç.
 3. & non fufius tractat. 1. de peccatis. Con-
 trarium tamen docuerunt Navarrus c. 17. n. 139.
 Lessius supra dub. 8. & noster Marchant. tribun.

S s s

p. 1.

650 *Tract. V. in VII. & X. Præcept. Decal. Cap.*
p. 1. tract. 3. tit. 1. q. 5. & alii negantes
ex illis furtis minutis fuisse peccatum mortale
quamvis fateantur talem sub mortali teneri
tuere illam quantitatem per furta minuta con-
gregatam: ideoque non quidem auferendo unquam
sed detinendo tantum peccare mortaliter
ipsum quidem posse fieri, patebit mox §. sequenti.
Sed hic interim confirmemus nostram Sententiam.
Talis ergo secundum omnes sub mortali tenetur
netur restituere summam notabilem furtis
congregatam (cùm ab Innocentio XI. damna-
hæc propositio 38. *Non tenetur quis sub peccato*
peccati mortalis restituere, quod ablatum est per
parva furta, quantumcunque sit magna pars
totalis.) Non quidem sub mortali totam
summam, sed illam solum partem, quæ con-
quantitatem notabilem in grave damnum proximi
quaque restituta, non retinetur amplius
tas notabilis cum gravi damno proximi: secundum
communem DD. apud Lugo *cit. n. 41.* sed
quod sub mortali restituendum est, etiam sub mor-
tali non auferendum erat: seu cujus retentio
mortalis, illius etiam ablatio fuit, vel saltem
potuit esse mortalis, cùm hæc duo mortalia
sint; ergo si illa pars complens summam nota-
bilem sub mortali restituenda est, eandem
ferre fuit, vel saltem potuit esse mortale,
tunc inadvertentia excusasset, juxta mox dicitur
da §. sequenti. Atque hæc Sententia etiam in
materiis locum habet, ut in Horis, Jejunii

Feriis &c. prout universaliter docuimus in materia de peccatis.

Dices I. multiplicata venialia nunquam faciunt mortale. *Distinguo.* Si sint omninò disparata, absque omni connexione ad invicem in materia vel effectu causato (ut in cogitationibus inutilibus, verbis otiosis, mendaciis jocosis &c. etiam in infinitum multiplicatis) *Concedo.* Si autem sint ita connexa, ut in nostro proposito, *Nego assumpt.* neque etiam in proposito, peccata venialia ut talia in individuo faciunt unum mortale: sed ultimum furtum, quòd secundum se solum esset veniale hic & nunc adjectum præcedentibus furtis fit mortale, quod valdè notandum est. 2. Ultimus actus furti est ejusdem rationis cum præcedentibus: ergò venialis tantum, sicut actus præcedentes. *Distinguo antecedens:* est ejusdem rationis ex objecto & per se; *concedo:* est ejusdem rationis ex circumstantia, & per accidens: *nego antecedens, cum consequentia:* Ratione enim connexionis cum præcedentibus furtis habet ultimus actus aliquam circumstantiam, complementem scilicet materiam, & damnum notabile domini, quam non habent actus priores. 3. Ultimum furtum non plus nocet, quam præcedentia: ergo omnia sunt venialia tantum. Iterum *distinguo antecedens.* Non plus nocet absolutè secundum se sumptum: *concedo.* Non plus nocet respectivè, & ut est conjunctum cum furtis præcedentibus: *nego.* Nam ultimo furto minuto auferitur jam integer florenus, vel ducatus, qui non

non ablati erant furtis præcedentibus, modo ergo saluabuntur famuli Magnatum tinuè auferentes, consumentes, vel malpendentes aliqua modica, & nunquam restitutes? *Respondeo*: excusari plerumque à mone re restitutionis, partim per inadvertentiam quia nunquam advertunt, vel se reflectunt ad damnum domini notabile concrecens, partim quia domini Magnates in his non censentur valde inuicem nec suos famulos tam strictè obligare uelle ad exactam curationem rerum suarum, etiam quod modica. Alioquin & illi peccant, sicut alii homines.

39 *Petes.* Quid si quis post notabilem quantitatem minutis furtis comparatam usque ad peccatum mortale commissum, rursus incipiat, & peccatum furari modica? ita distinguendum est cum *supra cit.* Aut enim talis nondum poenituit de furtis præcedentibus, nec restituere proposuit; & tunc denuò furando modica ab eodem, peccat mortaliter toties, quoties, quia tunc semper habet implicitam, vel implicitam saltem voluntatem augendi damnum notabile proximi, & retinendi notabilem quantitatem rei alienæ semper maiorem maiorem. Aut talis jam poenituit de furtis præcedentibus, & vel defacto restituit, vel restituere occasione, proposuit; & tunc denuò furando modica peccat tantum uenialiter, donec rursus auget quantitatem notabilem sufficientem ad mortale furtum: quia tunc per poenitentiam, & restituendi propositum abruptit continuationem furtorum præcedentium cum sequentibus, & sequens mortale

furti non concrefcit amplius cum præcedenti, fed
manet per fe fola, & venialis, donec rurfus concre-
fcit cum alia materia fequenti furtim fubtracta.

§. III.

Ex fola inijfta detentione.

EX pluribus furtis minutis, & fingulis defacto ^{40.}
venialibus tantum, accrefcente tamen nota-
bili quantitate fufficiente ad mortale, adhuc ex-
igit peccatum mortale ratione inijftæ detentio-
nis tantum. Ita nimirum: ut licet quis furtis mi-
nutis sæpiſſimè reperitis uſque ad notabilem fum-
mam, quia nunquam recordatus præcedentium
furtorum, non advertit, vel attendit ad accrefcen-
tam quantitatem, fingulis furtis, etiam ultimo fo-
rum peccaverit venialiter, & nunquam mortaliter
ratione ablationis, poſtea tamen advertens aliquan-
do quantitatem notabilem aggregatam, peccabit
mortaliter ratione inijftæ detentionis, ſeu non re-
ſtitutionis rei alienæ. Communis, & certa do-
ctrina apud citatos. Ubi rurfus advertere debes,
in furtis duo eſſe. Unum eſt inijfta ablatio rei
alienæ invito domino: alterum eſt inijfta detentio,
ſeu non reſtitutio rei alienæ invito domino.
Et quamvis per fe ordinariè, ablatio, & detentio
ejuſdem rei alienæ conſtituant unum numero pec-
catum, cum utrumque per modum unius inten-
datur: nemo enim vult rem furari, quin ſaltem
ad tempus eam detinere, ejuſque uſu & poſſeſſio-
ne dominum ſpoliare intendat: per accidens ta-
men quoad rationem peccati sæpè multum diffe-
rent, v. g. accepifti mutuum à domino valente
certo

certo tempore restituendum : abstulisti glie
 um furioso ad impedienda damna aliis inferens
 postea finito termino vel furore, repetenti
 mino non restituisti : non peccasti auferendo,
 tinendo autem peccas mortaliter ex genere
 Contra, furatus es equum suo domino : postea
 ab eodem domino æquala, vel majori damno
 ctus non vis reddere : peccasti mortaliter auferendo.
 do : at non peccas detinendo, sed iusta compen-
 satione uteris, si alter damnum illatum quoque
 sarcire nolit. Item abstulisti bursam intentione
 furandi aliquot denarios tantum, postea repetenti
 aliquot aureos detines : peccasti solum venialiter
 auferendo : sed detinendo mortaliter. Similiter
 & in opposito. Ita in proposito : si furtis
 tis & venialibus sæpè repetitis, omnino dispa-
 tis, nec ulla intentione unitis, acquisivisti non
 bilem summam sufficientem ad peccatum mortale
 peccasti semper venialiter tantum auferendo :
 verò postea peccabis mortaliter compertam sum-
 mam notabilem non restituendo invito domino.
Ratio est : quia velle detinere alienum in mag-
 quantitate, semper est mortale : atqui per plura
 furtà repetita minuta, etsi omnia & singula venialia
 tantum, ut puta, si furans nunquam recedat
 tus furtorum præcedentium, non advertit ad materiam
 teriam notabilem concrecentem : aut licet adverte-
 verit, tamen de præcedentibus jam penitentem
 & restituere proposuit, nihilominus re ipsa aggre-
 gatur materia notabilis cum gravi damno præcedenti
 mi, v.g. ad unum vel alterum ducatum : ideoque dete-

sciens retinens, vel restituere nolens peccat mortaliter: ergo ex pluribus furtis minutis, si cum omnia & singula quoad oblationem fuerint venialia, tamen accrescente materia notabili sufficiens ad mortale, ratione injustæ detentionis surgit peccatum mortale, & obligatio restituendi sub mortali: secundum omnes Doctores auctores.

Dices. Ex delicto veniali tantum non potest oriri obligatio restitutionis sub mortali, ut ex communis Sententia alibi diximus: atqui in nostro casu ex delictis merè venialibus oriretur obligatio restitutionis sub mortali: Nec satisfacit dicere, obligationem illam moralem restituendi non oriri ratione acceptionum venialium, sed ratione injustæ detentionis rei alienæ in quantitate notabili aggregatæ. Nam contra: supponamus talem furem, postquam advertit, se jam accrescente materia notabili, grave damnum intulisse, statim poenitentiam sumere, ac concipere propositum restituendi, & efficaciter velle restituere, quam primum poterit; tunc certè neque detentio ulla erit mortalis: ergo tunc ex solis ablationibus venialibus consurgit obligatio restituendi sub mortali. *Respondetur.* Negando assumptum primum, & hanc consequentiam: vel enim talis statim restituit, quam primum potuit, & tunc nullam contraxit obligationem restituendi sub mortali, sed statim restituendo eam præcavit, & extinxit. Vel non restituit statim, quando potuit? & ecce jam exurgit detentio nova injusta mortalis; & inde obligatio

656 *Tract. V. in VII. & X. Precept. Decal. Cap.*
tio restituendi sub mortali: quod valde no-
dum est.

§. IV.

*Furta minuta ejusdem respectu
diversorum.*

42 **F**urta minuta & venialia prædictis modis
stipulantur peccatum mortale cum obligatio
restituendi sub mortali, non tantum cum fiat
eodem eidem & prout hactenus suppositum
sed etiam cum fiunt ab eodem diversis dominiis.
Et quidem quoad primum modum, cum quis
directa & formali intentione ditescendi, seu
bibilem summam congregandi, furatur à domo
modica, videtur esse extra controversiam
enim intentio est peccatum mortale, ex qua
la sequentia furta minuta, tanquam continua
intentionis executio, eandem malitiam mortalem
participant: & tunc domini quàm maxime
sentur inviti. Quoad secundum verò modum
cum quis absque ejusmodi intentione principis
magnam quantitatem congregandi, à diversis
tur modica, usque ad notabilem summam
concretescentem: equidem *Joan. Medina*
lus, Navar. cit. cap. 17. n. 139. Toletus lib. 1.
16. & alii putant talem nunquam peccare mor-
liter.

43 Contrarium tamen longè veriùs docent
communiter *Lessius lib. 2. de just. cap. 12. de*
Molina tom. 3. disp. 689. Sanchez lib. 7. moral.
3. Laym. lib. 3. p. 1. cap. 1. num. 6. Lugo
disp. 16. Sect. 3. §. 1. Ratio est: quia licet

minuta furando à diversis dominis non inferat
notabile damnum singulis seorsim & actualiter,
inert tamen notabile grave damnum omnibus
collectivè, seu ipsi Communitati, vel Reipublicæ,
saltem habitualiter & consecutivè, quatenus ni-
mirum, si talis modus furandi non esset graviter
prohibitus, maxima sequerentur incommoda, &
inconvenientiæ contra bonum commune, ac in-
demnitatem civium: si enim cuilibet citra pecca-
tum mortale, liceret ditescere tali modo, seu fur-
tim magnam copiam congregare ex alieno, quæ
foret facies Reipublicæ, qui mores? quæ securi-
tas? Deinde sequeretur, posse aliquem sine peccato
mortali in venditionibus uti ponderibus, & men-
suris modicè falsificatis & diminutis, quod tamen
in omni Reipublica benè instituta meritò gravissi-
mè prohibitum est. Item sequeretur, non pec-
care mortaliter eum, qui ex granario, vel cella-
rio totius communitatis furaretur magnam quanti-
tatem; aut qui sine justo titulo tributa seu gabellas
etiam minutas exigeret à tota populosa Communita-
te, &c. quia talis singulos non graviter, sed levi-
ter admodum læderet: quæ tamen omnia omnium
sensu sunt absurdissima: ergo.

Cæterum in favorem ejusmodi furunculorum
aliqua hic advertenda sunt Confessario. I. Univer-
saliter, sive quis furtis minutis furetur ab eodem,
sive à diversis, ad contrahendum peccatum mor-
tale majori quantitate opus est, quàm illà, quæ
simul ablata constitueret peccatum mortale: v. g.
ad minimum plus dimidiò. Quia scilicet domini

non sunt ita inviti ad furta successivè, seu per intervalla facta, quàm ad furtum rei notabilis factum: & ordinariè non tantum damnantur. Vide *Molinam, Sanchez, Lugo cit.* Major item requiritur quantitas, si plura furta minus diversis ac pluribus contingant, quàm si eisdem. Quia tunc omnes & singuli non tam grave damnum patiuntur actualiter, & communiter minus inviti sunt. *Molina cit. disp. 689. de re nata duplò, vel adhuc majorem quantitatem requiri in furtis diversis dominis: quàm uni furto. Layman. ibid.* à mortali excusat eum, qui à mercato mercatoribus singulos pacios auferret, esse ablati sine dubio mortalis quantitas essent. Major etiam major requiritur quantitas in furtis factis eisdem sive diversis quanto fiunt per majora temporum intervalla: quia eò magis deficit unius cum omni connexio, & domini minus inviti censentur cum minus advertant. Unde licet florenus ablati simul, vel successivè brevi tempore ablati consideraretur peccatum mortale, puta, respectu modici critter divitis; tamen successivè per longum tempus, utpote duorum vel trium annorum, factus peccatus non concrevit in peccatum mortale. Et si pluribus, tanto temporum intervallo, absque intertescendi proposito, talia furta minuta fierent, etiam duo vel tres aurei non sufficerent ad peccatum mortale. Quæ tamen omnia prudenti probi viri, vel Confessarii judicio relinquuntur, quo latè videri possunt *Molina & Sanchez. de re IV. Addit. Joan. Medina, & probabile censetur.*

sius *cit. dub. 7.* etiam requiri, ut taliter successive,
& praesertim à pluribus auferens non sit valde
pauper & egens: alioquin excusabitur semper à
mortali, & restitutionis debito gravi. Jam restat
dubium in assertione indicatum.

*Quid de furtis minutis factis eidem
à diversis,*

Exempli gr. plures transeuntes vineam, singuli⁴⁵
paucos botros decerpunt: plures intrantes
cellam vinariam singuli modicum furantur vinum,
vel furtivè bibunt: plures famuli eidem domino
modicam pecuniam subtrahunt &c. ita tamen, ut
omnia simul sumpta conficiant quantitatem no-
tabilem in grave detrimentum domini. Quæritur,
quantum singuli peccent, & ad quid obligentur?

Hic certum est, si plures communi consensu,
consilio, cooperatione ita furentur, singulos pec-
care mortaliter, & obligari ad restitutionem in so-
lidum, scilicet in defectu aliorum: quia singuli
sunt causa moralis totius damni. Quòd si unus
primus incipiens ejusmodi furtum minutum, solo
exemplo suo aliis causa fuit, ut alii grave damnum
inferrent, utique peccavit mortaliter, & ex chari-
tate saltem sub mortali tenetur ad compensandam
partem à se ablatam, si spes sit probabilis, etiam
alios damnum compensaturos, uti cum aliis ob-
servat Layman. *lib. 3. tract. 3. p. 1. cap. I. num. 3.*

Quæstio ergo, & difficultas solùm est, utrum,
quando quis sciens, alios quoq; modica furari, vel⁴⁶
furatos esse, nihilominus, & ipse modica furatur,
absq; omni consensu tamen, cooperatione, vel in-
fluxu

fluxu in furta aliorum, peccet mortaliter, & teneatur suam partem, ex eo, quòd ad damnum suo & aliorum furtis proximo notabile damnum inferri? Affirmativa sane communis est Sententia. *Navarr. Medina, Major, Corduba, Augustinus, Sayrus, Vasquez.* alii cum *Molina supra, Filippus tract. 32. cap. 10. num. 149.* Ratio tota est: quia talis sciens cooperetur ad grave damnum proximo, & talis sciens cooperetur ad grave damnum proximo.

47 Probabilior tamen videtur Sententia opposita negativa *Lessii lib. 2. cap. 12. d. 9. Sanchez lib. 2. moral. cap. 21. Tanner. tom. 3. d. 4. q. 6. de Lugo disp. 16. Sect. 3. §. 2. Diana p. 2. tract. 1. resol. 42.* Ratio est: quia talis nec inferri grave damnum ratione sui furti secundum se, quòd est leve & veniale esse supponitur: nec ratione sui furti ut conjuncti cum furtis aliorum: quia locum in quo cooperatur ad furta aliorum, non est grave nocumentum ex omnibus resultans non inferri per tuum furtum, sed per furta aliorum, quibus nullo modo causa fuisti. Alioquin legem non haberes, quòd posito ad furtum mortale sufficeret tibi viginti pacios, & Titius jam abstulisset octodecim, tu autem conscius absque ulla cooperatione haberes solum duos pacios, peccares mortaliter. Titius venialiter tantum, quo nil absurdius: quia in eo casu non peccas mortaliter, nec consequenter sub mortali obligaris ad restitutionem aliquam. Aliud est, si unus, & idem tali modo furetur, quòd enim ipse solus totius damni causa est. Aliud est, de eo, qui jam ægrotum, vel vulneratum, & alioquin supervicturum, denuò leviter vulnerat, &

occidit, quia infert gravissimum detrimentum, quod morbus, vel vulnera priora non intulissent. Fundamentum ergo oppositæ Sententiæ, seu principium illud. *Omnis scienter cooperans ad grave damnum alterius, peccat graviter*: verum solum est, quando quis influit in totum damnum moraliter, Justu, concursu &c. aut per se graviter damnificat: non item si leviter tantum.

ASSERTIO IV.

Furta domesticorum, Uxorum, filiorum, Religiosorum, famulorum &c. facta invito marito, patre, Prelato, domino &c. sunt vera furta: ut tamen mortalia sint, regulariter requiritur major materiae quantitas, quam in furtis externorum. In hoc omnes consentiunt. Et

Ratio est: Quia ex una parte omnes illi verè usurpant rem alienam invito domino; ideòque vera furta committunt: ex alia autem parte patet familias v. g. non ita invitus est, quòd res sua à domesticis furrapiatur, quàm si furriperetur ab extraneis: nec vult jus suum ita strictè tenere adversus domesticos, sicut adversus extraneos; aut si valde invitus esse videatur, graviter succenseat, plerumque tamen non tam ratione rei acceptæ & quoad substantiam invitus est, quàm ratione modi accipiendi, scilicet clam, furtim, non petita licentia, aut ratione mali finis v. g. ut lusu, potatione &c. perdant, uti observat communis DD. *Navarrus* uterque *Molina, Lessius, Lugo* &c. Unde etiam contra tales personas domesticas, uxorem,

rem, filios, amicos &c. in foro externo non
 ceditur actio pœnalis & famosa furti, sed alia
 tior amotarum rerum. Neque contra fam
 vel ancillas actionem instituere potest pater
 lias, si furta modica sunt, Secus est, si sunt im
 dica; vel nimis multiplicata: ut ex comuni
 notat Julius Clarus *lib. 4. sentent. §. furtum*, &
 apud Layman. *cit. c. 1. num. 4.* Illud autem
 operosum est decernere, quænam in ejusmodi
 mestlicorum furtis quantitas requiratur, nec
 ria ac sufficiens sit ad peccatum mortale: Ver
 varia prolixè disputantibus tandem commun
 pientum consensu est hæc.

30 *Regula generalis:* In ejusmodi domesticorum
 furtis nullam posse dari certam regulam, quæ
 quantitas requiratur, & sufficiat ad peccatum mor
 tale, sed consideratis circumstantiis prudentis
 festarii judicio decernendum esse. Nam mor
 vitus erit, & notabiliter præsumetur esse
 nus dives, liberalis, amicus, quàm pauper, ar
 parum amans &c. minùs invitus, si domesticorum
 rentur ad proprios usus, quàm si ad dandum
 minùs, si panem, vinum, esculentorum reli
 quàm si pecuniam, vestes, alia pretiosa: minùs
 quid modicum, & rarò, quàm si frequenter, &
 mis magnum quid surripiant: si sis multum
 & industrius, quàm si negligens & parvi
 menti: & ita de sexcentis. Notat enim
disp. 16. sect. 4. n. 67. pietatem patris v. g. in
 um, itemque mariti in uxorem, Prælati in
 tum &c. diminuerè involuntarium: is enim

facile credendus est velle esse ita invitus, ut filiis illa furta non nimis gravia imputentur ad peccatum mortale, & consequenter ad æternam damnationem. His ergo & similibus expensis discernendum erit: an præfati domestici peccaverint mortaliter cum obligatione restitutionis, nec ne, Claritatis amn gratiâ, & frequentis praxis, breviter percurranus singulos.

§. IV.

Uxores.

Peccat mortaliter uxor peccatô furti, si notabilem quantitatem surripit de bonis mariti, quorum scilicet ipse habet dominium, vel saltem administrationem, seu usumfructum, uti sunt ipsa bona dotalia, & lucra communia: nimirum graviter. rationabiliter, & quoad substantiam, non modum tantum, invito marito. *Omnes.* Ratio jam dicta est: quia revera usurpat rem alienam, scilicet ad maritum jure domini vel administrationis spectantem, justè invito domino: ergo peccat peccato furti, & quidem mortali, si notabilis sit quantitas, semper tamen major, quam alias, consideratis circumstantiis personarum, facultatis, magnitudine dotis allatæ, aliisque judicio prudentis æstimandis, juxta paulò ante dicta. Atque apud omnes in confesso est, uxorem in tali quantitate notabili surripientem etiam teneri ad restitutionem sub mortali. At quomodo restituet? respondetur: vel statim restituat de bonis propriis paraphernalibus, si habeat: vel post mortem mariti

riti restituet hæredibus ex dote, vel aliunde accipit: si neutrum possit, saltem aliis modis, ut in officiis &c. aut ipsi marito, aut postea hæredibus compensare conabitur. Tandem si non possit, excusabit impotentia, juxta communem doctrinam in materia de restitutione. Insuper aliqua hæc advertenda sunt.

52 I. Pro parvitate materiæ excusante uxorem peccato mortali furti, servari potest regula, quam cum *Banne*, aliisque tradunt *Diana p. 2. l. 1. §. 1. sol. 34.* & *Tamb. lib. 8. c. 3. §. 4. n. 2.* Nisi enim uxorem divitis posse auferre, & expendere singulis annis partem vigesimam lucri annuorum annuorum reddituum: loquentes de expensis eleemosynas, & honestas donationes: eadem ergo quantitas poterit excusare à peccato mortali furti uxorum; saltem quando patrimonium non mediocre, & non nimium est. Nam unum saliter loquendo, hoc ipsum nimium videtur *Legioni cit. n. 64.* & merito. Nam si uxor pauperis habentis v. g. ducenta millia annuorum reddituum, posset quotannis inscio marito decem millia usurpare, vel furto auferre, citra mortalem culpam quod certè vel ditissimorum consuetudo non probat.

53 II. Insuper citra omne peccatum, & sine culpa uxor de bonis mariti auferre, ac disponere potest ex diversis capitibus. Communiss DD. *Navarus c. 137. n. 3.* *Layman. lib. 2. de Charitate c. 4.* *Diana p. 5. resol. 34.* I. Quando ipsa uxorem bona administrat, & familiam gubernat, vel con-

sentiente viro, ut sæpè fit, vel viro absente, ægroto, amate, aliâve causâ impedito; quo casu potest facere honestas donationes, eleemosynas & similes expensas, quas ipse vir gubernans faceret, vel facere deberet, non autem notabiliter majores, ut notat Navarrus *cit. n. 144.* 2. Si vir ita concedat expressè, vel tacitè, aut rogatus facillè concederet, aut saltem rationabiliter concedere deberet: ut si pro necessitatibus familiæ, (maximè quando maritus tenax non sufficienter vel libenter dat,) pro suo victu vel cultu, juxta suum statum accipiat: si faciat donationes liberales, maximè remuneratorias & eleemosynas secundùm consuetudinem aliarum suæ conditionis fœminarum; si quid alicui det ad avertendum damnum corporale mariti &c. tunc enim præsumitur adesse ejus voluntas, exemplò Abigaelis *1. Reg. 25.* 3. Quandounque occurrit casus aut necessitas, in qua ipsemet maritus deberet, ac teneretur facere aliquas expensas, vel eleemosynas, v.g. in extrema vel gravi necessitate proximi, imò etiam in communi necessitate, si maritus habens bona superflua, nunquam vellet dar. eleemosynam, servato debito moderamine, potest, & debet facere uxor: tunc enim quoad hoc quasi viri locum, ejusque defectum supplet, idque ipso jure divino, quo uxor data est in adjutorium viri, ut observat noster Marchant. *tribun. tr. 2. tit. 4. sect. 2.* 4. Si det aliquid patri, matri, imò fratri, sorori, ut filiis ex alio marito, quando hi egent alimentis, & ipsa aliunde non habet bona propria, quibus

bus eos alat: attamen hoc casu ex jure communi soluto matrimonio debet ipsa, quæ dedit, retinere ex sua dote hæredibus mariti, ut docet communis. *Ratio est.* Quia quoad hæc damnatur marito, cujus contentum rationabiliter presumere non potest.

§4 III. Ex eo porrò, quòd uxor ex bonis possit expendere per annum vigesimam circa partem annuorum reddituum in moderatas elemosynas, aut donationes liberales juxta statutum, rectè colliges cum *Molina*, *Tamburino*, aliis, eam posse illas elemosynas, vel donationes simul aggregare, & totam summam uni pauperi, aut amico largiri, secluso alio inveniendi, de quo mox. At nunquid licebit ejusmodi summam aggregatam ex elemosynis vel donationibus, quas posset facere aliis, sibi, si, suisque casibus applicare, aut in futurum reservare? Curiosa quæstio: tamen practica. Respondetur cum distinctione, non licere quoad elemosynas: hæ enim debentur pauperibus, quæ ipsa non est; neque maritus quoad hoc censeri esse contentus: licere autem quoad donationes vel expensas liberales: has enim potest reservare pro aliis, cur non etiam pro ipsa? ait *Tamburinus*: merito tamen excipitur aliud inconueniens. Cùm enim ad decorem familiæ ipsiusque mariti honorem spectet elemosynas, & hujusmodi donationes facere pauperibus, non poterit licitè ita se gerere uxor, ut per prorsus unì tantùm congreget vel etiam

met applicet: quia sic meritò invitus esset maritus: non igitur semper, non ordinariè, sed parcè, moderatè, & sine offensione decoris hac arte congregandi uni tantùm, vel sibi ipsi, uti poterit, uxor.

IV. Pro ampliori declaratione dictorum de uxoribus, accipe casum, & praxin uxoris nequitor providæ prædivitis viri, quæ exiguam, vel nullam dotem attulerat marito. Advertit hæc liberos se non suscipere, & inde fore, ut tempore viduitatis egere debeat; ideo partim ex pecuniis marito surreptis citra omnem ejus licentiam; partim ex eleemosynis, & liberalibus donationibus, quas juxta statum suum facere poterat, sibi cumulatis; partim ex privato opere & labore suo: partim, quæ sibi ex concessis subtrahebat, utpote contenta tot annis unico panneo indumento, cum licitè potuerit accipere duo vel tria, eaque holerica, & pretiosè ornata, ac similibus &c. intra paucos annos matrimonii collegit summam trecentorum ducatorum, quos per fidelem servum negotiationi applicuit, atque felici successu intra aliquot annos tria millia aureorum aggregavit, sibi que redditum, seu censum annum honestissimum emit pro viduitatis tempore reservandum. Potuitne eam summam, censumque sibi reservare, an verò hæredibus mariti defuncti restituere tenebatur? Respondetur: nec totum posse retinere, nec totum teneri restituere, sed utrinque partem, pro diversitate bonorum oblatorum. 1. Restituenda est pecunia clam surrepta incio & nullo modo

modo consentiente marito, unà cum interesse si quod accepit; non item restituendum est eorum ex hujus surreptæ pecuniæ negotiatione acquisitum, quia pecunia de se est sterilis, & lucrum quod parit, tanquam merus fructus industriae totum cedit industriae negotiantis. 2. Non restituenda, sed licite retineri potest pecunia ab uxore ejus extraordinario comparata, vel fraudulenter de suo genio, sumptibusque sicutis parca reservata ab uxore, unà cum lucro ex ejusmodi pecuniæ negotiatione acquisito. 3. Restituenda est tota pecunia ex elemosynis alioquin dandis reservata, non item ex ejusdem negotiatione eorum, ut ante dictum. 4. Pecunia autem ex liberalibus donationibus, quas facere potuisset reservata, non restituenda est tota (de lucro nihil) sed solum eatenus, quatenus exinde familia passim esset detrimentum, tanta scilicet pars, quæ extra expensa suffecisset ad familiæ honorem conservandum arbitrio boni viri.

§. II.

Filii familias.

561. **E**T hi peccant mortaliter peccatò fuerint invito patre notabilem quantitatem subtrahant de bonis patris, quorum scilicet dominium vel saltem administratio, & usufructus ad patrem spectat, ut sunt ipsa etiam bona filii adventitia, & profectitia. Certum apud omnes: ex illo Proverbia 28. *Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidii est.* Ratio est eadem: quia verè usurpat rem alienam invito

invito domino : ergo peccat peccato furti , & quidem mortali in sufficienti materiâ ; atque sub eadem culpa obligabitur restituere , aut ipsam rem ablata , si existat , aut æquivalens ex bonis propriis , si habeat , aut postea adducere in divisionem cum fratribus : à quo tamen excusatur , si fratres similiter furati sunt , aut remittunt : aut si ipse pater vel jam condonavit , vel probabiliter putatur fuisse condonaturus , si fuisset rogatus à filio , qui præ verecundia rogare non est ausus , & summa non excedat id , de quo pater disponere poterat sine præjudicio & injuria aliorum filiorum , utpote sine diminutione portionis legitimæ. Communis DD. apud cit. *Lugo, Layman, Lessius.*

II. Omnes conveniunt ad furtum grave alio-⁵⁷rum , & obligationem gravem restituendi , multò majorem requiri quantitatem , quàm in furtis extraneorum , ob rationem in Assertionem allatam. Quænam autem quantitas sufficiat ad peccatum mortale , prudens Confessarius arbitrari debet non solum ex materia ablata , sed etiam ex circumstantiis personarum : scilicet ex statu , & facultatibus parentis , ejus genio & affectu in filium , ex filiorum pluralitate , vel paucitate , ex filii accipientis ætate , & rei acceptæ usu &c. semper tamen vitando extrema , ut nec temerè peccati mortalis scrupulus iis injiciatur , nec etiam ansa præbeatur ad furandum nimium de bonis parentum : una enim certa mensura assignari non potest , quidquid contentur Doctores. Audi aliquorum placita : *Lessius, Navarrus, Fillencius* , & alii volunt , filium non

non esse condemnandum peccati mortalis, si deus
vel tres aureos auferat à patre divite: secus si à
chanico exiguæ fortunæ. *Salas* de hoc ro-
respondit, filium unicum patris habentis qui
gentos aureos annuos, posse sine mortali
singulis annis triginta aureos. *Bannes* dicit,
nus, quàm quinquaginta aureos, non sufficere
furtum mortale filii à Parente divite: quod de
tis filiorum Magnatum etiam concedit *Lugo*
16. *sect. 4.*

58 III. Id etiam apud omnes in confesso est,
liostamiliis quemadmodum Religiosos, & ser-
rarissimè peccare mortaliter auferendo esculenta
seu poculenta, dummodò ipsimet absument,
non aliis divendant, vel prodigant. Imò *Sancius*
lib. 7. moral. c. 21. absolutè negat, furta parti-
esculentorum & poculentorum commissa à filiis
familias, Religiosis, & famulis, etsi successivè
magnam quantitatem perveniant, unquam
peccatum mortale. Quod quidem verum esse
si pater, Dominus, vel Prælatus invitus non
quoad substantiam, sed solùm quoad modum
secluso gravi damno familiæ, seu Monasterii.
cùs omninò est, si is rationabiliter invitus
quoad ipsam substantiam, eo quòd inde gravi
damna domui, vel Monasterio inferri possint:
si filii, Religiosi, vel famuli quotidie à cella
unam vel alteram mensuram vini surripiant, præ-
sertim ubi vinum in pretio est: quis neget spem
vinus mensis, vel anni grave damnum illaturum
& mortaliter peccaturum?

IV. Cæterùm citra peccatum aliquas expensas de bonis paternis facere poterunt filii, præsertim ad eleemosynas, donationes, recreationes, vel ludos honestos suo statui congruos. Inprimis de interpretativo vel præsumpto parentis consensu, in levis facile præsumendo. 2. In extrema, vel gravi necessitate proximi, si parentes ipsi nolint, nec alii succurrere velint, aut possint. 3. Quando peregrinantur, vel extent in scholis exteris. 4. Quando à parentibus habent deputatam summam pro sua sustentatione, quod superest, vel subparcunt, licitè in pauperes, & alias eleemosynas, aut alios prædictos usus erogant.

§. III.
Religiosi.

Non est sermo de furto Religiosi fortè factò ab extraneo, vel ex bonis omninò alienis; in hoc enim perinde se habet, ac cæteri fures, utique nulla concessa majori quantitate à mortali excusante. Sed sermo est de furtis Religiosi ex bonis Monasterii, vel Conventûs sui. De hoc accipe breviter.

I. Religiosus subditus notabilem quantitatem furripens de bonis ipsius Monasterii, utique peccat mortaliter dupliciter, peccato furti contra justitiam, & simul peccato proprietatis contra votum paupertatis. *Omnes.* Ratio est: quia licet Religiosus sit membrum Monasterii vel Conventûs, & quasi filiusfamilias, quia tamen ex voto paupertatis omnis proprietatis omninò incapax effectus est, quidquid absque expressa, vel rationabiliter præsumpta licentia Superioris surripit, usurpat, vel

con-

consumit, tanquam verè alienum surripit, & consumit: adeoque peccat peccato furti, & violatione paupertatis: idque pro ratione materialiter, vel venialiter, æquè, imò gravioris, quam si secularis tali voto non adstricti, sed rerum temporalium capaces.

62 II. Quoad quantitatem autem mortalem, communis est sententia DD. apud Molinam *com. Sanchez lib. 7. moral. c. 20. num. 5.* Layman *3. tr. 3. p. 1. c. 1. num. 5.* in Religioso censeo quantitatem sufficere & ad furtum mortale, & mortalem transgressionem voti paupertatis, quæ si simul, siue successivè ablata sufficit ad furtum mortale sæcularium (exceptis tamen usu consumptibilibus, esculentis, & potulentis, in quibus quædam Superior plerumque magis invitus est quoad modum, quàm quoad substantiam, major requiritur quantitas ad mortale, qua nimirum Monasterio vel communitati notabile aliquod damnum inferretur, ut Superior etiam quoad substantiam mortali invitus esse, & censeri debeat) *Ratio est:* quia quoad alias res, pecunias v. g. suppellectilem &c. Prohibitum censetur æquè, imò magis invitus, eas auferre à Religioso subdito, quàm ab extraneo: non tantum quoad res usu consumptibiles, comestibiles, potibiles, nisi quatenus inde damnum grave Monasterio inferretur, ut paulò ante dictum. In hac communis sententia peccati mortalis damnabit Religiosum, si de bonis Monasterii tenuis surripuerit unum florenum; in Monasterio opulento dicitur

curia.

III.
tia opp
violati
dem q
ut pec
Rebe
lib. 8.
quia I
Can. c
Deind
quoad
quoad
lios, c
tanqua
inde n
ptam
honest
Rebella
muni f
censeo
discurr
ac viol
absque
oblata
loci.
IV.
notabi
tution
absum
mum
ri, de p
Th

III. Nihilominus probabilis videtur sententia⁶³ opposita ad peccatum mortale tam furti, quam violationis paupertatis in Religioso requiri eandem quantitatem, quæ requiritur in filiofamilias, ut peccet mortaliter furando de bonis patris. Ita *Rebellius, Ledesma, Fagundez, Cenedo* apud *Tamb. lib. 8. Decal. c. 4. n. 8.* & sequentibus. Ratio est: quia Religiosi inter filios computantur in Jure *Can. c. licet de sepulturis*, saltem in favorabilibus. Deinde non sunt Prælati credendi magis invitati quoad rem clam acceptam à Religiosis, sed solum quoad modum, quàm parentes carnales circa filios, cum illi non minùs, sed magis subditos suos tanquam spirituales filios diligere debeant, ut proinde non cenferi debeant invitati quoad rem acceptam ejusdem quantitatis, in qua pater carnalis honestæ conditionis invitatus non cenferetur: ait *Rebellus* apud *Sanchez cit.* Qui tamen cum communi sententia contrarium tenet, à qua & ego non censeo recedendum in praxi. Eademque ratione discurrendum erit de peccato solius proprietatis, ac violationis voti paupertatis, quando Religiosus absque ulla licentia accepit, & usurpat res ab aliis oblatas, vel donatas. Sed hæc non sunt hujus loci.

IV. Religiosus denique de rebus Monasterii⁶⁴ notabili quantitate furriprens, tenebitur ad restitutionem, si res ablata adhuc existat: si autem jam absorpta, vel alienata sit, excusabitur ut plurimum ob impotentiam: cum restitutio debeat fieri de proprio bono: Religiosus autem nihil proprium

prium habeat. Nihilominus obligatus manet in
 modis sibi competentibus damnum Monasterii
 sarcire: v. g. acuratori executione sui officii
 quod habeat; aut si quid extraordinariâ indolentia
 Monasterio lucrari vel acquirere possit. Atque
 alteri donavit bona fide accipienti, tenetur
 monere, quòd non possit rem acceptam retinere
 sed restituere debeat, si adhuc existat: secus
 jam bona fide absumpserit. Sin autem alter
 sibi donatam mala fide acceperit, quippè
 sciens, Religiosum nil donare, vel alienare possit
 is semper manet obligatus ad restituendum in
 specie, vel æquivalente: juxta communem doctrinam
 nam in materia de restitutione possessoris mala
 fidei, *tr. preced. c. 2. Sect. 4.* per totum.

§. IV.

Famuli, Ancilla, Opifces.

651. **S**ervi seu famuli, & ancillæ, notabili quan-
 tate furripientes de bonis Domini, sine do-
 bito committunt furtum mortale; iterum tantum
 aliquantò majori quantitate requisita, quam
 furtis extraneorum. *Ratio est:* quia partim
 usurpant rem alienam invito domino; partim
 mini censentur minùs inviti circa sibi servientes
 sciunt enim, attenta fragilitate humana, non
 se ita fideliter ab iis administrari res domestica
 ut aliquid subinde non adhæreat manibus com-
 stantium: sicut qui conducit operarios in vineam
 scit pro certo uvas ab iis comedendas, nec possit
 bovi trituranti os obturari.

II. Quoad quantitatem sufficientem autem ad 66
 mortale, rursus certa regula assignari nequit, sed à
 Confessario prudenter expendi debet ex circum-
 stantiis, maximè domini opulentia, tenacitate,
 largitate &c. minor enim quantitas sufficit in fur-
 to notabili simul facto, quàm in furtis minutis suc-
 cessivè factis, ut supra generaliter notatum. Rur-
 sus minor longè quantitas sufficit in furtis pecunia-
 riis, quàm in furtis cibariis & poculentis, rarò
 enim peccant mortaliter surripiendo esculenta vel
 poculenta suæ præsertim curæ commissa, ob ratio-
 nem datam: imò sæpè excusantur per modum
 compensationis ob exiguam tractationem: de quo
 infra. Sed vide, quæ de hoc notavi *supra* §. I.
 N. III.

III. Gravi ergo ejusmodi furto facto, famuli 67
 aliique domestici sine dubio contrahunt obligatio-
 nem restituendi: à qua tamen sæpissimè excusantur
 per impotentiam: & si absque magna difficultate
 restituere non possint, præcipiat eis Confessarius,
 ut extraordinariis sedulitatibus, officiis, laboribus,
 obsequiis &c. quoad fieri potest, compensare stu-
 deant. Quomodo autem famuli minus justò sti-
 pendium habentes, aut insufficientem sustentatio-
 nem, uti possint occulta compensatione, mox vi-
 debis *Señione sequenti*.

IV. Denique dubium restat de Opificibus, qui- 68
 bus materia elaboranda datur, ut sunt sartores,
 textores, molitores, aurifices &c. & retinent, vel
 surripiunt fragmenta, vel reliquias materiæ datæ:
 an concrecente materia notabili peccent gravi-
 ter,

676 *Tract. V. in VII. & X. Præcept. Decal. Cap.*
ter, & ad restitutionem obligentur? Responde
breuiter: per se loquendo idem omninò dicen
esse de his, quod suprà dictum est de furtis min
ab uno factis eidem, vel diuersis: eadem enim
ratio, si fragmenta sint alicujus momenti, & a
minis curentur, vel repetantur. Secus, si fragmen
ta sint parvi momenti & à dominis non multum
rentur, vel pro derelictis habeantur; idque man
si ipsi inde nil lucrentur, sed rursus aliis, particu
tim pauperibus, applicent, uti post alios nouit
etiam Lugo *cit. disp. 16. sect. 4. §. 2.* & Diana *par.*
tr. 6. resol. 16. Per accidens tamen excusantur
chez *lib. 2. consil. c. 7. dub. 2.* posse sartores fragmen
ta alicujus momenti reservare, vendere, vel ali
de sibi lucrari partim, quòd domini eorum man
conscii minùs censeantur inuiti, partim vero ali
cultam compensationem, cùm sartores etiam
moratæ conscientiæ querantur communiter sibi
dominis sufficiens pretium non solvi, quibus tamen
ob sartorum copiam, si se, suosque alere velint
necessariò laborare debent. Intellige semper
dummodò notabile damnum domino euitetur.

SECTIO III.

*Furta excusata, seu accepta per occultam
tam compensationem.*

SUMMARIUM.

70. *Occulta compensatio debiti certi licita est.*
71. *Si adsint certæ conditiones, scil. 1. ut quod accipitur
debitum ex iustitia, & actu seu hic & nunc.*

Secl. III. De occulta compensatione. 677

72. II. Ut debitum hoc iustitia sit omninò liquidum, & certum, & non dubium tantum.
73. III. Ut compensatio fiat ad equalitatem;
74. IV. Ut debitum non possit commode alià viâ recuperari.
75. V. Ut quantum fieri potest, compensatio fiat in eadem re, vel specie.
76. IV. Ut res, in qua sit compensatio, non sit depositum.
77. VII. Ut caveatur damnum spirituale, & temporale debitoris, &
78. VIII. Periculum, aut ipsius compensantis, aut scandalum, aut alicujus tertii.
79. Vique ad n. 84. traduntur quatuor modi licitè compensandi: ubi: an possis tantundem à debitore mutuare etiam cum promissione, & juramento reddendi? Vel intercipere rem debitoris ad alium missam? Vel apud alium jam existentem &c.
84. Quando famuli, ancille, & Officiales licitè uti possint compensatione?
84. Et quando non?

ASSERTIO V.

Justa & licita est occulta compensatio debiti certi, 69
utpote vel ipsam rem tibi debitam occultè rapiendo; aut equivalens ex bonis debitoris auferendo: aut ex ejusdem bonis apud te existentibus retinendo: dummodò adsint debite conditiones: eaque licitè utitur quisvis creditor modo opportuno; etiam famuli, & officiales minus justo stipendium capientes, nisi domini justa ex causa minus stipendium pacti sint. Tota communis. Explico more solito.

Iusta & licita est occulta compensatio debiti certi.

70 **C**ertum apud omnes meos citatos, etsi ex parte contradicat Henricus *Quodlib. 6. q. 2.* qui licet concedat, posse rem debitoris apud eum jam existentem retineri, negavit tamen, posse eam apud debitorem existentem auferri; eo quod non liceat injuriam injuriâ compensare. Sed recipitur ab omnibus. *Patio est:* quia eo casu servatis debitis conditionibus nulla inferitur injuria debitori, quia solum auferitur ab eo, quod non est suum, sed jure alterius est. Neque enim est injuriæ vindicatio, sed defensio justa ab injuria, quæ te continuò vexat debitor, rem tuam vel tibi debitam injustè detinendo, scilicet id, ad quod jus habes ex justitia, v. g. mutuum, pretium, mercedem &c.: neque est vindicatio injuriæ, quæ in privato licita est propria auctoritate, sed solum est compensatio, vel recuperatio illius, quod tuum est, vel tibi debetur, & ab altero injustè detentum, aliter recuperare non potes commodè; quod jure naturæ omnibus licere debet, quo cuique licet injuriam alterius: sed hinc agitur de tua indemnitate seu recuperatione justii debiti, aliàs non facile recuperandi, ut supponimus, idque citra omnem injuriam alterius; servatis enim debitis conditionibus, nulla inferitur injuria debitori: ergo. Unde nec est præjudicium judicis, quia supponitur de bitum

bitum per Judicis sententiam commodè recu-
 rari non posse, sive ob defectum probationis, sive
 ob iniquitatem debitoris, & etiam ipsius Judicis:
 quo casu & jus naturæ permittit, & rationabiliter
 præsumitur, leges humanas non prohibere occul-
 tam compensationem facere, alias per sententiam
 Judicis faciendam: & si prohiberent, certè inju-
 sta essent. Unde sequitur talem occultè compen-
 sationem, minimè esse furem in conscientia: neque
 incurrere excommunicationem, aut aliam pœnam
 fortè in furantes latam; imò in judicio conven-
 tus potest licitè jurare se nihil abstulisse; intelli-
 gendo, *injustè*, seu nihil alienum, quod sibi non
 debebatur. Insuper is statim, atque rem per com-
 pensationem sibi vendicat, facit eam omninò su-
 am: unde si fortè postea pereat, sibi perit, non de-
 bitori (quidquid in contrarium dicat Medina.)
 quia nimirum omnis res, quæ perit suo domino
 perit. Ita communis DD. Vide Navarrum *c. 17.*
n. 112. Molinam *disp. 690.* Lessium *lib. 2. c. 12.*
dub. 10. & alios apud ipsos.

§. II.

Dummodo debita conditiones adsint.

Conditiones ergo ad justam compensationem
 requisitæ sunt sequentes.

1. Ut id, quod accipitur, sit debitum ex justitia
 & actu, seu hic & nunc: utpote sive ex delicto &
 injusta læsione, sive ex aliquo contractu emptio-
 nis, mutui, conductionis, commodati &c. Non
 ergo justè accipi potest, quod solum debetur ex

Charitate, vel gratitudine: aut quod debetur nem
dem ex iustitia, sed nondum pro hic & nunc fident
vendum est, sed in futurum tantum: quamdiu sua ve
men spes est, te rem tuam, jure alterius finito, etiam
modè recuperare posse. Communis DD. babile
citatos. *Ratio est*: quia compensatio fit ad babili
perandum id, quod alter tibi tenetur restituere. comp
alter tenetur restituere ex sola iustitia, & prople Ju
ne contractus, eo tantum tempore, quo ejus jus ti: &
detinendi cessat: ergò illud solum iuste accipi beret
test, quòd ex iustitia & actu hic & nunc debet quo in
Quamvis etiam præoccupari possit debitum in III.
turum, v. g. mutuum, commodatum, locatum litater
ante tempus præfinitum auferendo, aut aliter bitum
ex bonis ejus compensando juxta modum tiam
S. sequenti, quando morale periculum est, quòd excess
quis postea rem suam non sit recuperaturus; ut IV.
ex communi docent Tannerus *disp. 4. q. 6. de recuper*
4. Lugo *disp. 16. sect. 5.* Diana *p. 2. rr. 16. de stum*
sol. 46. Tamb. *lib. 8. rr. 2. c. 5. §. 1.* *Ratio est* debito
quia cuilibet licet, quando res sua est in periculo stia,
illius assecurationem quærere, seque indemnitie Ju
servare. Quòd si tamen per anticipatam accepta nisi re
nem tamen debitori lucrum aliquod cessaret, si res a
damnum emergeret, debebis omninò compensari tendo
quia aliàs subiret debitor pœnam, antequam plorat
peccatum moræ committeret, ut notat. Tamb. transg
cit. men
scand.

72 II. *Conditio.* Ut debitum iustitiæ sit omninò
liquidum, & certum, & minimè dubium: quia
enim æquum est pro debito incerto velle solvitur
& D.

nem certam; & in dubio melior est conditio possidentis: ergò qui dubitat, an res talis revera sit sua vel ipsi debita; sive dubio merè negativo, sive etiam positivo, dum quis scilicet habet quidem probabilem rationem pro se, stante tamen simul probabili ratione in oppositum, non potest justè uti compensatione, seu auferre rem ab alio, cum & ipse Judex tali casu deberet adjudicare rem possidenti: & auferendo inferret injuriam: non tamen deberet restituere, nisi post veritatem cognitam: de quo inferius.

III. **Conditio.** Ut compensatio fiat ad æqualem; ut scilicet non plus accipiatur, quàm debitum sit: alioquin auferens peccabit contra justitiam commutativam cum obligatione restituendi excessum, cum factus sit ditior invito domino.

IV. Ut debitum non possit commodè alià viâ recuperari intra, vel extra judicium, sive ob defectum probationis, sive ob malitiam Judicis, aut debitoris, aut non absque alio incommodo, molestia, expensis, amissione favoris, aut benevolentia Judicis, vel ipsius debitoris ait Lessius *cit. dub. 10.* nisi res eadem existens furto ablata esset: alioquin, si res alià viâ commodè possit recuperari, aut petendo ab ipso debitore, aut Judicis officium implorando, occultè compensans peccat quidem, transgrediendo ordinem à jure constitutum, tamen communiter non graviter: cum nec grave scandalum, nec gravis Reipublicæ perturbatio inde communiter oriatur, ut cum aliis docent *Lugo & Diana cit.* Neque committit furtum vel injuriam

stitiæ crimen aliquod restitutioni obnoxium :
 contra aliquos habet communis DD. cum S. Th.
ma q. 66. art. 5. ad. 3.

75 V. Ut, quantum fieri poterit, compensatio
 fiat in eadem re, vel specie functionem recipiens
 utpote pecuniam pro pecunia, triticum pro tri-
 co, vinum pro vino auferendo &c. Hoc enim
 cum commodè fieri potest, injustè compensatio
 ret in diversa specie, v. g. pro pecunia auferenda
 equum, pro tritico vinum, vel econtra: quod
 tunc absque justa causa debitor invitus cogitur ad
 alium contractum venditionis, vel permutationis
 ineundum: & hac ratione difficilius attingatur
 æqualitas debiti & accepti, faciliusque gravatur
 debitor, cum compensans plerumque nolit accipere
 re minus, & æquale difficulter tangat. Quod
 tamen compensatio in eadem specie fieri nequeat
 ob defectum rei, vel impedimentum aliquod, ut
 sæpè accidit, saltem in foro conscientiæ (quod
 fit de foro externo) justè & licitè fieri potest
 compensatio in quibuscunq; aliis rebus, servata lemp-
 æqualitate: v. g. si debitos tibi sex florenos in pec-
 cunia recuperare non possis, possis autem in vino
 vel frumento, accipias ejusdem valoris urnam
 ni, vel scapham frumenti: si equum tibi debitor
 consequi nequeas, accipias pecuniam, quantum
 justè æstimatur: ut ex communi notant Valerius
de restit. c. 1. dub. 8. Layman c. 1. n. 9. f. 102.
alii. Neque eo casu, si alium modum compensa-
 tandi non habes, nisi accipiendo rem specie
 versam cum gravi debitoris damno, abstinere co-
 geris.

geris: debitori enim imputabitur tale damnum, dum is debita solvere non laborat? dummodò tamen ejus damnum non esset notabiliter malus, quàm tuum debitum, tunc saltem ex Charitate abstinere debet, ut in simili mox iterum notabo. Vide *Molinam, Navarrum, Rebellum* apud *Dianam* p. 2. tr. 16. resol. 48.

VI. Ut res, in qua fit compensatio, non sit depositum. Ita habetur utroque Jure *c. bona fide de depositis. & L. ult. C. de depositis*. Quamvis *Petrus, Navarrus, Lessius, Tannerus, & Lugo citr.* probabiliter putent, eas leges solum habere locum in foro externo: aut intelligendas esse: si aliter compensatio fieri possit. Alioquin in foro conscientie secus facientem, servatis aulis conditionibus, non esse damnandum peccati. Quare rem tui debitoris ab ipso apud te depositam in compensationem debiti tui sine scrupulo retinebis: quin etiam rem tui debitoris apud alium tertium nudè depositam, alioquin pleno dominio ad ipsum spectantem, in compensationem tui debiti alio modo non impetrandi, licitè auferes: quia dummodò res sit tui debitoris, nec ad alium pertineat, parùm refert, ubi materialiter inveniatur: ut notat *Tamb. cit. c. 5. §. 4. n. 3.* Cæterum per se constat, te in compensationem tui debiti non posse auferre rem alicujus tertii apud tuum debitorem depositam, velei in pignus datam, vel locatam, aut commodatam, quia sic liquidò alienam raperes.

VII. Ut caveatur damnum spirituale, & temporale

porale debitoris. Spirituale quidem: quatenus
 conscius, se nondum solvisse debitum, manebit
 huc in mala fide & conscientia peccati mortali
 Temporale verò, quatenus ob eandem ignorantiam
 fortassis ipse debitor, vel ejus hæres, idem debi-
 tum postea iterum solvet, cum constet de debito
 non verò de solutione: ad utrumque cavendum
 monendus erit de obligatione ablata, aut remissa
 simulanda: dicendo v. g. jam esse solutum, te
 esse contentum cum ipso &c. id tamen solum tene-
 ris ex Charitate, non ex justitia, quia neutrum
 damnum intendis, sed tuo Jure usus es. Unde solum
 teneberis ita cavere, si facile & sine tuo
 commodo possis: & tunc negligendo peccabis quod
 dem contra Charitatem; at non contra Justitiam,
 nec ad ullam obligationem obligaberis, nisi ex
 accepta, si debitor tibi secundo debitum solvisses,
 hanc enim secundam solutionem sine dubio ex justitia
 reddere teneberis.

78 VIII. Ut etiam evitetur periculum, aut ipsius
 compensantis, utpote propriæ infamiæ, ne forte
 deprehensus in foro externo fur censearis, aut tan-
 quam rei aliene violentus invalor puniaris, ut
 etiam notat *D. Thomas loc. cit.* aut scandali alio-
 rum existimantium te furatum esse: aut alicujus
 tertii, v. g. ne fortè tunc alius tanquam de furto
 suspectus habeatur, vel puniatur. Idque rursum
 solum ex Charitate, non ex justitia: quia uteris
 re tuo, & damnum tertii per accidens & præter
 intentionem tuam sequitur actionem tuam, ut no-
 tat. *Lugo loc. cit.* ideoque ad id non obligaberis.

nisi facile & sine tuo gravi incommodo possis. Poteris autem, & certè ex Charitate teneberis tale damnum proximi præcavere, saltem omitendo interim compensationem, si tuum debitum exiguum sit v. g. paucorum aureorum, & probabile sit, furtum alteri imputandum esse cum periculo gravissimi damni, intamiæ, pœnæ, fustigationis, & maximè mortis: tunc enim, si non præcaveas, etsi non pecces contra justitiam, nec ad ullam obligeris restitutionem, ut dictum, graviter tamen peccares contra Charitatem, quæ præcipit, ne ob parvam tuam commoditatem gravissimum proximo damnum inferas. Quare in his & similibus magnoperè expendenda sunt, & conferenda, tua utilitas, & proximi periculum. Vide Molinam *tom. 3. disputat. 69.* Denique eadem ratione dicendum in casu, quo debitor tuus ob tuam occultam compensationem fiat impotens ad solvendum aliis anterioribus, aut magis privilegiatis debitis, ac creditoribus suis: quia id damnum aliorum creditorum per accidens sequitur ad tuam compensationem: & res, quam accipis, non est adhuc eorundem creditorum, sed debitoris tui, ut supponimus; ideoque ordine Charitatis tibi præ aliis prospicere poteris sine injustitiæ peccato: etsi similiter possis peccare contra Charitatem, si nimirum tu non multum, vel nihil egens re tua, omitendo compensationem, nullum vel exiguum damnum patereris; alius verò creditor pauper v. g. multum egens re sua, grave damnum incurreret, ut notant *DD. cit.*

§. III.

*Eaque licitè utitur quivis debitor modo
opportuna.*

79 **P**rimus modus securissimus compensandi occurrere est, rem proximi apud te existentem æquivalenti detinere, ut jam indicatum est. hoc debitori tuo simile debitum à te sive antea sive postea, etiam de industria & directâ intentione compensandi contractum denegando: ut omnes consentiunt. At quid si eo casu tu à Titio v.g. tibi debeat te centum aureos pro merce vendita, subito occasione oblata, vel prætexta, mutues alios centum expressè promittens, vel etiam jurans, te velle ad certum terminum solvere (casum specificè appositum habes in secundo præcepto de juramento poterisne nihilominus compensatione utendo, postea non solvere, Juristæ multi absolutè negant, multi absolutè affirmant. Theologi rectè distinguunt. Si juratus promisisti non solum solvere, sed etiam non uti compensatione, utque vel explicitè in terminis, vel saltem implicitè ad petitionem debitoris, qui fortè timens ne ob compensationem ipsi non solvas, ob securitatem ita petiit, tunc omnino teneberis juramento, & compensatione uti non poteris, ut omnes fatebuntur: omne enim juramentum implendum est, quando sine peccato impleri potest: in proposito autem potest impleri sine peccato: ergo. Si verò juramento promisisti tantum solvere ad certum terminum, minimè verò non velle uti compensatione: utpote quia tunc de

compensatione, excludenda nil cogitasti; & maxime si etiam expressè inclusisti, saltem reservatione mentali (juro tibi solvere ad istum terminum, si & tu mihi solveris, alias non: tunc potes adhuc tibi compensatione. Ita cum aliis Molina disput. 160. & Lugo disp. 16. sect. 6. n. 117. Ratio est: quia tunc juramentum solum confirmat promissionem, & auget obligationem solvendi, & nil aliud, seu ad nullum aliud objectum se extendit: atqui promissio, & obligatio solvendi quantacunque secundum se non excludit compensationem, nam qui compensat, verè solvit remittendo prius æquivalens debitum: ergo sic satisfacit etiam juramento, quo se ad solvendum obligavit. Alia est ratio de juramento solvendi usuras, quod omninò obligare decernitur *c. debitores de jure jurando*: qui enim jurat solvere usuras, clarè intendit solutionem realem usurarum, alioquin nullum esset objectum promissionis. Unde si mutuatarius haberet aliunde jus contra usurarium, qui nimirum aliunde ei, aliquid debebat, non obstante juramento de solvendis usuris, potest adhuc compensare remittendo illud aliud debitum pro usuris promissis; sic enim adhuc in æquivalenti solveret usuras, adeoque adhuc plenè satisfaceret juramento.

Secundus modus priori vicinus, & communis compensandi est, auferendo de bonis debitoris apud ipsummet debitorem existentibus, servatis conditionibus supra positis, de quo nil speciale dicendum superest. At quid si debitor tuus mittat pecu-

pecuniam suam ad alium, sive dono, sive emenda aliqua merce, sive fortè in solutionem cuius debiti, poterisne illam auferendo tibi compensare tuum debitum? *Respondetur*: si pecunia illa missa à tuo debitore nondum sit acceptata ab alio tertio, adhuc poteris illam auferendo tibi compensare: quamdiu enim res nondum acceptata ab alio, manet adhuc sub dominio mittentis, idcirco adhuc verè compensas tibi de bonis debitoris tui. Similiter & e contra, si tertius aliquis mittat pecuniam, vel aliam rem, ad tuum debitorem, sive dono, sive in solutionem debiti, sive in alium finem; siquidem tuus debitor illam pecuniam acceptavit per se, vel per alium, ipsum v. g. tuum, vel illum à se missum, adhuc compensando auferere poteris, quia accipis rem debitoris tui, in quam jus habes. Si autem pecunia, vel res illa nondum sit acceptata à tuo debitore, non poteris auferre, quia tunc auferres rem tertii, in quam jus non habes, ut cum *Vasquez & Lugore* solvit *Tamb.* *lib. 1. tit. 2. c. 5. §. 4.*

81 *Tertius modus* compensandi occultè est, auferre de bonis debitoris tui apud alium tertium contentis seu casu, seu etiam simplici deposito, &c. *§. præcedenti in conditione sexta* annotatum est. Certum autem est, te non posse auferre rem debitoris apud alium tertium existentem, si ea re quo speciali jure obligata est, utpote ipsum pignus, data, commodata, locata &c. antequam ejus obligatio extingatur: tunc enim ipsi, qui tibi nil debent, veram injuriam, imò damnum inferres verissimè.

peccato furti, ut ex definitione furti supra explicata liquet. Unde etiam si Princeps sit tuus debitor, poteris in compensationem defraudare gabellas ipsimet. At certè non poteris easdem defraudare tam alteri venditas, vel locatas, propter rationem modò dictam: Quia tunc huic tibi nihil debenti injuriam, & damnum inferres, At quid si tertius aliquis sit debitor tui debitoris: v. g. Titius debet Cajo centum aureos: Cajo similiter tibi: poterisne compensando auferre à Titio? *Respondetur*: nequaquam posse, sic enim auferres pecuniam, quæ est adhuc Titii, in quam nullum omnino jus habes. Sed neque poteris, inscio ac invito debitore, propria auctoritate pecuniam illam à Titio exigere, vel recipere, sed debebis à Judice petere per sequestrationem illius debiti, ut tibi satisfiat, vel certe inducere tuum debitorem, ut tibi jus suum in Titium cedat, juxta communem Juristarum, & Theologorum. Vide pulchrè Lugo *cit. disp. 16. sect. 6. an. 120.*

Quartus modus, & gradus compensandi potest esse ex bonis debitoris tui defuncti, quæ tamen apud te inveniuntur deposita. Et certum est, licere per se loquendo. Dubium autem & valdè controversum est, an etiam liceat cum præjudicio creditorum anteriorum, vel magis privilegiatorum? Respondetur breviter, quod sic: idque non solum, quando debita sunt ejusdem rationis; v. g. defunctus debeat tibi pecuniam, tu vicissim ab eo vivo accepisti pecuniam æqualem, licitè retinebis occultè compensando; censetur enim facta æquivalens

valens solutio per pecuniam tibi antea datam a defuncto; verum etiam, quando debita essent de iure rationis, v. g. defunctus debebat tibi centum in pecunia; tu autem vicissim ab eo accepisti alia res, vel merces ejusdem valoris, & adhuc habes eam sive in pignus (& tunc consentiunt omnes, te posse se retinere, cum ad eum finem res data sit in pignus ut detineatur, donec debitum solvatur) sive in titulo, depositi, locati &c. uti contra communem opinionem apud *Lugo cit. sect. 6. n. 127. plurimæ civitat. docent Diana p. 3. tr. 5. mistel. res. tit. 1. & Tamb. cit. §. 6. n. 5.* Ratio est: quia quando tu rem illam vivente tuo debitore habuisti, cum perierit tuisses tunc tibi eam appropriare in compensationem tui debiti, remansit apud te quasi in pignus: justè enim dicere poteris: jam sum de meo debito securus, res mei debitoris apud me est, centum meum mihi non reddat, neque ego reddam centum suam: ideoque virtualiter & æquivalenter res illa est pignus tuum: atqui pignus actuale eo casu licet tibi retinere posses, non obstante præiudicialitate anteriorum, vel magis privilegiatorum creditorum, secundum communem DD. cum *Lugo cit.* ergo & hoc quasi pignus virtuale æquivalens illi retinebis, occultè compensando, saltem in foro conscientie, de quo nos loquimur; in foro vero externo, in re valde controversa, oportebit accomodare legibus loci, & sententia Judicis.

§. IV.

*Etiā famuli, & officiales minus justè
stipendium capientes.*

Quando nimirum liquidò constat de inæquali-⁸³
tate stipendii compensatione laborum, obse-
quiorum, & commodorum, quæ dominis præ-
stant famuli, & officiales, licitè sibi de eorum
bonis occultè compensant ad æqualem æstimatio-
nem, servatis semper conditionibus supra positis.
Ita communis DD. Navarr. uterque Mol. *tr. 2.
tom. 3. disp. 509. & 548.* Lessius Laym. *tr. 3.
lib. 3. c. 1. n. 10.* Lugo *sepè cit. sect. 4. §. 2.* Ra-
tio est: quia famulis, & officialibus ex justitia de-
betur æquale stipendium suis laboribus & commo-
dis, quæ præstare debent; nisi ipsimet spontè re-
mittere, vel pro minori servire velint sicut possent
gratis servire: ergò sicut, qui errore inductus,
vel necessitate coactus mercem minoris justò vendi-
dit, in foro conscientiæ potest pretii defectum exi-
gere, & si aliter recuperare non possit, occultè
compensare; ita eadem ratione famulus, vel of-
ficialis, qui ob errorem, necessitatem, vel aliam
similem causam operam suam minoris justò locavit
(& maximè, quando Dominus pactam merce-
dem in toto, vel in parte solvere nollit, secundum
omnes) quia saltem secundum quid involuntarius
fuit, adeoque animum donandi non habuit,
poterit defectum stipendii jure exigere, & si ali-
ter habere nequeat, occultè compensare: & Do-
minus sibi ipsi imputet, quòd minori pretio fa-
mulum

mulum servire cogens, occasionem præbeat occu-
 tæ compensationis. Idemque dicendum, quan-
 do dominus famulis, & ancillis, considerato e-
 rum labore, loci consuetudine, & necessitate, non
 præbens sufficientem victum, atque illi alia vi-
 utpote Dominum monendo; orando &c. quæ
 sibi debitum esset, consequi non possunt; non
 etiam licite aliqua occulta compensatione uti po-
 runt, maximè in esculentis, cum fames stimulet
 ut notant DD. apud *Laym. cit.* Sed sequitur
 dem.

Exceptio.

*Nisi domini iusta ex causa minus stipen-
 dium pacti sint.*

34 **V**ariæ enim sunt causæ, ob quas domini famu-
 lis vel officialibus minus stipendium iuste pe-
 ciscantur, ut illi ideò alia compensationis uti non
 possint. 1. Quia dominus expressè, vel tacite
 promittit aut spem præbet, se servitium seculare
 præstitum aliunde remuneraturum, ad maiora pro-
 moturum, officium, vel beneficium procuraturum,
 aut matrimonium utile procuraturum. In
 tunc enim quamdiu probabilis spes manet, domi-
 num promissis suis satisfactorum, famuli alia com-
 pensatione uti non poterunt. 2. Quando famu-
 lus non totam operam domino impendit, sed im-
 rim etiam permittitur aliquam artem addiscere, vel
 aliud quidpiam commodi sibi acquirere: ut
 ex *Navarro* utroque notat *Layman. citatim.*
 Quando Dominus famuli operâ non multum

digebat, sed rogatus eundem conduxit: runc enim facile conqueri non poterit de stipendii exiguitate: quia sicut merces, ita & operæ ultroneæ vilescunt.

4. Quia tametsi operâ famuli dominus indigeret, multi tamen aderant, qui eandem conditionem libenter acceptâssent, & tunc quoque, si officio famulus discederet, plures adessent, eodem minori stipendio vel salario servituri: neque ergo hoc casu stipendium minus justo censeretur: quia sicut multitudo videntium mercium pretia minuit, ita & multitudo operam locantium minuit, quantitatem stipendii sive mercedis. Ita communis DD. apud *Laym. cit.* Qui tamen rectè monent, non ideo semper minorem mercedem justè effici, quia si unus accipere nolit, alter non deerit, qui accipiat: quia posterioris acceptatio ex mera necessitate, & non ex copia locantium, vel æquitate rei acceptæ provenire potest. Tandem etiam maximè cavendum est, ne famuli, ancillæ, officiales sint iniqui, & excessivi æstimatores suarum operarum, laborum, obsequiorum, cum quilibet in propria causa cæcutiat. Qua ratione meritò ab Innocentio XI. damnata est hæc propositio 37. *Famuli, & famula domestica possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicans salario, quod recipiunt.*

SECTIO IV.

*Iterum furta excusata, seu accepta pro
Pter necessitatem extremam, vel
gravem.*

SUMMARIUM.

85. *Quæ dicatur necessitas extrema, & quæ gravis?*
 87. *In extrema necessitate potest quis licite pro ejus necessitate auferre rem alienam,*
 88. *A quocunque alio in simili necessitate non constituitur.*
 89. *Imò per se loquendo, etiam obligatur auferre necessitate ad conservandam vitam.*
 90. *Idem, si opus sit, facere potest etiam publice, & pro
vita.*
 91. *Aut si per se ipsum non possit auferre, potest ejus de
quibus alius, ex proprio subvenire non potest.*
 93. *Et cum extrema necessitas egenti tribuat jus rem alienam
faciendi idem.*
 94. *Idem licet Dominus rei, antequam pauper eam
petat, illam ei dare non teneatur ex justitia.*
 95. *Tenetur tamen ex justitia auferentem non impetere,
& ablatam non eripere.*
 96. *Sed insuper ex Charitate, & misericordia ultra
tatisfacit, dando rem non gratis, sed cum
suo tempore restituendi, vel solvendi, quo
pauper obligatur.*
 98. *Accipiens rem sine pacto, sed per se ipsum, etiam
si extreme egens re solum, pro hic & nunc, et
spe, utpote sperans, vel alibi habens bona
accipere debet cum intentione, & obligatur
restituendi: non verò, si re & spe simul sit
extreme.*
 99. *Unde licet hic, re assumpta, post ea ultra spem ad
liorum fortunam perveniat, non tamen tenetur
restituere.*

100. Secus si res absumpta non sit.
 101. Qui rem accipit ante extremam necessitatem, sive furto, sive ex contractu, & dein in extrema necessitate absumpsit, ea peractâ, probabiliter restituere tenetur.
 102. Tamen aequè probabilis est sententia negativa.
 103. Idipsum in his licere etiam in necessitate gravi, affirmant aliqui, non tantum, quando simul adest periculum labendi in necessitatem extremam;
 104. Sed etiam, quando nullum adest tale periculum.
 105. At hoc ultimum modò est omninò improbabile, & damnatum ab Innocentio XI.

EXtrema necessitas dicitur, quâ homo periclitatur in natura & esse simpliciter: seu (quod optime circumscribit *Lugo cit.*) quæ versatur circa ea, quæ natura æquali jure omnibus voluit esse communia, ut vita, fama, libertas: ut si sis certè moriturus, gravissimo morbo conficiendus, fame vel frigore necandus, ab hoste, vel latrone occidendus, aliudve gravissimum, & morti moraliter æquivalens malum incursum, v. g. perpetuam captivitatem, infamiam, triremium pœnam &c. nili tibi pecuniâ, veste, medicinâ, cibò succurratur. Necessitas gravis dicitur, qua homo solum periclitatur in statu & esse meliori: utpote si deberet amittere statum suum laborare, servire, mendicare, nisi opportuno subsidio adjuvetur. De necessitate communi tantum, qualis est communium nostrorum pauperum, vel mendicorum, hic nulla habenda est ratio.

ASSERTIO VI.

In extrema necessitate licitum est auferre rem alienam, quatenus ad eam sublevandam necesse

696 Tract. V. in VII. & X. Præcept. Decal. Cap. I
cesse est: adeò ut dominus rei ex iustitia tenentem
auferentem non impedire: non tamen ex iustitia
sed Charitate tantùm, ultrò dare, neque auferre
postea ad restitutionem rei tunc accepta, & obli-
gata obligabitur: id ipsum licere in necessitate
gravi non improbabiler asseritur, sed verum
gatur. Explico per partes.

§. I.

*Licitum est in extrema necessitate auferre
rem alienam, quatenus ad eam sublevan-
dam necesse est;*

87 **A** Deò ut talis, neque furtum committat,
que peccet. Omnes cum S. Thoma
q. 66. a. 7. Scoto in 4. d. 15. q. 2. & late
optimè explicat Lugo disp. 16. Sect. 6. per totam
Ratio communis est: quia res temporales
Deo datæ, ut vita omnium rerum temporalium
nobilissima conservetur; cui juri vitæ conservandæ
non potuit præjudicari per divisionem rerum
gentium introductam. Ratio ergò fundamentalis
est: quia concurrentibus eodem tempore duobus
præceptis impossibilibus, quæ scilicet conser-
vandi non possunt, majori cedit minus, & obli-
gare cessat: atqui in proposito concurrunt
ejusmodi præcepta, scilicet conservandi vitam
propriam, & non furandi: quorum prima
tantò majus est secundo, quantò bonum
rationalis præfertur bono temporali, præ-
ceptum enim conservandi vitam naturalissimum

immediatè fundatur in ipsa natura; præceptum autem non furandi, etiã quoque naturale sit, non tamen immediatè fundatur in ipsa natura, cum primævo jure naturæ omnia sint communia, sed fundatur in voluntario humano, scilicet divisione rerum, & appropriatione in particulari, jure humano gentium introducta: iniqua autem fuisset divisio rerum, alioquin communium, jure gentium introducta, nisi ea conditione facta esset, ut tamen pro extrema necessitate omnia communia manerent, ac cuilibet integrum maneret jus naturale ad accipiendum & usurpandum ea, quibus extremè indiget; adeoque quilibet habet verum jus auferendi, & quasi occupandi illam rem, ejusque acceptæ, vel occupatæ acquirit verum dominium, seu jus in re, vel ejus usû, ut notat D. Thomas a. 7. ergo in tali verè extrema, vel quasi extrema necessitate constitutus justè & licitè potest sibi accipere, & usurpare quantum, & quatenus ad eam necessitatem sublevandam necessarium est. Adde, & infer ulterius.

I. A quocunque alio non in simili necessitate constituto talis accipere potest. Nam quamvis extremè egeas, fame v. g. non tamen poteris auferre ab alio simili extrema necessitate laborante: quia tunc sine controversia melior est conditio possidentis; ideoque is habet potius jus utendi re sua, ne pereat, quam tu. Quin neque tu extrema necessitate laborans poteris accipere ab alio in gravitali necessitate constituto, ut illa re ablata ipse deberet incidere in necessitatem extremam, seu

in gravia mala, quæ ipsi morti æquiparantur; poteris autem, si non ita gravia mala incurfurus, quo sensu intelligendus Sanchez *lib. 1. Confil. ad dub. 5. num. 28.* id absolutè concedens. Denique si accepisti antea rem proximi nondum egestis tunc, postea superveniente extrema necessitate absumere poteris, nihil obstante, quod præstat dominus rei in simili necessitate positus sic: imo illi in tali casu etiam parentes, filios, vel fratres tuos præferre poteris, ita exigente ordine Charitatis, vel saltem permittente, ut cum *Toledo*, & aliis docet *Laym. cit. n. 7.*

89 II. Talis in necessitate extrema constitutus non tantum licitè potest, sed etiam per se loquendo obligatur auferre sibi necessaria ad vitam conservandam; nec potest abstinendo mortem suam permittere: esset enim occidere se ipsum sine justa causa, quod nunquam licet. Secus dicendum, si adesset rationabilis causa, & honestas finis utpote si timeret grave scandalum, si non posset rem auferre, nisi occidendo dominum rem suam injustè defendentem &c. tunc enim ad cavendum spirituale malum proximi, licitè & meritorie permitteret mortem propriam corporalem. Quando vis conveniat, eum, qui extremam necessitatem patitur, prius postulare à domino, quàm auferre & si à nullo impetrare possit, petat à Magistratibus & non propria auctoritate auferat, ut statuunt leges civiles: quia quando est spes obtinendi necessaria tali convenienti modo, non censetur necessitas sufficiens rapiendi aliena: nihilominus

qui talem modum prætermittit, secluso scandalo, non peccabit graviter contra justitiam: quia non peccatur quoad rem ablatam, sed tantum quoad modum auferendi; ut notat Less. *cit. dub. 12.*

III. Talis necessaria ad vitam tuendam, si aliter obtinere non possit, etiam publicè, & per vim auferre potest: quia utitur jure suo: & alter negans, vel impediens auferre necessaria, utitur vi injusta: licet autem vi vim repellere: consequenter eo casu egenus poterit se vi tueri tanquam contra injustum aggressorem: imò servato moderamine inculpatæ tutelæ, etiam impediens occidere poterit, juxta communem doctrinam in materia de homicidio, seu occisione injusti aggressoris, supra c. *secl. 3.*

IV. Si extrema necessitate laboranti nullus dare vellet, sicut posset tunc ipse auferre, ita in iisdem casibus, quisque alius ex proprio subvenire non potens, ex alieno auferre potest, quantum opus est, ut misero subveniat, ut docet communis DD. cum *D. Thoma & Scoto cit.* Ratio est: quia tunc is surripit nomine indigentis, & velut ejus instrumentum: atqui quod quis per se facere potest, per alium etiam fieri licet: ergo &c. Quod si verò ille alius habet ex suis bonis sufficienter, quo proximo subveniat, non poterit, nec in toto, nec in parte ad eum finem auferre ab alio, ut cum aliis docet Vasquez *opusc. de Eleemos. cap. 2. dub. 1. 2. & 3.* Ratio est: quia tunc tu, si habeas superflua, ipsemet obligaris succurrere proximo extremè egenti; utique de tuo, non de alieno.

Quod

Quod tamen limitat Lugo *cit. Sect. 7.* si tu habes apud te bona alterius, isque æquè, ac tu superius habeat, adeoque æquè possit, ac debeat subvenire ac tu, posse te partim ex tuis; partim ex bonis alterius subvenire, sicut ipse indigens posset sibi tuis æquè ex alterius, ac ex tuis auferre: nec tunc apparet ratio, cur tu solus tenearis ex tuo integre subvenire.

92 *Dices contra Assert. in nulla necessitate, etiam ad servandam vitam licet mentiri, fornicari, pollutionem procurare: ergò neque furari.* *æ. Negando consequentiam ex allata probatione Assertionis: quia mentiri; fornicari &c. est intrinsecè malum, spectata natura rationali absolute: furtum autem non est ita intrinsecè malum, sed solummodo posito voluntario humano divisionis rerum, quæ divisio rerum non potuit se extendere ad causam extremæ necessitatis. Sed clarius respondetur concedendo totum: in proposito enim non est furtum, sed est acceptio ejus; ad quod jus habet.*

§. II.

Dominus rei ex justitia tenetur auferentiam non impedire, non tamen ex justitia, sed ex Charitate tantùm ultrò dare.

93 *Q*UAMVIS extrema necessitas tribuat egentibus jus, ut possit accipere rem alienam per modum occupationis, isque rei acceptæ dominium, seu jus in re, vel ejus usu, in quantum necessarium est, acquirat: ideoque pristinus dominus

us obligetur extremè egentem, ac volentem rem
 suam accipere, non impedire; vel rem jam ac-
 ceptam non auferre, alioquin obligabitur ad com-
 pensationem damni secuti, si egenus moriatur, vel
 pereat: ipse tamen dominus non ex iustitia, sed
 solum ex Charitate & misericordia, etsi strictissi-
 mè obligatur rem suam dare proximo in extrema
 neceffitate constituto: uti optimè distinguit &
 contrarias confusas opiniones conciliat Lugo *cit.*
disp. 16. Seft. 7. Diana p. 2. tract. 3. miscel. resol.
29. Tamb. lib. 8. c. 6. tr. 2. §. 2. a. num. 4. Ratio
 est: quia extrema neceffitas non facit egenum actu
 dominum rei alienæ, nec alios privat dominiò rei
 suæ, sed solum tribuit egeno jus ad occupandam,
 & suam faciendam rem alterius, sicut si in nullius
 bonis esset: hoc enim sensu dicitur extrema ne-
 cessitas facere res communes, hoc est, facit, quòd
 sicut posset quis validè & licitè accipere res com-
 munes, quæ in nullius bonis sunt, sic egens ex-
 tremè possit validè & licitè accipere rem alterius,
 ac si in nullius bonis esset: ergò sicut ad rem com-
 munem Petrus non habet actuale jus iustitiæ, ra-
 tione cujus alii ex iustitia obligentur ad eam Petro
 offerendam; sed ipsa solum occupatione compa-
 rat sibi actuale jus, ratione cujus alii ex iustitia ob-
 ligentur eum non impedire à re occupanda, vel oc-
 cupatâ: ita in proposito ratione extremæ neceffi-
 tatis pauper non habet actuale jus in rem alterius,
 privans alterum dominiò rei suæ, vel cogens alte-
 rum ad rem suam pauperi offerendam, sed solum
 habet jus & titulum, ut eam per occupationem
 possit

possit facere suam, vel sibi propriam, alterum
 lūm obligans ad non impediendum pauperem
 occupatione, vel usurpatione rei suæ, sicut
 nullius bonis esset: ipsa verò occupatione acq-
 rit actuale jus, & dominium, quod sine injuria
 pediri non potest. Ergo ulterius.

94 I. Antequam pauper occupet rem alterius,
 minus rei quamvis ignarus extremæ necessitatē
 lius, non tenetur ex justitia rem suam illi dare:
 hoc solum vult communis Sententia DD. abso-
 tē negans hīc talem obligationem justitiæ. *Noverit
 Sanchez, Lessius, Covinck.* alii apud *Lugo cit.* U-
 de ex eo, quòd proximo extremè egenti non
 tuleris rem tuam, cū non peccaveris contra
 stitiam, ut probatum est, sed solum contra Ch-
 ritatem, & misericordiam, ut mox dicitur, ut
 teneberis postea ad restitutionem illius rei, quā
 debuisses dare, nec ad compensationem damni
 cuti, si egenus moriatur: cum solius justitiæ
 latio obligationem restitutionis inducat, ut
 loco visum.

95 II. Quando extremè egens defacto utens
 suo tentat rem proximi occupare, vel jam oc-
 pavit, jam nemo sine injuria potest eum impedi-
 adeò ut ipse dominus rei ex justitia teneatur
 non impedire, vel non auferre rem ab eo occupa-
 tam: quia, ut dictum, extremè egens habet jus
 cupandi illam rem, sicut si nullius esset domi-
 & post occupationem fit dominus rei occupatæ.
 Alioquin verè peccabit contra justitiam, &
 obligabitur ad restitutionem damni secuti, si ege-

v.g. moriatur, captivus abducatur &c. quo sensu rigorosè verum est illud D. Ambrosii: *Pasce fame morientem, si non pavisti, occidisti.*

III. Insuper ex Charitate, & misericordia stri-96
ctissimè obligatur dominus rei etiam ultrò dare proximo in necessitate extrema constituto rem suam necessariam, juxta certissimam omnium sententiam in materia de Charitate: hoc enim casu omnium maximè obligat præceptum divinum naturale Charitatis, ac misericordiæ benefaciendi proximo, & succurrendi in necessitate constituto, toties, tamque severè in Scripturis inculcatum, utique in materia tam gravi obligans sub mortali: generaliter enim mandavit DEUS unicuique de proximo suo.

IV. Sed restat quæstio, utrum tali casu domi-97
nus rei obligationi suæ ex Charitate, & in misericordia subveniendi pauperi in extrema necessitate satisfaciat non gratis dando, sed mutuando, vel creditò vendendo rem necessariam, cum pacto restituendi, vel solvendi in futurum, cum ad meliorem fortunam redierit; isque nimirum pauper, eo pacto inito obligetur? Negant *Sotus, Bannes, Medina, Valentia, Coninck* & alii apud *Lugo cit.* hac ratione: quia præceptum elemosynæ maximè obligat in extrema necessitate: sed elemosyna debet gratis dari, quod enim mutuo datur, non est elemosyna: ergo talis non satisfacit mutuando. Sed æquè probabiliter affirmant *Navarr. Covarr. Adrian. Sanchez; Vasquez, aliique cit.* Diana *supra cit.* Tamb. *cit. cap. 6. §. 2. n. 8. Lu- cit.*

cit. sect. 7. n. 167. Ratio est: quia Charitas solius obligat ad subveniendum necessitati proximi: qui in proposito succurritur sufficienter necessitati proximi mutuando cum pacto restituendi tempore melioris fortunæ: ergo non est obligatio dare gratis, & quia spes hujus restitutionis ab homine modo extremè egeante, valdè exigua & incerta est, satis comòdè dicitur dare eleemosynam, qui ita dicitur ut compensationem vix sperans, pro donato habeat, & habere velit, si restituere nequeat. Nam enim loquimur hic de mutuo strictè & absolute, sed imperfecto, & conditionato, scilicet cum conditione; *Restitues, si ad meliorem fortunam perveneris.*

98 *Dices:* ergone, quando extremè egeas accipere ipse sibi necessaria de rebus alterius, tenebitur ad accipere per modum mutui cum intentione, & obligatione restituendi postea, si ad pinguiorem fortunam pervenerit? R. cum distinctione: si extremè egeas re & spe pauper sit, ut nulla, vel exigua spes sit emergendi ad meliorem fortunam omninò poterit accipere absolute sine illa intentione & obligatione: quia utitur jure suo, ut dictum est: & ipsi domini tunc de illa obligatione tam incerta non solent curare. At verò si extremè egeas solum per accidens hic & nunc re, non etiam spe pauper sit, ut oote quia alibi habet bona, vel in futurum habere potest, & sperat, certum videtur, non posse auferre absolute alienam, sed cum onere transacta necessitate restituendam. *Et tunc non est necessitas simpliciter auferre*

alienum, sed potius emendi, vel mutuandi tantum. Et certissimum est, nullum dominum tunc debere, imò neque velle dare gratis, ut rectè observat Lugo cit. num. 170.

§. III.

Neque auferens postea ad restitutionem rei tunc acceptæ, & absumptæ obligabitur.

I. Quando nimirum extremè egens, verè re & 99
 spe pauper, (seclusò pacto in itò, de quo supra) ipso tempore extremæ necessitatis rem alterius, in quantum necessaria fuit, & accepit, & absumpsit, postea, etsi ultra spem pinguiorem fortunam sortiatur, nunquam tenebitur restituere. *Communissima.* Ratio patet ex dictis: quia is usus fuit jure suo: & rei tunc acceptæ, quatenus sibi necessaria fuit, dominium sibi comparavit.

II. Secus autem dicendum, si res accepta in extrema necessitate, non sit absumptæ, sed etiamnum existat; ut equus, vestis &c. hæc enim, superata necessitate, restituenda erit secundum omnes. *Ratio est:* quia extrema necessitas non tribuit plus juris in rem alterius, quàm necessarium sit ad illam sublevandam: sed in proposito non erat necessaria res adhuc existens, sed solum ejus usus: ideoque egens occupando illam, solum comparavit sibi dominium utile illius rei, dominio directo ad huc remanente penes pristinum dominum: ergo res adhuc existens post necessitatem domino restituenda erit.

III. Si verò egens accipit rem alienam ante ne-

cessitatem extremam, sive ex delicto, furto v. g. sive ex contractu, utpote deposito, commodato, locato vel quovis alio titulo, & in extrema necessitate absumpsit, tunc peracta necessitate, si ad meliorem fortunam redierit, omnino in æquivalenti restituere tenebitur. Ita *Scotus, Gabriel, Medina, Navarr.* aliisque citt. *Lessius lib. 2. cap. 16. n. 9.* Ratio est: quia tunc egenus rem illam, seclusa necessitate, alio titulo debet domino suo, quæ obligatio per supervenientem necessitatem extremam non extinguitur, sed solum sopitur: ergo superata necessitate domino compensanda erit, æquæ ac antea compensari debuisset: idque maxime, si antea res furto ablata fuit. Quia iniquitas nulli debet prodesse, sed prodesset hoc casu, si is, rem antea furtim ablatam postea in extrema necessitate absumptam non teneretur restituere, quando superata necessitate ad pinguiorem fortunam prevenerit. Pia ac probabilis Sententia. Sed.

102 IV. Æquè probabilis est opposita jam communior Sententia DD. negans, rem quomodocumque acceptam, sive ex delicto, sive ex contractu non transferente dominium, utpote vel furto ablatam, vel depositam, impignoratam, commodatam, locatam &c. postea in extrema necessitate absumptam, unquam debere restitui. Sic *Angelm. Sylvester V. furtum. Julius Clarus lib. 1. §. furtum. Petrus Navarr.* aliisque citt. *Laym. h. c. c. 1. n. 1.* Ratio est: quia qui rem alienam bona fide absumpsit, liberatur à restitutione, secundum omnes: talis in extrema necessitate bona fide rem alienam

quin imò tanquam dominus ejus effectus, absumpsit : ergo nunquam tenetur pro ea restituere ; neque ei patrocinatur iniquitas, si rem antea furatus fuit, sed superveniens extrema necessitas. Dixi autem notanter. *Si antea accepit ex delicto, vel contractu non transferente dominium rei.* Secus esset de eo, qui rem emptione, mutuo, vel alio contractu transferente dominium, acceptam, in extrema necessitate absumpsit : hic enim rem non ut alienam, sed ut suam absumpsit, adeoque sibi soli perit, & ad pretij solutionem redeunte meliori fortuna obligatus manet, ut cum *Vasquez & aliis observat Lugo loc. cit.*

§. IV.

Id ipsum licere in necessitate verè gravi, non improbabiler asseritur ; sed verius negatur.

I. **C**ertum equidem videtur ita licere, quando
necessitas gravis ejusmodi est, ut adsit simul periculum labendi in necessitatem extremam : ut si morbus gravis probabiliter sit futurus lethalis, aut perpetuus, nisi remediò tempestivè ei occurratur : si sis in probabili periculo incidendi in captivitatem, vel infamiam gravissimam, nisi equò alienò adjutus elabaris, & his similia ; ut optime distinguit, & probat Lugo sæpè *cit. disp. 16. sect. 7. an. 170.* Ratio est : quia pari modo naturæ indicum est, ut gravem necessitatem, quæ facile vergit ad extremam, æquè ac ipsam extremam ne-

708 *Traët. V. in VII. & X. Præcept. Decal. Cap. P.*
cessitatem, à se quisque, quoquo modo poterit
avertat.

104 II. Sed quæstio & difficultas est, an ita liceat
in gravi necessitate tantum, quando nullum adesse
periculum labendi etiam in necessitatem extre-
mam: ut si morbus non lethalis, non diuturnus
tolerandus; si nobilis, vel honoratus vir summo
statum non tueri, aliquot diebus famam pati, la-
borare, servire, vel etiam mendicare cogatur.
Affirmabant non improbabiler *Angelus, Sp.*
vester, Navarr. uterque, *Lessius, Bonacina,* alii
que congestis *Diana p. 2. tr. 3. miscel. resol. 29.*
Ratio est: quia cum dives quilibet in gravi ne-
cessitate obligetur ex lege Charitatis ad ultro
giendum egeno, irrationabiliter invitus est, si
non largiente, clam auferat sibi necessaria, gravem
necessitatem patiens. Sententia, inquam, non
improbabilis videretur, cui libens adhærerem, nisi
deterreret periculum excessus, & abusus, cum
quilibet sibi facile fingeret necessitatem gravem.
Itaque

105 III. Communior, probabilior, & plane ve-
rior, imò modò verissima est sententia, id licet
negans. Ita *Major, Sotus, Cajetanus, Sayrus, Do-*
ginaldus, Valentia, aliisque citt. *Laym. c. 1. n. 10.*
& *Lugo cit. Sect. 7. n. 160.* & sumitur ex c. 1.
quis de furtis. *Si quis propter necessitatem sp-*
mis aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestimenta
vel pecuniam, pœniteat hebdomadas, tres, & si reddiderit,
non cogatur jejunare. Ubi supponitur

tali gravi necessitate auferre rem alienam esse fur-
 tum, & illicitum, ideóque pœnitentiã dignum.
 Et tandem novissimè ab Innocentio XI. in termi-
 nis damnata est hæc propositio 36. *Permissum est*
furari, non solum in extrema necessitate, sed eti-
am in gravi. Ratio autem à priori est: quia d-
 visio & appropriatio rerum jure gentium intro-
 ducta licet non pœtuerit comprehendere casum
 extremæ necessitatis ob conservandum majus bo-
 num vitæ, & rariùs contingentem, potuit ta-
 men, & debuit comprehendere casus solius neces-
 sitatis gravis, quippe sæpiùs contingentes, & fa-
 cilis abusùs contra bonum commune, & pacem
 inter homines: non ergo necessitas gravis tan-
 tum, sicut extrema, facit res communes, nec
 tribuit homini in ea gravi necessitate jus accipien-
 di rem alterius, sicut tribuit necessitas extrema:
 ergo in gravi tantum necessitate constitutus aufe-
 rens rem alterius, ei ut meritò invito, injuriam
 facit, & furtum committit. Nec urget funda-
 mentum oppositæ sententiæ; nam quia dives
 non ex justitia, sed solum ex lege Charitatis, tene-
 tur ad largiendum pauperi constituto in gravi ne-
 cessitate, licet non possit esse invitus, quantum est
 ex virtute Charitatis, & præsumi possit facilis ad
 largiendum, si petatur, potest tamen esse invitus
 ex virtute justitiæ; nec potest præsumi fore facilis
 in permittendo sibi rem suam auferri.

VI. Duo tamen addenda sunt. *Unum*: quòd 106
 licet ob necessitatem gravem auferre rem alterius
 licitum non sit, licitum tamen est ob talem ne-
 cessi-

cessitatem gravem rei jam habitæ restitutionem differre. Quia plus est rem alienam auferre (quippe repugnans præcepto negativo, *non furaberis*) quàm debitum non restituere, quod repugnat præcepto affirmativo restituendi alienum, quo non obligamur pro semper, sed per moralem impotentiam excusamur, ut latius dictum sub locò. *Alterum*: Sed neque facilè peccati mortalis condemnandus est, qui à divite, præsertim antea rogato, clam auferit, quantum ad gravem necessitatem suam sublevandam verè necessarium est: quia certum est, circumstantiam necessitatis multum minuere de malitia furti, idque excusare, si non in toto, saltem in tanto, atque etiam ipse dominus, cui auferitur, minus invitus esse potest & debet, ut cum aliis notat Laym. *cit. n. 8.* Tandem licèt pauperes necessitate gravi non habeant actionem directam ad petenda sibi necessaria possunt tamen implorare officium Judicis Ecclesiastici ad cogendum divites ad largiendum, ut ex communi docent *Sylvester. Navar. Layman. cit.*

Hic consequenter agendum esset de usurpatione rerum communium, vacantium, derelictarum, incertarum, perditarum &c. sed quia res prolixior tractationis est, dabo seorsim tract. sequenti de dominio & acquisitione rerum.

SECTIO V.

De acceptione personarum, ac munerum.

Ubi generatim de acceptis ob opus aliàs
debitum, & ob causam
turpem.

SUMMARIUM.

108. Acceptio personarum generaliter locum habet in administratione justitiæ distributivæ.
109. Specialiter I. in collatione beneficiorum,
110. Et II. officiorum secularium, ac
111. III. In judiciis,
112. IV. In distributione honorum.
113. Est peccatum ex genere suo mortale.
114. Præsertim si officia, vel beneficia conferantur indignis.
115. Quæ per concursum conferenda, sub mortali conferrî debent digniori.
117. Imò etiam mortale esse, beneficia majora, præsertim curata, conferre dignis, prætermisissis dignioribus, docent DD. communiter,
11. Cujus oppositum docebant alii :
119. Modò tamen damnabit Innocentius XI.
120. Acceptio munerum quid ?
122. Munera gratis oblata acceptare, etiam ob opus ex justitiâ debitum, & g. in judicio, &c. per se illicitum non est (intellige
123. Seclusò juramentò,
124. Vel scândalò,
125. Aut periculò subvertendi judicium, & justitiâ ; aut
126. Prohibitione contrariâ legis positivæ)
127. Acceptare autem munera ex pacto ob opus ex justitiâ debitum, mortale est, & restitutioni obnoxium,
128. Nisi justâ causa excuset. Quæ & quando talis ?
130. Secus est de acceptis ob opus debitum ex alia virtute ;
131. Ob opus enim ex quacunque alia virtute debitum licitè quid accipitur, & retinetur.
132. Nec restitui debet ex justitiâ.

134. *Accepta ob turpem causam, vel opus turpe patratum, aut ejus impletionem licite retineri non possunt.*

135. *Post opus vero turpe jam impletum, pretium patratum licite accipitur, vel jam ante datum, retinetur.*

136. *Sic meretrix post copiam corporis sui factam pretium non tantum licite recipit, sed etiam in foro extorere exigere potest.*

137. *Idem ascendendum, etsi opus turpe patratum sit contra justitiam;*

138. *Vt si uxor pro pretio commisit adulterium: cuncti sicut sint arbores scindi: sic carius tuum inintencum condit. Judex sententiam tulit &c.*

139. *Sicut et ale pretium promittens, non solum licite solvit, sed jure naturali solvere tenetur opere impo-*

140. *Cujus contrarium docent quidam alii: sed imp-*

141. *An & quando virgo, vel femina munera liberorum oblata ab amasio accipere, vel retinere possit?*

ASSERTIO V.

107 **A** *ceptio personarum est peccatum, quo quod in distributione communium honorum, onerum, aut in jure dicundo, aut honoris exhibitione, non attendit causam, sed personas; vel potius persona conditionem ad rem vel causam pertinentem v. g. divitias, potentiam, consanguinitatem, amicitiam, aut denique ipsa munera. Licet cum ergo habet generaliter, in administratione justitiae distributivae; & specialiter in collatione officiorum, & officiorum, in judiciis, in honoris exhibitione: ac proinde est peccatum mortale ex genere suo contra justitiam distributivam; & sapientiam commutativam; & sine dubio gravissimum.*

conferantur beneficia, vel officia indignis, prætermis-
sis dignis; non ita grave, & fortè veniale tan-
tum, si conferantur verè dignis, prætermis-
sis dignioribus. Descriptio peccati satis patet ex ter-
minis: reliqua autem breviter explico, & probo
per partes.

§. I.

Generaliter locum habet.

IN administratione justitiæ distributi-
væ, cum in distributione bonorum communium non
attenditur proportio dignitatis, vel in distribu-
tione onerum communium non attenditur pro-
portio facultatis singulorum, sed alia conditio
impertinens: dum scilicet aut conferuntur offi-
cia, vel beneficia indignis, vel minùs dignis præ-
termis-
sis dignis, vel dignioribus; aut onera com-
munia tributorum, servitiorum, laborum &c.
imponuntur inæqualiter, plus æquò gravando
eos, qui sunt minoris facultatis, contra verò par-
cendo iis, qui majoris facultatis existunt. Et
quidem hoc posterius peccatum est simul etiam
contra justitiam commutativam cum obligatione
restitutionis, ut omnes observant: quia sic sub-
ditis indebitè gravatis per veram injuriam dam-
num inferitur in propriis bonis ac juribus, aufe-
rendo ipsis aliquid, quod suum est. Prius autem
in distributione bonorum communium, per se
solum est contra justitiam distributivam, & se-
clusò aliò damnò, de quo mox infra, nullam in-
ducit obligationem restituendi ipsis dignis, vel
digno-

dignioribus prætermittis : quia hi ad illa bona
 ficia, vel beneficia ipsis merito conferenda,
 lum adhuc habuerunt jus proprium, & particul
 sed solum jus commune, & legale, quo equ
 bona communia potius debentur dignis, vel
 nindò indignis. De quo latius suo loco.

Non ergo acceptio personarum locum habe
 mera gratuita priorum honorum, vel
 rum distributione, cum scilicet nulli potius,
 alteri gratia debetur ex aliquo debito : juxta
 Math. 20. *Amice non facio tibi injuriam,
 quod tuum est. An non licet mihi, quod vol
 eere ?* Unde apud Deum, qui nullius debitor
 etsi unum hominem præ alio majoribus gra
 præveniat, non habet locum acceptio personarum
 ad Rom. 2. *Nunquid acceptio personarum est ap
 Deum ? absit.*

§. II.

Locum habet specialiter.

- 109 I. **I**N collatione beneficiorum Ecclesiasticorum
 dum conferuntur aut indignis, prætermitt
 dignioribus ; quod etiam cedit in detrimentum
 Ecclesiæ. De quantitate peccati mox §. sequenti.
- 110 II. Locum etiam habet in collatione officio
 rum secularium ; nam etiam officia secularia
 sunt bona propria Principis, seu communia Re
 publicæ, quæ ea commisit Principi providend
 & conferenda communis tantum utilitatis causâ.
 Quare ut rectè infert Lessius *lib. 2. c. 23. dnb. 1.*

peccat mortaliter Princeps scienter promovens indignum, aut qui putatur malè administraturus officium aliquod; & tenetur Reipublicæ refarcire omnia damna inde secuta: nihil tamen tenetur restituere dignis prætermisissis, ob rationem supra indicatam.

III. Etiam locum habet in judiciis, quatenus in III
illis debita forma & proportio inter partes non servatur, tam in modo procedendi, quàm in ferendo sententiam; juxta illud Levitici 19. *Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis; justè judica proximo tuo.* Et si fiat notabilis aliqua inæqualitas cum detrimento partis, erit peccatum mortale, cum strictissima obligatione refarciendi damnum injustè datum, secundùm omnes.

IV. Etiam locum habet in distributione ho- II 2
norum, non tantùm communium, ut in Choro, Capitulo, Senatu; sed etiam privatorum in privatis congressibus, ut pulchrè notat Jacob. 2. *Fratres mei nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri JESU CHRISTI gloriæ: etenim si introjerit in conventum vestrum vir, aureum anulum habens in veste candida, introjerit autem & pauper in sordido habitu; & intendatis in eum, qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: tu sede hic bene: pauperi autem dicatis: tu sta illic: aut sede sub scabello pedum meorum: nonne judicatis apud vosmet ipsos, & facti estis iudices cogitationum iniquarum? Ratio est: quia ex virtute observantiæ honor debetur cuivis secundùm pro-*

proportionem excellentiæ in bonis dignioribus
ergò qui in honorando alterum, non attendit
excellentiã boni dignioris, sed ad illud, ut
divitias, nobilitatem, aut quod stultius, vestimenta
pompan &c. posthabito alio in bono dignioris
excellente verè dicitur accipere personam, quod
que peccabit, sed rarò graviter per se, secluso
dalo, odio, contemptu, contumeliã proximo
aut simili peccato contra Charitatem, vel
tiam.

§. III.

Est peccatum mortale ex genere suo.

113 **C**ertum apud omnes : tum quia graviter
hibetur in Sacra Scriptura Eccli. 42. *ne accipias personam, ut delinquas.* Jacob. 2. *ne accipiamus personam, ut delinquamus.* quia graviter adversatur justitiæ, saltem legi
bono communi, bona & onera communia
distribui secundum proportionem dignitatis,
facultatis singulorum, sed attendere solum personam, vel ejus conditionem aliquam ad rem
pertinentem, seu propter quam hoc, quod ei
tur, non sit ei debitum. Dixi autem *esse mortale ex genere suo* : potest enim subinde excusari à mortali ex aliqua parvitate materiæ ; ut si res ipsa
buenda, vel indigno collata, in se levis, vel
momenti sit v. g. simplex & tenue beneficium
electus ad aliquod officium, vel beneficium
leviter, & parum indignus sit, defectu aliquo
multum nocivo : si merita unius & alterius parum

in vicem superent &c.. Nunc certiora statuamus.

Imprimis sine dubio mortale gravissimum est, 114
si conferantur officia, vel beneficia verè & notabiliter indignis, posthabitis dignis. *Ratio communis omnium est* : quia hoc est verissima acceptio personarum in re gravissimi momenti ; inde enim gravissima damna inferuntur Ecclesiis, Communitatibus, & iis, circa quos munia exercenda sunt, Unde taliter conferens contrahit gravissimam obligationem restituendi damna Ecclesiis, Communitaribus, ac subditis ex provisione talis indigni consecuta : non tamen ipsis personis dignis, vel dignioribus prætermittis, quippe qui nullum adhuc actuale jus ad illa beneficia habuerunt, ut iam supra notatum est.

Deinde certum est apud omnes, quando officia 119
vel beneficia Ecclesiastica, curata maxime, conferuntur per concursum, collatorem sub mortali obligari, ut conferat digniori ex concurrentibus, posthabitis minus dignis : alioquin peccare moraliter contra justitiam cum obligatione compensandi damnum digniori. *Ratio clara est* : quia posito, quod hi concurrant, seu conveniant ad examen, pactum cum illis initium fuit, quod dignior repertus, palmam sit reportaturus : ergo magna fieret injuria vincenti, si promissio præviò non potierit. Adde, in beneficiis curatis sanctè ejusmodi concursum institutum fuisse, ut & Ecclesiis, quoad fieri potest, de dignissimis provideatur : quam institutionem tam seriò à Concilio

718 *Tract. V. in VII. & X. Præcept. Decal. Cap.*
cilio Trid. *sess. 12. c. 14. de reform. requisitam*
varicari, grave quid esse, non est dubitandum.

116 Denique certum etiam est apud omnes in
electione vel collatione, beneficia conferre
quidem dignis, sed prætermisissis notabiliter
ribus, peccatum esse, ad minimum veniale.
per est enim aliqua inordinatio contra iustitiam
distributivam cum aliquo detrimento, vel
diminutione bonis communis Ecclesie, vel
munitatis. Sed nunquid mortale? Assertio
consultò ita habet.

§. IV.

Non ita grave, & fortè veniale tantum.

117 **N**on ita grave esse (sicut si conferrentur
dignis) omnes consentiunt: attamen
peccatum mortale esse, officia, & maxime
ficia curata majora, ut Episcopatus, Abbacias,
polituras, Decanatus, Parochias insignes &c.
ferre dignis, prætermisissis dignioribus, docet
communissima, & sine dubio probabilissima
tentia DD. cum D. Thoma 2. 2. q. 63. a. 2. S.
tonius, Cajetanus, Sylvester, Armilla, &c.
Gabriel. Navarr. alii innumeri; quos citant
sequuntur Sanchez *lib. 2. Consil. c. 1. dub. 2.*
sius *lib. 2. c. 34. dub. 14.* Filliucius *tr. 4. l. 1.*
pendice c. 4. Lugo disp. 35. de just. sess. 2.
mitur ex Trid. *sess. 24. c. 1. de reform.*
quens potissimum de collatoribus ejusmodi
neficioꝝ majorum decernere intendit: et
alienis peccatis communicantes mortaliter

re, nisi quos digniores, & Ecclesiis magis utiles ipsi
 adicaverint, non quidem precibus, vel humano
 affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum
 exigentibus meritis, profici diligenter curaverint.
 ratio est: tum quod beneficia sint bona commu-
 nia, ideoque distribuenda juxta proportionem di-
 gnitatis, & meritorum: tum quia videtur gravis
 ordinatio beneficia, saltem majora, non conferre
 dignioribus.

Nihilominus probabilis quoque visa est quibus-118
 tam, opposita sententia negativa, non esse mor-
 tale, dummodò verè dignis conferantur bene-
 ficia illa etiam majora. Sic Doctores non pauci
 apud Lugo cit. qui ipse quoad beneficia minora
 admittit, & probabilem censeat Filliucius cit. se-
 quiturque Tamb. lib. 8. Decal. 11. 3. c. 4. §. 4.
 & favet ipsum Concil. Trid. sess. 7. c. 3. de re-
 form. dicens: Inferiora beneficia Ecclesiastica
 prefertim curam animarum habentia personis dig-
 nis, & habilibus conferantur. Et ipsa allegata
 sessione 24. c. 1. loquens de beneficiis majoribus,
 ait: Omnes, &c. qui ad promotionem proficien-
 tiorum jus &c. habent, monet (S. Synodus) ut
 imprimis meminerint, bonos pastores, & Ecclesiæ
 gubernandæ idoneos promoveri &c. Ecce! bonos
 dicit, non meliores, vel optimos: idoneos, non
 magis, vel maximè idoneos. Quod verò mox
 addat verba supra allegata de dignioribus, & magis
 habilibus eligendis: commodè explicari potest,
 Concilium phrasi latina non inusitata sumere ly
 digniores, non comparativè ad positivum, ut ex-
 clu-

cludat dignos alios, sed positivè, ut excludat
 lùm indignos, inutiles, inidoneos: sic Tamb. *www.*
 119 Verùm hanc sententiam, & explicationem
 mis universalem probat novissimè Inno-
 tius XI. propositione damnata 47. *Cum dicitur*
Concilium Tridentinum, eos alienis peccatis com-
municantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digni-
ores, & Ecclesia magis utiles, ipsi judicaverint, ad
Ecclesias promovent, Concilium, vel primo
tur per hoc digniores non aliud significare vel
nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparatione
pro positivo, vel secundo locutione minus pro-
ponit digniores, ut excludat indignos, non verò
ignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit
cursus. Ratio eorum erat: quòd Ecclesiarum
gimini adhuc sufficienter sit provisum, si præ-
ciantur verè digni, ideòque digniores prætermi-
ti, non censeatur gravis inordinatio, nec gravis
Ecclesiæ nociva: siquidem ad humanam, & mor-
talem diligentiam adhibendam homines obligan-
tur, quàm certè verè dignus præstare potest: non
ad summam, seu omnì ex parte perfectam, quia
id esset onus humanis viribus intolerabile. Et
quæso te: fac, Episcopum, Prælatum, Parochum
electum, esse dignissimum, sed in Officio se gerat
tanquam dignum, non tamen tanquam digni-
ssimum, vel diligentissimum: ea nimirum pro uti-
tate suæ Diocesis, vel Ecclesiæ operando, quæ
sufficiunt ad ejus diligentem gubernationem, quæ
autem diligentissimam: certè hunc non condemp-
nabis de peccato mortali, quia non obligat

nisi humanò modò moralem diligentiam adhibere : si igitur ego do, vel eligo Ecclesiæ Pastorem dignum, qui similia possit operari, cur ego condemnandus ero peccati mortalis ? ipse certe, si deficiat, condemnabitur, cùm possit non deficere ; non ego : ait *Tamb. cit.* addens : sic homines fati, imò magis excitandos ad scientiæ, & virtutis studia, si sciant etiam digno cuique conferri posse beneficia, ac Prælaturas, quàm si scirent sub mortali conferri debere solis dignioribus : tunc enim multi desperantes posse assurgere super alios, à sui cultura, vel studiis desisterent. Hæc quidem DD. cit. sed tu jam audivisti sententiam damnatam ab Innocentio XI. cui te accommoda : sicut & ego me lubens submitto. Volunt quidem aliqui, hanc damnationem stare solum de promotis ad officia suprema, qualia sunt Papatus, Episcopatus &c. de quorum tantum promotionibus ibi *Trid. sess. 24. cap. 1.* agit, non verò de beneficiis inferioribus etiam curam animarum habentibus, quæ juxta idem *Trid. cit. sess. 7. c. 3.* etiam dignis conferri possunt ; notant tamen iidem. Concilium, dum ibi ait : *Inferiora beneficia Ecclesiastica, præsertim curam animarum habentia, personis dignis, & habilibus conferantur &c.* solum velle, quòd talis collatio sit valida & non irritanda in foro externo, non verò quòd sit sine peccato ; & ita intelligi debere DD. dicentes, sufficere, si ad beneficia inferiora promoveatur, idoneus. Ita *Less. de just. l. 2. c. 34. dub. 14. n. 69.* Petr. Tolosan. *in parti. Jur. Can. lib. 1. tit. 29.*

722 *Tract. V. in VII. & X. precept. Decal. Cap. V.*
c. 1. n. 1. & alij. Adeoque vides, utrobique esse pec-
catum, conferre digno, relicto digniore. Sed
hoc fufius lege Joan. de Cardenas *in fua Crifi*
dictum Prop. damnat. Differt 28.

Acceptio Munerum.

120 **A** Cceptioni personarum affinis valde, & fo-
piffimè implicita est acceptio munerum:
vel maximè enim fit acceptio personarum ob
lationem vel acceptionem munerum: & specia-
liter, pro electionibus, præsentationibus, collatio-
nibus, resignationibus beneficiorum Ecclefi-
asticorum dare, & accipere munera ex pacto per
modum pretij, venditionis & emptionis, ipfiffi-
ma est simonia in jure damnatiffima: de qua in ma-
teria de virtute Religionis, & nos ad finem præ-
cepti, *tr. 2. c. 10. §. 4.* Generatim autem lo-
quendo sermo non est de acceptione munerum
planè gratuitè oblatorum: hæc enim est dona-
tio: nec de acceptione munerum, propter opus
licitum vel honestum, aliunde non debitum; hæc
enim est contractus saltem innominatus; *do, ut*
facias; facio, ut des: sed de acceptione munerum,
sive gratuitò, sive ex pacto ob opus alias de-
bitum, maximè ex justitia: vel ob opus turpe
illicitum v. g. ut Judex ferat iniquam sententiam
ut sicarius occidat inimicum: foemina corporis
copiam faciat &c. Sit ergo

ASSERTIO VIII.

221 **M**unera gratuitò oblata propter opus
cunque debitum, etiam ex justitia, vel

judicio, acceptare per se illicitum non est, secluso
juramento, scandalo, periculo subvertendi judi-
cium, ac prohibitione contraria: at verò acceptare
ex pacto expresso, vel implicito ob opus alias debi-
tum ex justitia, mortale est ex genere suo, & resti-
tutioni obnoxium, nisi justa causa excuset: secus
est de acceptis ob opus debitum ex alia virtute:
item de acceptis ob turpem causam, post imple-
tum opus turpe, vel illicitum contra quamcunque
virtutem, etiam justitiam, salvo jure restitutionis
respektu tertij injuste laesi. Assertio magni mo-
menti indiget acurata explicatione.

§. I.

*Munera Fratris oblata acceptare per se
illicitum non est:*

ETiam ob opus debitum ex justitia in judiciis
&c. Quando nimirum partes offerunt mu-
nera ad conciliandum Judicis, vel officialis ani-
mum, ut quoad licet, in sui favorem procedat:
ipfi & validè recipiunt, acceptique dominium ac-
quirunt, etiamsi citra suum dolum, nihil in fa-
vorem dantis efficiant: & licitè recipiunt per se lo-
quendo, retento semper proposito justitiæ ser-
vandæ: nec consequenter ullam restitutionis obli-
gationem contrahunt. *Omnes.* Ratio patet ex
terminis: quia sic nullum adest caput illius cul-
pæ, vel pænæ. Dixi autem notantissimè: *per se*
loquendo: per accidens enim tales acceptantes,
nimis sæpè & gravissimè peccant: unde in Asser-
tione addita tam ampla & quatrimestris limitatio.

123 *I. Secluso juramento.* Ubi enim officiales iustitiæ vel Curiaë emittunt juramentum de non accipiendis muneribus, durante lite, ut fit in celeberrima Curia Cameraë Spirensis, & alibi laudabilissimè, id omninò observandum erit. Quamvis etiam tunc juramenti prævaricatores ante sententiam judicis non teneantur ad restitutionem munerum acceptorum; cum non peccaverint contra iustitiam commutativam, liberaliter oblata acceptantes, sed tantum contra virtutem Religionis juramenti, & obedientiam præcepti, vel ad summum contra iustitiam legalem.

124 *II. Secluso scandalo:* hoc enim sæpissimè hic intervenit, præsertim respectu pauperum. Ubi sanè gravissimè contra Charitatem, & dupliciter peccant munerum acceptores, cum videant pauperes, & viduas ejusmodi, etsi gratuitis, tamen non omninò voluntariis muneribus largiendis valde gravari. Unde ejusmodi acceptio munerum toties damnatur in veteri & nova Lege, maximè ob causam mox sequentem.

125 *III. Secluso periculo subvertendi iudicium & iustitiam:* nam. Exodi. 23. dicitur: *Nec accipiat munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subvertunt verba iustorum.* Unde si Judex, vel Officialis accipiat munera oblata, ut in injustitiam inclinetur, vel ut proximum sit periculum pervertendi iustitiam, sine dubio peccant mortaliter accipiendo: quia qui amat periculum tam proximum, & potenter nimis alliciens, utique peribit in illo. Insuper ante causam expeditam tenebitur illa mune-

ra restituere. Ratio est: quia tunc Judex obligatur ad removendum illud periculum subversionis: atqui nunc ipsa munera retenta adferunt illud subversionis periculum; ergo tenetur illa remove: & qua alia ratione, nisi restituendo? Nec excusandus est Judex ab hac restitutione ex eo capite, quod inurbanus videretur, si munus remitteret offerenti: nam præterquam, quod sola in urbanitas non possit eum excusare à cavendo periculo proximo graviter delinquendi, cui se exponit retinendo munera; etiam revera ex illa remissione, vel restitutione munerum non inurbanitatis notam, sed honorem potius, ac laudem ob affectum justitiæ apud omnes bonos & prudentes conciliabit. Dixi tamen: ante causam expeditam. Nam si pars litigans verè dedit liberaliter illa munera, transtulit dominium in Judicem, & finitâ causâ, non est amplius locus illius periculi: ergo nulla causa restitutionis: salvo tamen semper jure restitutionis respectu alterius partis injustè læsæ. Communis. Molina. Vasquez. aliisque citt. Lugo tom. 2. de just. d. 37. sect. 11. n. 134. Tamb. lib. 9. c. 2. §. 1. num. 9.

IV. *Seclusa prohibitione contraria legis positi-* 126
va. Nam ejusmodi acceptiones munerum se-
verè prohibent leges positivæ, tam civiles, quàm
Ecclesiasticæ. Attamen DD. citt. probabile cen-
sent illas leges non obligare sub mortali, neque
restitutionem deberi ante sententiam Judicis: cum
in illis legibus clara verba non inveniantur signi-
ficantia obligationem sub mortali, vel clarè im-
pedien-

cedentia translationem dominij acceptorum :
 ideòque restitutio in illis legibus videtur imposita
 in poenam ; & consequenter non urgere in con-
 scientia sub mortali ante sententiam Judicis , sed
 bene post : quia justæ sententiæ semper standum
 esse , apud omnes in confesso est. Excipitur au-
 tem ab omnibus : *Nisi ista munera accepta sint ab*
Ecclesiasticis Visitationibus ratione visitationis : hi
 enim sine dubio peccant mortaliter , & ad restituo-
 nem acceptorum obligantur , ex speciali & gra-
 vissima prohibitione Sacrorum Canonum , &
 Concil. Trid. *Sess. 24. c. 3. de Reform.* Exceptis
 necessariis pro uno vel altero victu moderato. Le-
 ge dictum caput Concilii.

§. II.

*Ex pacto acceptare munera ob opus ex justitia
 debitum mortale est , restitutioni
 obnoxium.*

27 **Q**Uando nimirum quis pacto implicito , vel
 explicito , munera , seu quodvis notabile , &
 pretio æstimabile exigit , ut faciat , vel omittat id
 quod alioquin ex justitia gratis præstare tenetur :
 v. g. Judex , ut justam sententiam ferat tandem
 uxor , ut viro debitum conjugale reddat : ne adul-
 terium committat : latro , ne hominem occidat
 ut quis depositum restituat , rem inventam suo
 domino reddat : vel quodvis debitum solvat &c.
 hi enim & similes peccant contra justitiam : imple-
 re pactum nulum est : nulum rei datæ domini-
 um acquirunt , sed in totum restituere tenentur.

Com

Communiſſima DD. Navarr. c. 17. n. 39. Lessius lib. 2. c. 34. Lugo diſp. 18. n. 63. Ratio clara eſt: quia nullus poteſt vendere alteri rem alterius: ſed qui ex pacto munus, vel pretium accipit pro eo, quod ipſe ex juſtitia debet facere, vel omittere, vendit id, quod non eſt ſuum, ſed alterius: res enim, quæ ex juſtitia debetur Petro v. g. perinde eſt, acſi eſſet ipſius: v. g. ſi Judex accipiat munera tanquam pretium ex pacto, ut juſtam ſententiam ferat pro Petro, vendit revera rem non ſuam, ſed ipſius Petri, quippe quæ ex juſtitia ipſi debita eſt quaſi res ipſius: ergo peccat contra juſtitiam, & verè alienum rapit, nec retinere poteſt. Hic veriffimè eſt univerſitas iniquitatis apud Magiſtratus, Judices, Advocatos, Tabelliones, ſimilèſque Officiales Camera, vel Juſtitia, qui cùm ex officio conſtituti, vel ſufficienti, imò plerumque exceſſivo ſtipendio conducti ex juſtitia tenerentur præſtare obſequium, vel officium, etſi expreſſè in pactum non deducant; hoc ipſo tamen pacto implicitum ineunt, cum ita ſe gerunt erga partes, vel alios, ut ij facile intelligant, eos officium ſuum non ſatis præſtituros, niſi continuis muneribus axim inungant; ſicque vero pacto implicito ejusmodi munera tanquam debita, & pretia pro eo, quod aliàs ex officio, & juſtitia tenerentur præſtare, exigunt, & recipiunt, vel potiùs extorquent, cum grandi injuria, & damno clientum, quippè qui vel maximè in hoc ſunt voluntarij, & quaſi coacti dant.

Addidi in Aſſertione: *niſi juſta cauſa excuſet.* 128

Zz 4

Juſtæ

Justæ enim possunt subesse causæ, ob quas præ-
 dicti Officiales, Judex, Advocatus, Tabellio, Me-
 cus &c. ex officio, & justitia obligati aliquid præ-
 stare, jure exigere possint à partibus, ve-
 clientibus. Inprimis si à republica conducti
 sunt ad ea munera, sed absque sufficienti stipen-
 dio, tenebuntur quidem ex justitia præstare ope-
 ram petentibus, justè tamen mercedem exigere
 possunt proportionatam usque ad sufficiens sti-
 pendium, secundum circumstantias personarum,
 locorum &c. prudenter judicandum. Deinde
 licet justum stipendium habeant, tamen cessante
 scandalo, & prohibitione legis, exigere, & reci-
 pere possunt aliquid tanquam pretium laboris, &
 diligentiaæ extraordinariaæ, ad quam adhibendam
 alioquin obligati non fuissent: ut si Judex, vel
 Advocatus augendo laborem, alicujus causam,
 sine aliorum præjudicio, vel damno, velocius ex-
 pediat; quâ tamen licentiâ cautè utendum, mo-
 net *Molina* apud *Layman*, cit. plerumque enim
 intervenit damnum aliorum; ut si Officialis pro-
 pter oblatum sibi munus unius causam citius ex-
 pediat, posthabitis alijs, qui diutius expectantur,
 & ante alios expediri deberent de jure: nam qui
 prior tempore, est potior jure. At posito plures
 adesse, qui æquali jure gaudeant, ut in Judicis ar-
 bitrio positum sit, quem cui præponat; si ex pe-
 cto oblato muneris unius causam ante alios expo-
 diat: etsi res periculô non careat, damnari te-
 men non potest: quia cum omnes simul expediri
 nequeat; necessariò unum præponendo alijs, nulli
 in-

injuriam facit; & nova suscepta obligatione in gratiam unius munus offerentis ante alios expediendi causam illius, pretio æstimabilis est, ut post alios resolvit Layman *cit. c. 4. n. 9.*

Eadem porrò ratione, qua de Judice, & Offi- 129
cialibus Justitiæ, etiam discurrendum est in alijs supra positis casibus, & exemplis, ac similibus; & insuper notanda est limitatio Cardinalis de Lugo *cit. disp. 18. n. 64.* Si nimirum Judici, ut justam sententiam ferat, latroni, ne occidat, uxori, ne adulteret &c. ex pacto des munera in gratiam, tui ipsius, vel etiam alterius proximi, tunc omninò accipiens non potest retinere; quia accipit pro re, quam gratis ex justitia præstare debet; adeoque vendit, quod suum non est, seu alterius. Quòd si verò alicui tali des in gratiam ipsiusmet principaliter; v. g. ne is peccet, vel periculo infamiae, aut poenæ se exponat, non curando de suo proprio jure, damno, vel injuria &c. tunc alter acceptans retinere poterit: quia alter nulli tenetur ex justitia, neque sibi ipsi, se ipsum servare indemnem à proprio damno spirituali, vel corporali. Sed de hoc satis.

§. III.

*Secus est de acceptis ob opus debitum
ex alia virtute.*

Cum quis scilicet accipit aliquid, ut quidpiam 130
faciat, vel omittat, ad quod non ex justitia, sed ex præceptis aliarum virtutum, utpote Religionis, Charitatis, temperantiæ &c. obligatur:
Z. z 5

tur : v. g. ut die festo Missam audiat: die præcepto jejuset, tempore obligationis constitatur, vel communicet : pauperi in extrema necessitate succurrat &c : item ut opus malum omittat, non blasphemet, fornicetur, se inebriet, immodeste ludat &c. : hæc licite recipi & retineri posse, negant sanè permulti apud infra citandos ; eò quòd sic crimen simoniæ committatur ; nimirum opus bonum Deo gratum, & debitum, præsertim et virtute Religionis pretio temporali vendatur, & ematur. Alij variè & òperosè distinguunt, ut videtur est apud *Tanner.* & *Lugo* mox citandos. Sed secùs esse breviter ostendamus.

131 I. Accepta propter opus debitum ex quacunque alia virtute, præter justitiam, licite accipiuntur, & retinentur : (adhibita tamen exceptione infra adferenda.) Ita cum aliis *Lugo* *diff. 10. sect. 3. à num. 66.* *Tamb. lib. 7. Decal. c. 5. §. 1. num. 21.* Ratio est : quia quamvis ille obligetur ex aliis virtutibus illa bona opera facere, vel illa mala non committere, non tamen ex justitia saltem mihi debita : ergo si ea in gratiam mei laeva nova hac obligatione agat, vel omittat, licite et justè pretium, & quasi premium recipiet, & retinebit. Unde hic non committitur crimen simoniæ, saltem regulariter : non enim seu danti seu accipientis intentio est, opus bonum Deo gratum emere, & vendere pretio temporali, sed potius illam novam obligationem tale opus faciendi vel omittendi. Imò regulariter quæ sic dantur ad homines alliciendos ad bonum, vel averter-

dos à malo, gratis donari censentur ob causam
piam, vel sub conditioe, si ita fecerint, vel omi-
serint; non autem in pretium operis pij: quis
enim condemnet patrem familias, vel Heros, si
filios vel famulos muneribus alliciant ad diligen-
ter audiendum Sacrum, ad confitendum tempore
debito: pueros vel puellas ad Religionis ingres-
sum &c. Qua ratione etiam à simoniæ labe ex-
cusantur, qui ad redimendam vexationem ini-
quam dant pecuniam Sacerdoti, malitiosè aliàs
nolenti baptizare infantem, vel providere mori-
bundum; aut militi hæretico, ut Sacramentum
Eucharistiæ non conculcet, &c. non enim mens-
dantium est Sacramentum pretiò emere, sed im-
piam vexationem redimere, vel impedire: de quo
in materia de scandalo. *supra c. 1.*

II. Nihil tali modò acceptum restituendum. 132
est ex iusticia. De hoc non videtur posse dubi-
tari: ut cum aliis docet *Lugo cit.* Ratio est ea-
dem: qui nimirum tunc non peccatur contra
iustitiam; cum nec dando, nec accipiendo alicui
fiat injuria, saltem in exemplis allatis: conse-
quenter non est obligatio restituendi ratione in-
iustæ acceptionis: sed neque ratione rei acceptæ;
quia translatum est dominium rei à potente trans-
ferre in accipientem, ut supponitur. Sed neque
est obligatio restituendi taliter accepta ex virtute
Religionis, quasi simoniacè accepta sint, ut jam
visum. Erit autem obligatio restituendi ejusmodi
accepta, quando acceptio pretii facit, quòd opus
ex aliqua virtute v. g. Religionis vel Charitatis
debi-

732 *Tract. V. in VII. & X. precept. Decal. Cap. V.*
debitum, non ponatur totum, secundum sub-
stantiam, vel qualitates debitas: aliàs nunquam
Quam exceptionem & regulam sapienter tractat
Lugo cit. num. 70. Exemplis cape. Ex voto, alio-
ve capite ex virtute Religionis, Ecclesiæ tenetur
dare calicem quadraginta aureorum, atque ut tan-
dem solvas, ab alio accipis decem aureos. Sic ac-
cipiendo non solvis totum votum tuum, nec de-
integrum promissum DEO & debitum Ecclesiæ,
quia quartam partem calicis valde notabilem non
das gratis, sed solutam ab alio: adeoque ex eadem
virtute Religionis teneris restituere illos decem
aureos, ut promissum DEO integrè reddas. Eodem
tra ex eadem virtute Religionis teneris audire Missam,
jejunare, communicare &c. Ex virtute
temperantiæ non inebriari, non fornicari &c.
si, ut ista prestes, pretium accipias: validè & licite
accipis, & quia pretium acceptum non im-
pedit, quo minùs opus promissum totum ponas,
integram Missam audias, debitè jejunes &c. idcirco
nulli restitutioni obnoxius manes. Et ita in simi-
milibus,

§. IV.

Item de acceptis ob turpem causam.

333 **A**cepta ob turpem causam dicuntur, qui
dantur, & accipiuntur ab alio ob peccatum
aliquod patrandum, vel jam patrandum: ut si mo-
retrix, vel levis foemina accipiat pretium ob co-
piam corporis: Judex, ut injustam sententiam fer-
rat: sicarius, ut hominem occidat: & similia in-
finita. De his dicamus breviter, & distinctè.

I. Ac-

I. Accepta propter ejusmodi opus turpe patrandum, ante impletionem operis non possunt licite & iuste retineri, sed rescisso contractu, ex consequenti necessario restituenda sunt: *Secundum omnes*. Ratio manifesta est: quia invalidum est omne pactum de re inhonesta vel turpi patrandam; cum implicet pari obligationem ad faciendum aliquid illicitum vel peccatum: quando ergo foemina v. g. accipit ducatum ob fornicationem futuram: iudex munus ob sententiam injustam ferendam: sicarius centum aureos ob inimicum tuum occidendum &c. talis tenetur rescindere hunc contractum, & non stare promissis, nimirum non peccare: atqui rescisso pacto, jam non habet titulum retinendi illud acceptum. Res clara: aut enim meretrix v. g. habet animum dandi usum corporis, & sic peccat contra castitatem pacto irritò: aut non habet animum dandi usum corporis, & sic peccat contra iustitiam accipiendo & retinendo pretium, cum tamen nolit, nec possit praestare id, propter quod pretium datum est: ergo utroque casu restituere tenetur pretium acceptum: & ita in cæteris. Secus dicendum, si alter donasset liberaliter, etsi ex intentione alliciendi foeminam ad usum turpem, ut infra in fine notabo. Et hinc in Assertionem notanter dixi.

II. Post impletum jam opus turpe, is qui praestitit, quamvis peccaminosum, pretium tamen pactum, seu antea jam datum, seu postea primo dandum, jam licite recipit, & retinet: quin etiam non datum, jure naturali, & in foro saltem con-

134

135

conscientiæ justè exigere potest : idque generatim in quovis genere peccati, seu opere turpi, contra quamcunque virtutem, etiam justitiam (de qua tamen specialiter *numero sequenti*, Ita communiter mox citandi.

Ratio communis est : quia pretium illud non datur, & accipitur pro ipso peccato formaliter, peccatum enim cum nihil sit negativè possibile, non est vendibile : sed datur, & accipitur pro actu ipso materiali, quatenus datur utilis vel delectabilis, accipienti autem aliquo modo laboriosus vel periculosus est ; adeoque ex utroque capite omninò pretiò æstimabilis & vendibilis est : ideòque licet actus per peccatum positus sit, quia tamen pretiò æstimabilis est ratione utilitatis vel delectationis, aut etiam ratione laboris, vel periculi alterius, solutio, & receptio pretij minimè erit contra justitiam : & consequenter licitè recipi, & retineri, imò etiam justè exigi poterit. Non sunt quidem separabilia materialiter & formale peccati in perpetrando, sunt tamen separabilia in exigendo & solvendo pretio pro perpetrato : ut nimirum non exigatur, & solvatur pretium pro peccato formaliter seu ipsà materia (quod esset contractus plane diabolicus, non in manus,) sed pro materiali tantum, seu actione tibi delectabili, vel utili, alteri autem aliquo modo laboriosa vel periculosa.

736 Sic ergo 1. meretrix, postquam non sine peccato sui corporis copiam fecit, non tantum pretium vel quodvis ob eam causam datum, vel commissum licitè recipit, & retinet, sed etiam

jure, etiam civili in foro externo exigere potest: juxta *L. quartam ff. de conditione ob iurpem causam.* Ita comunissima DD. cum S. Thoma 2. 2. q. 62. art. 5. & plurimis congestis Lessius lib. 2. cap. 14. dub. 8. Molina *com 1. tract. 2. disp. 34.* Laym. *cap. 4. num 8.* Dian. *p. 2. tract. 2. Miscel. resol. 30.* Lugo *disp. 18. sect. 3.* Ratio jam dicta est: quia ibi non solvitur peccatum, sed delectatio seu utilitas quædam conducta ab alio, quæ est naturale quid, & pretio æstimabile: nec alteri gratis debitum. 2. Eadem est ratio de quacunque scemina etiam honesta, virgine, vidua, nupta, ut contra *Abbatum, Angelum*, & quosdam alios, habet jam comunis DD. apud eitt. Et ratio eadem est, quia nimirum etiam honesta scemina, non vendit tunc peccatum, sed comoditatem illam, & obsequium corporis, imò & honorem suum, & obsequium corporis, imò & honorem suum, periculum in famiæ, & subinde etiam vitæ, quæ sanè sunt pretio æstimabile. 4. Hoc tamen discrimen est inter meretricem, & honestam sceminam: quòd meretrix, præsertim publica pro mercede exposita, etiam in foro externo possit petere suum pretium juxta Legem citatam: at sceminæ honestæ in foro conscientiæ tantum, licitè petunt, recipiunt, & retinent pretium, in foro autem externo puniuntur, & in pœnam delicti etiam pretio privantur per sententiam Judicis. 4. Eademque est ratio in aliis peccatis contra alias virtutes (saltem præter justitiam) ut si accipias pretium, ut tecum alio inebries, ut blasphemes &c. etsi enim pecces contra alias virtutes, Temperantiam, Reli-

gio-

gionem &c. nullo tamen respectu peccas contra
justitiam; ideoque vendendo operam tuam al-
tri uti lem, vel delectabilem, justè recipis, & retinas
pretium secluso omni onere restitutionis.

137 III. Idem omninò dicendum, etiamsi opus tu-
pe patratum sit contra justitiæ virtutem: manente
tamen obligatione restitutionis respectu tertij
injustè læsi. Ita contra alios non paucos com-
munis DD. meique citt. omnes. *Ratio est*: quia
pretium adhuc accipitur pro re emptori grata, &
pretiò æstimabili, & ad quam venditor non tenen-
batur, & licet is peccarit contra justitiam respectu
alicujus tertij, eique ad compensationem damni
obligetur, non peccat tamen contra justitiam respec-
tu dantis, quippe qui liberè vult, & validè potest
dare, ut supponimus: ideoque etsi injustè accipit
respectu illius tertij, quem læsit in gratiam dan-
tis, non tamen injustè accipit respectu dantis, qui
etiam justè ab eo exigere potest.

138 Exemplis res manifesta fiet. I. Uxor com-
muni adulteriò, utique peccavit contra justitiam re-
spectu mariti, eique, vel prolibus legitimis rela-
tere tenetur damnum inde secutum, si proles spu-
ritalia familiæ intrusa fuit, at non peccat, sed licitè
recipit, retinet, imò & exigit pretium pactum ab
adultero, nec obstat, quòd maritus sit dominus
corporis uxoris, ideoque pretium acceptum ipse
acquiri, & restitui debere ab uxore adultera (minime
rectè & scrupulose nimis docent *Molina*, *Reginaldus*,
Bannes, & alij apud *Dianam* mox citan-
dum) vir enim non est dominus corporis uxoris

absolutè in quemcunque usum, sed solùm ad usum conjugalem debitum & licitum: uti rectiùs docent *Bonacina*, aliisque cit. *Diana p. 2. tract. 17. resol. 7. Tamb. lib. 7. Decal. c. 5. S. 3. num. 22.*

II. Cultos nemoris, vel gabellæ, accepto pretio finit arbores scindi, vel gabellam defraudare: peccat utique contra justitiam respectu domini sylvæ, vel gabellæ, & obligatur ei totum damnum resarcire, attamen pretium ob favorem illum exhibitum licitè & justè recipit, nec iis, à quibus accepit, restituere tenetur. 3. Promisisti sicario centum aureos, ut inimicum tuum occidat, ante impletum opus, scis jam, nullam esse obligationem; at postquam ille facinus non sine labore & periculo suo in tui gratiam patravit, licitè à te pretium pactum exigit, recipit, retinet; eò, quòd ille labor, & periculum in tui gratiam susceptum pretiò æstimabile sit: quamvis peccaverit contra justitiam, homicidium patrando, & obligatus maneat, in tui defectum, ad compensanda damna hæredibus occisi inde secuta. 4. Eadem ratione, si pactus es cum Judice, ut non sine periculo suo in tui gratiam suscepto, injustam sententiam ferat, quamvis gravissimè peccet contra justitiam respectu partis injustè sententiatæ, cui tenetur omne damnum compensare, attamen non peccat contra justitiam respectu tui, sed justè ac licitè recipit, retinet, vel exigit à te pretium promissum pro opere, quamvis injusto in tui gratiam facto. Idemque est de conducto similiter falso teste, Ad vocato, & similibus sexcentis. Loquimur autem

THEOL. MORAL. PARS V. A a a sem-

semper in Jure naturali, & foro conscientiae; semper excipiendo: nisi leges prohibentes reddant inhabiles tales ad dandum, vel accipiendum, ac ipsum tale pactum, vel promissionem irritaverint: ut certe fecerunt in pactis & promissionibus firmi-
 niacis, in beneficiis, Sacris Ordinibus, & Religio-
 nis professione, ac secundum multos, in ministerio
 justitiae, quoad ea, quae ultra stipendium accipi-
 unt: sed de his mitius jam dixi §. primo in fine. *super.*

39 IV. Qui pactus est, vel promisit alteri pretium pro quocunque opere turpi, v. g. meretrici, vel cuiusvis foeminae etiam conjugatae ob usum corporis etiam contra justitiam, ut Judici, sicario &c. in exemplis allatis, non solum licite solvit, sed etiam obligationem naturalem contrahit, ac iure naturali tenetur solvere post opus turpe, vel im-
 stum jam patratum, nisi leges reddant inhabiles tales ad dandum, vel accipiendum, in certis casibus jam jam notatis. Ita communior DD. con-
 congerunt, & sequuntur Molina *tom. 1. disp. 34. Sanchez lib. 3. moral. c. 9. num. 27. Lessius, Lugo, Diana, Tamb. locis cit.* Ratio patet ex dictis
 correlative: si enim alter opere turpi impleto postest juste a te exigere, ut probatum, certe tu quoque teneberis solvere pretium promissum, si enim tu promisisti, & ille ex sua parte rem vendibilem utpote tibi commodam, vel delectabilem postulavit non est, unde tu ab obligatione solvendi promissum liber evadas. Confirmat efficaciter Lugo *cit. n. 1.* negari posset pretium pactum pro re turpi; negari

etiam licite posset juvenis matrimonium promissum puellæ defloratæ, cui persuadendæ illud verò promiserat: & tamen omnes Doctores clamant, negare non posse, ac etiam in foro externo compelli debere: ergò.

Contrarium tamen, neminem scilicet obligari ad solvendum alteri, quod pro re turpi patrata illi promissum est, secluso juramento, saltem in his, quæ per leges puniuntur, ut fornicatio scæminæ honestæ, adulterium; homicidium, sententia injusta &c. docent non ignobiles Doctores, & nominatim *Navarr. c. 17. man. n. 41.* Ratio ipsius est: quia putat, tunc dationem & acceptionem pro re turpi patrata esse novum peccatum, & approbationem peccati commissi; qui enim dat, vel accipit pretium propter peccatum commissum, videtur de novo approbare, atque in eo complacere, quod utique mortale est. Sed infirmum fundamentum facile negatur: potest enim stante perfecta pœnitentia & detestatione peccati commissi, tamen dans velle servare promissum, & accipiens velle lucrum suo facto promeritum, ut optime observat *Lugo n. 55.* Ratio aliorum est: quia promissio illa de re turpi patranda fuit nulla, nec ullo modo obligans, utpotè quia peccaminosa: ergò nec ex obligatione servanda. Sed facile distinguen-
do *ant.* promissio illa fuit nulla, nec ullo modo obligans respectu ipsius operis turpis patrandi: concedo *ant.* juxtâ dicta numero primo. Fuit nulla, nec obligans respectu pretii promissi ad solvendum, supposito, quòd opus turpe pretio

740 *Tract. V. in VI. & X. Prac. Decal. Cap. V.*
æstimabile, jam impletum sit *N. ant. & c.*
Quamvis enim pactum à principio fuerit in-
dum, nec ullam induxerit obligationem ad
turpe implendum, attamen opere inhonesto
pretio æstimabili jam impleto, pactum respo-
pretii solvendi convalescit ob rationem supra
tam. *Denique* huic sententiæ planè faves,
hærerè videtur *S. August. Epist. 24. ad Man-*
nium. Sed fortè locutus solùm secundùm
positivas, quibus ejusmodi pacta infanda sceler-
torum hominum, Judicum, præsertim ini-
rum, severè prohibentur, & graviter puniuntur
& rei promissæ, vel acceptæ restitutio fisco, Eccl-
siæ, vel pauperibus adjudicantur: quæ ratio
(exceptis simoniâcâ supra indicatis) in foro
terno tantùm locum habet, & non in foro
scientiæ, ante sententiam Judicis, ut contra
dam Juristas ex communi probant *Lessim, L.*
Lugo cit. Sermo fuit toto hoc §. de acceptis
turpem causam ex pacto vel promissione prævi-
De acceptance autem donatorum liberaliter
ejusmodi turpem causam, patet ex generaliter
dictis §. 1.

§ 41 Sed restat delicatus scrupulus. Quid si vir
vel foemina honesta v. g. accipiat ejusmodi
nera liberaliter oblata ab amasio, quando ei
liter certò constat de ejus libidinosa intentione
ipsa tamen minimè consentiens ejus maligno
tento: poteritne licitè accipere, ac justè retine-
re. 1. Regulariter loquendo peccare mortaliter
puellam ejusmodi munera acceptantem: quæ

fovet impurum ejus amorem ac desiderium, & quem copulæ aliquando obtinendæ, verissimo scandali peccato: & quamvis dicat expressè puella: se quidem accipere, sed nolle tamen consentire in aliquid turpe, nihilominus adhuc alter semper putabit admissio munere à puella, eam facilius tandem expugnari posse, eaque spe pug- nare pergit. Quòd si tamen in raro casu hoc non esset: sicut etiam, si puellæ non certò constet de libidinosa affectione donantis, tunc utique licitè accipiet. *¶* 2. Eo casu munera sic liberaliter donata ab amasio, & quamvis illicitè accepta ob- tus notam libidinosa intentionem, puella non tenebitur restituere, sed licitè retinere poterit: *¶* *Molina, Rebellus*, aliisque cit. *Diana supra Lugo cit. n. 49.* Ratio est: quia accipiendo non peccavit contra justitiam; jam enim liberaliter credit impurus amator, sciens puellam non accipere cum pacto copulæ, ut supponimus, quamvis eam speraverit. Quare si sua spe frustratus amasius munus prodegit, sibi imputet, suæque credulitati: sicut quando quis gratis servit, vel munera largitur Principi, aut Episcopo, aut Præ- rato &c. intentione ac spe acquirendi officium, vel beneficium, postea spe sua frustratus, certè Principem, vel Episcopum nullo jure ad restitu- tionem coget; sed suam inanem spem miser de- plorabit. *Lege Lugo loc. cit.* ubi à restitutione li- beravit Heroinam nobilissimam, quæ monile in- gentis pretii à grandi amasio accepit, non dubiè advertens ejus pravam intentionem.

SECTIO VI.

Defraudatio tributorum, vectigalium, gabellarum, cum appendicula de criminibus falsi.

SUMMARIUM.

- 142. Tributum, vectigal, gabella &c. quid?
- 143. Ut tributa vectigalia &c. justa sint, quatuor requiruntur conditiones.
- 144. I. Auctoritas legitima.
- 145. II. Justa causa.
- 146. III. Modus debitus, &
- 147. IV. Persona subdita.
- 148. His conditionibus concurrentibus, licita est tributorum exactio.
- 149. Ad qua solvenda, esto multi velint, non esse obligationem in conscientia.
- 150. Vera tamen & communior est sententia opposita, esse obligationem in conscientia ea solvenda, si a sint.
- 151. Quid de clementibus ab iis, quos sciunt defraudare vectigal, & tamen ii non vilius vendunt?
- 152. Non est obligatio in conscientia solvendi tributa, vectigalia &c. non tantum, quando constat esse exactio.
- 154. Sed probabilissime etiam, quando de eorum justitia dubitatur.
- 155. Ubi tamen Officiales adhuc justè exigunt.
- 156. Quid in his consulendum à Confessariis?

142 **T**ributum latè sumptum dicitur omne quod principi, vel Episcopo, vel Reipublicæ tribuitur, vel penditur ad onera communis sustinenda: sicque comprehendit vectigalia, gabellas, & alia &c. Vectigal dicitur, quod pro

bus in civitatem, vel provinciam invec̄tis, vel ad-
 vectis solvitur: alias etiam dictum portorium.
Gabella dicitur, quod Principi, vel Magistratui
 solvitur ex rebus venditis mobilibus, vel immo-
 bilibus: diciturque *pedagium*, quod à transeunti-
 bus, vel equitantibus solvitur pro conservatione
 pontis, viæ, vel custodiæ &c. Tributum strictè
 sumptum, prout distinguuntur à prædictis, est pen-
 sio, quæ subditis imponitur, Principi, vel Magi-
 stratui solvenda, ut & statum, & dignitatem su-
 am tueri, & communibus necessitatibus Reipub-
 licæ, vel utilitatibus prospicere possit: estque
 duplex, unum dictum *capitatio*, quod singulis
 capitibus, vel personis imponitur absque propor-
 tione facultatum. Alterum dicitur *census*, quod
 secundum æstimationem & proportionem facul-
 tarum à subditis exigitur. Et hoc rursus duplex.
 Unum ordinarium, quod certam quotannis re-
 currentem ex communi lege pensionem vel præ-
 stationem continet. Alterum extraordinarium,
 quod propter supervenientem causam, sive neces-
 sitatem extraordinariè imponitur, & dicitur *col-
 lecta*, seu *tallia*. Huic simile est subsidium cha-
 ritativum, quod Episcopi, occurrente aliqua ne-
 cessitate petere, & exigere solent: de quo c. cum
 Apost. de censibus ex Concil. Lateranensi, dici-
 tur: *sustinemus pro multis necessitatibus, que ali-
 quoties superveniunt, ut si manifesta, ac rationa-
 bilis causa extiterint, cum charitate moderatum
 ab eis (Clericis Episcopi) valeant auxilium po-
 stulare.* Atque ut justum sit, ac obliget substi-
 dium

dium Charitativum, easdem conditiones requirit ac tributum. Videndum ergo breviter, quas conditiones requirat, & qualiter obliget tributum.

ASSERTIO IX.

143 **T**ributa, vectigalia, gabella, subsidia charitativa &c. ut justa sint, quatuor conditiones requiruntur. 1. Auctoritas legitima exigendi. 2. Justa causa exigendi. 3. Modus debiti imponendi. 4. Persona subdita. Ea, si justa sint, subditi (imò respectivè, & extranei) tenentur solvere in conscientia, etiam antequam petantur; adeo ut non solventes, vel defraudantes notabiliter, peccent mortaliter, & ad restitutionem obligentur. Secus, si constat ea injusta esse; & probabilissimè etiam, quando de eorum justitia dubitatur. Et publico more solito.

§. I.

Ut justa sint, quatuor requiruntur conditiones.

144^l. **A**uctoritas legitima imponendi tributa, & vectigalia originariè est penes Principes, seu Magistros in terris suis alium Superiorem non agnoscentes, aut eos, qui à summis Principibus privilegio, aut legitima consuetudine jam præscripta, facultatem hanc tributa & vectigalia imponendi, consecuti sunt. Vide caput super quibusdam de verborum significat. Adeoque qui absque legitima auctoritate ejusmodi nova tributa, vectigalia

galia, gabellas in terris suis imponunt, præter peccatum gravissimum, & summè noxium Reipublicæ, quippe omnes injustè lædentes, & certissimam obligationem restituendi, ipso facto incurrunt excommunicationem latæ sententiæ in Bulla Cœnæ, quam latè explicans *Alphonsus de Castro*, Navar. c. 27. n. 61. Cautissimè hîc procedant Confessarii circatelonarios, & similes officiales, qui incio principe propria auctoritate certas expensiones sibi exigunt, & in consuetudinem deducunt, nunquam, aut difficulter abrogandam. Expertus loquor. Quamvis tamen aliquando excusari videantur ob justam causam vel compensationis ob defectum stipendii, vel extra ordinatû laboris, & molestiæ: vel quod homines benevolentia, vel gratitudine ultrò liberaliter donare videantur, omnia tamen periculosa, & cautè trutinanda à Confessario.

II. *Iusta causa* exigendi ac imponendi tributa, & vectigalia, est. 1. Sustainatio Principis, vel Magistratûs considerato statu, dignitate ac meritis ejus in rempublicam. 2. Necessitas, vel magna utilitas Reipublicæ; cui alia ratione subveniri non potest, nisi subsidio ejusmodi tributorum, & exactionum, quatenus tamen opus & necessarium; adeò ut si causa necessitatis, vel utilitatis perpetua sit, v. g. conservatio murorum, pontium, custodia civitatis &c. exactio perpetuet: sin verò temporalis tantùm, tempore belli defensio contra hostem, reparatio destructorum per hostes, ea cessante, etiam exactio cesset: juxta communem

Aaa § & cer-

& certam DD. Sententiam Cajetani. Angeli, Lessii, Navarr. apud Laym. hic l. 3. tr. 3. c. 3. n. 2. quem vide. 3. Id maximum locum habet in vectigalibus & tributis, quorum causa facile cognosci potest. Quod si verò tributum antiquum fuerit, quod à tempore immemoriali sine murmure, & querela à populo exactum fuit, præsumptio erit pro justitia causæ, ac tituli; adeò ut quamvis constet primam causam exigendi cessasse, præsumendum tamen sit, aliam locò ejus successisse, v.g. restauratio ærarii exhausti, merita singularia Principis &c. uti ex communi notat Laym. *ibid.* n. 3. 4. Licet autem sæpè contingat, ut cessante causa una extraordinaria tributi antea impositi ejus locò alia necessitas occurrat, ob quam prius illud tributum adhuc durare possit, ac debeat, quod si tamen sufficiat, nec debet, nec potest Princeps justè aliud novum tributum imponere ejus occasione, ut prò! passim fit, nemine audente contradicere. Absque ergo ejusmodi justa causa tributa imponentes, continuantes, augentes &c. sine dubio gravissimè peccant, & ad restitutionem obligantur ut raptores, saltem diminutione aliorum tributorum, si ærarium aliunde sufficiat. Omnia certa apud omnes quoad doctrinam, sed valde perversa in praxi. Vide *Laym. cit. & Lugo diff. 36. Sect. 4.*

146 III. *Modus debitus* imponendi tributum est, ut exactio sit moderata & juxta mensuram causæ, vel necessitatis, ob quam contribui debet, & secundum proportionem facultatum singulorum.

ut non alii plus, alii minus graventur, quam iustum sit. Idemque dicendum de compulsione civium ad mutuandum Principi ob ejusmodi causas. Cajetanus v. *vectigalia*, aliam hic addit conditionem ex parte materiae, ut scilicet vectigal non imponatur in iis rebus, quae necessariae sunt ad familiam alendam, vel agrum colendum, sed in iis rebus, quae negotiationis causa invehuntur, & emuntur, & venduntur; juxta *L. universim C. de vectigal*: quae conditio licet aequissima sit, & alicubi servetur, contrarium tamen ob justam causam statui potest, & defacto introductum est, ut contra *Angelum* notant DD. communiter *Nav. Sylvester, Lessius, Laym. & alii cit.*

IV. *Persona subdita*: tributa enim & vectigalia iuste exigi possunt directe a solis subditis, cum tributa pendere maxime sit signum subjectionis, ut indicat *Apostolus ad Roman. 13*. Datur enim id Principi, ut suum, ac Reipublicae statum tueri possit; quod utique eorum tantum interest, qui ejusdem Reipublicae membra, adeoque subditi sunt. Indirecte vero, & per accidens, etiam exiguntur ab externis: nam imprimis invehentes merces in Regionem coguntur vectigal solvere propter concessum jus mercimonii, quae tamen exactio quoad effectum in subditos redundat, quibus tanto carius merces postea venduntur. Deinde qui merces ex provincia evehunt, coguntur solvere vectigal, partim propter dictum jus mercimonii ipsis in ea Provincia concessum, partim propter expensas pontium ac viarum, & securitatis praestandae obligatio.

gationem, quæ domino loci incumbunt. *Ultimus*, si vectigal, vel similis exactio imposita sit super vino, frumento, & his similibus fructibus, ac mercibus, quæ in ea Regione, vel civitate venduntur, tunc etiam extranei, sicut & Clerici indirectè gravantur: ut si ibi emere velint, parum cum incolis & laicis jure utantur, ut cum aliis notat *Loym. cit.*

148 His ergo conditionibus concurrentibus licita, & justa est exactio tributorum, gabellarum &c. *Ratio clara est*: cum enim Principi ex officio incumbat administrare Rempubicam, curare bonum commune, communibus necessitatibus, ac utilitatibus prospicere &c. quæ absque sumptibus præstare non potest: nec sumptus sufficienter suppetunt, nisi mediantibus ejusmodi tributis, & vectigalibus, jure potest Princeps, vel Magistratus exigere illa, quatenus ad ipsiusmet, & officialium suorum competentem sustentationem, & necessitates vel utilitates publicas curandas necessarium, & sufficiens est: quæ quidem decernere ad Consiliarios, subinde & Confessarios Principum spectat, gravissimè oneratis eorum conscientiis.

149 Quæstio nunc communissima, & in quotidiana praxi summè necessaria est, quando subditi obligentur ejusmodi tributa, vectigalia, gabellas &c. solvere Principi, vel Magistratui, an in conscientia, ex justitia sub mortali, sic ut ea defraudantes peccent contra justitiam, & ad restitutionem obligentur? Est Sententia satis multorum, & gravium Doctorum, subditos non obligari in toto

conscientiæ solvere ejusmodi tributa, antequam petantur ab exactoribus. Ita *Angelus, Tabiena. Navar. Sotus*, & alii apud citandos, & probabilem censent *Lessius. Bonacina de contract. disp. 2. q. 9. punct. 1.* Saltem pœnitentes non esse cogendos in conscientia ad restitutionem post factum censet *Sav. gabella n. 6. & Malderus tr. 5. c. 6. dub. 15.* Saltem quoad gabellas pro rebus usualibus excusari à mortali, & onere restitutionis consentiunt *Navar. Cajetanus. Lessius. Molina. Bonacina.* Ratio horum Doctorum est. Quia lex pœnalis non obligat in conscientia, nisi ad pœnam post Judicis condemnationem; sed lex vectigalium solvendorum pœnalis est: Magistratûs enim intentio esse videtur, ut subditi, vel negotiatores aut vectigal solvant, aut si non solvisse deprehendantur, pœnam solvant; quæ communiter debet esse pœna commissi, vel caducitatis, seu confiscationis mercis: nec per hoc derogatur bono communi; nam unus defraudans comprehensus abundè solvet pro viginti occultè elapsis. Quæ sententia licet per accidens, & in praxi plerumque vera sit, ut patebit, tamen per se, & ex natura rei loquendo, dicimus:

§. II.

Ea, si justa sint, subditi, imò & respectivè extranei, tenentur solvere in conscientia, etiam antequam petantur.

HÆc est communior, & re ipsa vera Sententia DD. *Alphons. à Castro. Gabriel. Sylvester.*

750 *Tract. V. in VII. & X. precept. Decal. Cap. V.*
ster. Covarr. Cajetanus. Medina. Sotus. Sayrus.
Corduba. Turrianus. Vega, aliisque congestis Suez
rez lib. 5. de legibus c. 18. Vasquez de restit. c. 6.
§. 3. dub. 2. Sanchez. Molina cit. disp. 674. Lel-
lius cit. c. 33. dub. 8. Laym. lib. 3. tr. 3. c. 3. n. 5.
Lugo sect. 4. Diana p. 1. tr. de legibus resolut. 19.
Sumitur ex Scriptura in his supponente, vel indi-
cante debitum conscientiae, ad Rom. 13. *Idel-*
enim & tributa praestatis: ministri enim Dei sunt
in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus de-
bita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vecti-
gal. Et Matth. 21. Christus ostenso sibi numisma-
te census, dixit. *Reddite ergo Caesari, qua sunt*
Caesaris, & qua sunt Dei, Deo. Ipsoque exemplo
suo docuit Matth. 22. pro se & Petro tributum sol-
vens. *Ratio certè manifesta est: nam justitia com-*
mutativa obligat semper in conscientia, etiam an-
tequam debitum petatur: atqui justa tributa, &
vectigalia sunt debita Principi, vel Magistratui ex
justitia commutativa, tanquam jure naturæ debi-
tum stipendium ad suum statum, & bonum publi-
cum sustinendum: etenim justitia commutativa
postulat Principi seu Magistratui publica onera
compensari ab iis, quorum gratiâ sustinet ea:
quod licet directè, & per se solum concernat sub-
ditos, tamen indirectè, & per accidens etiam
spectat ad extraneos, ut supra dictum est. Et
quamvis quantitas, & munus tributi pendendi non
jure naturæ, sed lege positiva Principis taxetur,
posita tamen ex justa taxatione, tributum taxatum
jure naturæ debetur Principi, vel Magistratui
Quod

Quod optimè confirmat & declarat Vasquez exemplo decimarum: quo, cum fideles jure naturæ teneantur Ministris Ecclesiæ stipendium ad eorum sustentationem, etsi jure naturæ determinatum non sit, postquam tamen Ecclesia eam quantitatem, scilicet decimam partem fructuum, determinavit, jam jure naturæ, & in conscientia debentur decimæ Ministris Ecclesiæ: ergò justa tributa, vectigalia, gabellæ &c. Solvenda sunt Principi, vel Magistratui in foro conscientiæ, etiam antequam per exactores exigantur; adeò ut peccent mortaliter, non tantum qui ea defraudant notabiliter, occultando, vel subducendo merces ex industria, aliisque fraudibus utuntur ad subterfugiendam tributi solutionem; sed etiam qui ultrò non indicant secundum legem vel consuetudinem loci; ut nimirum ea solvantur, etiam non petita. Secus esset, si lex, vel consuetudo loci obtineret, ut certa tributa, vel vectigalia solvantur tantum exactoribus petentibus. Neque solum peccant ipsimet defraudantes, vel non solventes justa tributa, & vectigalia, sed etiam ad id cooperantes, & specialiter ipsi exactores absque justa causa non exigentes, dissimulantes, non accusantes eos, qui ita injustè defraudant.

Sed quid dicendum de ementibus ab iis, quos sciunt defraudare, vel non solvere vectigalia, aut gabellas, & tamen nihil vilius vendentes? *scilicet* cum distinctione: aut enim talis emptor positivè cooperatur ad defraudationem gabellæ, utpote suadendo, ut mercem sibi occultè, & idèò vilius vendat,

dat, iuvando merces secretò deportare, & subducere teloniis, seu dominis publicis, vel exactoribus: & tunc, quia talis venditori positivè cooperatur ad fraudem, & damnum Principis, sine dubio peccat contra iustitiam, & venditore non restituente, ipse secundo loco ad restitutionem obligatur. Et hoc sensu intelligendi sunt Doctores id absolutè affirmantes. *Aut* talis emptor positivè nullo modo cooperatur ad defraudationem vectigalium, sed simpliciter emit, etsi probè scias venditorem non solvere, vel non soluturum gabellas, etiamsi is merces occultè in domum tuam importet, & emendas feras, & bene scias, eum id facere animo non solvendi gabellas, dummodo secretè non procures, sed simpliciter emas, per se loquendo non peccas contra iustitiam, neque ad restitutionem obligaris in defectum venditoris: quia tua emptione non positivè, sed tantum negativè, & materialiter cooperaris ad fraudem alterius; quippè cum stante tua emptione venditori adhuc liberum sit solvere gabellas: neque tibi ex iustitia incumbit venditorem cogere, vel monere ad solvendum; aut non solventis fraudem aperire, vel deferre Magistratui, ut supponimus. Et *Ratio priori est*; quia debitum vectigalium non est onus simpliciter reale, & ipsis mercibus affixum absolutè; cum Princeps defacto non comparat dominium mercis in toto, vel in parte (unde aliud est de emente rem alienam, vel furtivam.) sed est onus reale simul, & personale; scilicet debitum quidem de tali re, at non à quovis habente illam

rem, sed à solo venditore solvendum secundum leges: ergo qui venditori non cooperatur ad fraudulentam venditionem subtractis gabellis, sed simpliciter emit, nec contra justitiam peccasse, nec restitutioni obnoxius censeretur. Dixi autem *per se loquendo*. Aliud enim esset, si emptor adverteret ex ejusmodi frequentatis emptionibus occultis, & fraudulentis, aliis passim exemplum suum sequentibus, Principi, vel Reipublicæ grave damnum emergere: tunc enim contra justitiam, & pro rata sua restituere teneretur. Atque hoc sensu intelligendus est Sanchez, & alii absolute negantes tales emptores debere restituere; ut optime explicat Lugo *cit. sect. 4. an. 65.*

§. III.

Secus, si constet, eam injusta esse.

Quando nimirum aut certo constat, aut probabiliter existimatur vectigal injustum esse in toto, vel in parte; utpote quia noviter impositum absque satis nota auctoritate, vel causa justa; quia fama & persuasio in populo est (ut revera est his temporibus) tributa sub prætextu alicujus necessitatis imposita, in non necessarios usus converti, vel asservari, aut certè longè majori quantitate exigi, quàm necessitas, vel justa causa postulet, reliquo in privatos usus converso: tunc secundum omnes, solutionem in toto, vel in parte subterfugere, aut etiam occulta compensatione uti, licitum & justum erit, modo semper absit scandalum item mendacium, & perjurium, quæ nunquam

licita sunt: ita post alios *Molina Layman. Logica*. Ratio manifesta est: quia cuius jure natura concessum est injuriam, & damnum suum iniustum impedire, vel resarcire, quatenus licitum fieri potest: sed eo casu exactionis injustorum tributorum, injuriam, & damnum iniustum patiuntur subditi, quod alia ratione impedire non possunt, nisi subterfugiendo solutionem, vel iam solvere coacti sint, occultè compensando: ergo licitum, & justum erit, secluso scandalo, vel alio peccato.

153 At quid dicendum in dubio, quando verè dubitatur de justitia tributorum, vectigalium, vel gabelle alicujus; sive dubio negativo, dum scilicet simpliciter dubitatur de justitia vectigalis absque eo, quòd sit aliqua ratio probabilis pro, aut contra: sive dubio positivo, dum dubitatur, an justa sint, ex eo quòd pro utraque parte sint rationes probabiles: eritne adhuc obligatio solvendi? Tributum adhuc solvendum esse affirmant *Sornus. Lopezus, Malderus*, alii apud *Sanchez, & Lugotium*. Ratio est: quia in dubio justitiæ legis, sententiæ, vel præcepti, est præsumendum pro justitia, & parendum legislatori, Judici, Superiori, secundum communem in materia de legibus, & conscientia dubia: in proposito autem princeps, vel Magistratus est legislator, Judex, & Superior: ergo in dubio, an justa tributa vel vectigalia exigant, pro justitia, & pro ipso præsumendum, & que parendum erit. Sententia utique tutior. nos dicimus denique.

*Et probabilissimé etiam, quando de eorum
justitia dubitatur.*

Verior, & in praxi tuta videtur opposita com-¹⁵⁴
munis DD. Sententia negans, in tali dubio
esse obligationem solvendi tributa, si post diligen-
tem inquisitionem dubium perseveret. Ita *Caje-*
vannus, Sylvester, Medina, Armilla, Gabriel, Cor-
duba, aliisque plurimis citt. *Sanchez. lib. 6. morah.*
c. 4. Azorius p. 3. c. 22. q. 7. Diana p. 7. tract. 17.
resol. 59. Lugo disp. 36. sect. 6. Et consentit *Mo-*
lina cit. disp. 644. Ratio fortis est: quia in dubio
debiti melior est conditio possidentis; & ei, qui
petit, incumbit probatio debiti: atqui in proposi-
to subditus possidet res suas, & Princeps petit tri-
butum ut debitum: ergò quousque probetur justitia
tributi, subditus non tenetur solvere. Unde
& in cap. *provexit de censibus,* dicitur, in omni
censu vel tributo oportere, ut ad quid, & quan-
do persolvi debeat, præsciatur. Ad rationem
oppositam facile & parendum quidem esse, & præ-
sumendum pro Principe, legislatore, Judice,
Superiore, sed excepto eo casu, quo agitur de
interesse, aut ipsius Superioris, qui tunc præsumi
potest partialis; aut de interesse ipsius inferioris,
seu subditi, cujus rem suam possidentis meliori
conditio præjudicari non debet.

Cæterum rectè notant DD. *citt.* & ex aliis *Laym.*¹⁵⁵
cit. lib. 3. tr. 3. c. 3. n. 6. quòd licet existant ejus-
modi dubia publica de justitia solvendi, subditus

licite subterfugere possit. Officiales tamen; si præceptum exigendi commodè declinare non possint, justè exigunt. Quia quamdiu non ad certitudinem moralem de injustitia causæ, præsumere possunt Officiales, quòd Princeps ita præcipiens justam habeat causam ipsis incognitam, prout in simili de subditis in bello dubio militantibus supra suo loco dictum. Alia est ratio de Consiliariis Principum, ad quos pertinet de justitia tributi cognoscere: hi enim non possunt Principi consulere, suadere, vel approbare tributi impositionem, vel exactionem, nisi affirmativè cognoscant, saltem probabilitatem justæ causæ, uti cum *Vasquez* rectè notat *Laym. cit.* Similiter in dubio positivo de justitia tributi, cum scilicet utrinque sunt rationes probabiles, fieri potest, ut & Princeps justè ac licite exigat, & subditus justè & licite neget, vel subterfugiat tributum: quia uterque sequitur sententiam probabilem. Et hac ratione dari potest bellum justum ex utraque parte propter ignorantiam veritatis ex una parte, & rationes utrinque probabiles. *Sanchez, Lugo, Diana. cit.*

156 Denique pro praxi Confessarii, omninò placet consilium *Molina cit.* valdè laudatum à Cardinali de Lugo dicta *disput. 36. sect. 4. n. 43.* Quòd quando evidenter, vel satis probabiliter non constat de justitia tributi, vel vectigalis, ante factam populum semper monendum esse, & consulendum pœnitentibus, ut tributa solvant, & non defraudent, ut sic Reipublicæ pax: & Principibus debita ob-

ta obedientia, ac reverentia conservetur: alioquin
 semel laxatâ conscientiâ homines avari sine dubio
 valdè exorbitarent, & abuterentur, cum gravif-
 simo Reipublicæ, & Principum damno: post fa-
 ctum autem, & defraudatum jam tributum, si pœ-
 nitens certò, vel probabiliter sibi persuadeat, in
 tanta nostri temporis tributorum multitudine, &
 varietate, esse aliquid injustum, vel nimium, quòd
 ipse solvat, vel multitudinem ipsam nimiam esse,
 & excessivam; per se considerata qualitate suæ per-
 sonæ, & negotiationis, reliquis suis tributis omni-
 nò sufficienter contribuere pro sua persona, quan-
 tum justitia exigit ad Principis & Reipublicæ ne-
 cessitates, non esse cogendum à Confessario ad re-
 stitutionem, sed omninò dissimulandum. Quod
 à fortiori docent omnes DD. oppositæ Sententiæ.
Ratio est: quia cum tot conditiones requirantur ad
 justum tributum imponendum, vel augendum,
 in tanta tributorum multitudine meritò præsumi-
 tur, multa esse incerta & dubia, quæ fraudare,
 etsi non sit suadendum, certè tamen etiam com-
 pensare non sunt cogendi miseri pœnitentes. Et
 sanè nimis grave redderetur Sacramentum Pœni-
 tentiæ, & viam salutis multis præcluderet, qui
 esto à Confessariis moneantur, non tamen resti-
 tuent, adeoque æternæ damnationis periculo se
 se exponunt. Ego jam à quadraginta & amplius
 annis, non nisi, quantum memini, quinques
 justam causam restituendi reperi.

APPENDIX

Crimina falsi.

SUMMARIUM.

158. *Crimen falsi quid?*
 159. *Quadrupliciter committitur, falsificando I. rei,*
 160. *II. Instrumenta, (testamentum, codicillum, chyro-*
graphum)
 161. *III. Litteras; imitando, aperiendo &c. Casus nota-*
bilis 162.)
 163. *IV. Monetas.*
 164. *Quæ omnia sunt mortalia ex genere suo,*
 165. *Cum obligatione restituendi damna inde illata.*

ASSERTIO X.

157 **C**rimen falsi est perversio veritatis cum dolo & alterius jacturâ: quoad materiam præsertim hoc septimum Præceptum concernentem, quadrupliciter potissimum committitur: Falsificando rei, instrumenta, litteras, monetas: omnia mortalia ex genere suo: cum obligatione restituendi damna illata vel inde secuta proximo. Est tota nimis certa apud omnes.

§. I.

Est perversio veritatis cum dolo, & alterius jactura.

158 **C**rimen falsi tria essentialiter includit, veritatis persionem: dolum operantis: damnum alteri inde proveniens. Res clara erit in Exemplis mox afferendis: & quia illud damnum plurimumque est in bonis fortunæ, ut patebit iisdem

exemplis, ideo hoc crimen communiter refertur ad septimum Præceptum: si verò esset damnnum in bonis corporis, ut si Judex pro reo necando clam dimisso substitueret alium innocentem &c. ad quintum: in bonis famæ, ad octavum præceptum referendum esset, uti sunt crimina falsi eorum, qui falsum testimonium proferunt, testem falsum in judicio produciunt, Judicem corrumperunt: item Advocati partis suæ causam parti adversæ prodentes. *Lege I. & sequentibus ff. de crimine falsi.* Nunc sistendo in materia septimi Præcepti.

§. II.

Quoad materiam quadrupliciter potissimum committitur.

I. Crimina falsi falsificando *res* committunt. 159

I. Venditores, qui falsis vel falsatis ponderibus, & mensuris utuntur, aut materiam adulterinam minùs utilem mercibus admiscunt. II. Qui alienum partum alicui supponit. III. Qui signum adulterinum facit, vel sculpsit. *L. penult. ad legem Corneliam de falsis.*

II. Crimina falsi falsificando *instrumenta*, com. 160
mittunt, qui testamentum, codicillum, chyrographum, aliudve instrumentum, vel scripturam immutant, supprimunt, lacerant, rasurâ falsant, signum amoveant. Item qui ejusmodi instrumenta adulterina confingunt, & pro veris supponunt. *L. cit. ff. & cap. ad legem Corneliam de falsis.*

Sed quæstio hic delicata incidit, utrum, amissa

scripturâ, instrumento, chyrographo de hæreditate, nobilitate, legitimatione, & maximè de debito aliquo magni momenti &c. liceat similem novam scripturam conficere in suum commodum tantum citra alterius injuriam: aut si quis conveniatur de mutuo accepto, vel alio debito, quod jam legitime solverat, sed aliter probare non potest, liceat instrumentum factæ solutionis confingere sine crimine falsi? *R.* Simpliciter non licere. Ita ex communi Layman. *lib. 3. tract. 3. cap. 4. num. 1.* Ratio est: quia licet non sit crimen falsi contra justitiam particularem, & commutativam, quia nemini jus suum læditur, unde nec aliqua restitutionis obligatio inde contrahitur: est tamen crimen falsi contra virtutem veritatis, & justitiam legalem: est enim mendacium ex se periculosum Reipublicæ; unde & legibus severè prohibetur: & cum prohibitio justa sit, etiam in conscientia obligat. Neque urget ratio proprii damni evitandi, cum talis jure possessionis se tueatur, & probatio adversario incumbat. Quamvis in his bona fides facile à mortali excusare possit, præsertim verè urgente damno proprio.

161 III. Crimina falsi falsificando litteras committuntur non tantum, etsi principaliter, imitando alterius manum, vel chyrographum *L. quid sit ff. ad Legem Juliam*; sed etiam ab eo, qui alienas litteras dolosè aperit, & legit, cum ejusdem, vel tertii damno, & injuria: & si litteræ fuerint Papales, incurritur excommunicatio reservata tummo Pontifici non tantum in Bulla Cœnæ, sed etiam

etiam in jure communi *cap. ad falsariorum de
crimine falsi*. Et si in Religionibus litteræ sint à Su-
periore ad subditos, aut vicissim, est casus reserva-
tus in decreto Clementis VIII. Dico autem, qui
dolosè aperit. Secus si casu fiat, aut justa causa
aperiendi subsit; ut jure belli, aut justæ defensionis
gratiâ contra inimicum insidias molientem, ut no-
tat Navarr. *cap. 18. num. 53.* aut si Magistratus,
Prælatus, Paterfamilias suspicentur, aliquid mali
patrâdi in litteris contineri: aut quando Religio-
nis status licentiam aperiendi litteras Regula-
rium Prælato tribuunt, ut ferè in omnibus Reli-
gionibus fit.

Occurrit hic rursus scrupulus. Quid si aliquis
litteras alicujus momenti, quas multum refert se-
cretas esse, in publicum abjiciat laceratas: alius
verò reperta & collecta fragmenta legit in suum
commodum, seu inde sibi prospicit: peccabitne
talis crimine falsi, vel aliter? Casus singularis con-
tingit Venetiis. Mercator acceptas litteras ex Ori-
ente significantes de futura penuria aromatum,
laceratas abjecit, has repertas collegit alius mer-
cator, & statim copiam aromatum coëmendo il-
lum prævenit, eique lucrum eripuit. Quæritur
utrum injuriam illi intulerit? *ry. negativè cum
Sylvestro V. emptio, & Laym. cit. cap. 4. num. 4.*
Ratio est: quia mereator cum litteras laceratas ab-
jecit, & verè pro derelictis habuit, hoc ipso omni-
bus colligendi, legendi, & in suum commodum
utendi potestatem fecisse censendus est. Et re-
ctè dixit Sylvester cit. *Si quis litteras in publicum*
Bbb § abje-

abjectas legit solùm, ne sciat, curiositas est, si ut sibi provideat, commodisque suis studeat, humana non vitiosa prudentia est. Quod si abiciens inde damnum incurrat, sibi imputet. Tenebitur tamen talis ex Charitate, imò etiam ex justitia ejusmodi litteras apertas non ostendere aliis, quos intelligit, eâ notitiâ ufuros esse in damnum injustum alterius; maximè, si alterius fama inde patiatum. Quemadmodum si Titio hominem quærenti ad necem injustam, tu locum ostendas, ubi latitet, homicidio cooperari censeberis.

163 IV. Crimina falsi falsificando monetas committunt. I. Qui monetas etiam synceras cudunt, non habentes auctoritatem *L. 1. & 2. Cap. de falsa moneta.* Quia nimirum usurpat jus Principis cum ejus injuria, & damno; inde enim efficitur, ut ejus monetæ non tanto numero expendantur. II. Qui falsam monetam cudunt, utpote materiam adulterinam, vel pondere iniquo. III. Qui de justo pondere monetæ detrahunt abscindendo, radendo *L. quicumque ff. ad legem Corneliam.* Adhuc Laym. *cit. cap. 5. n. 5.* etiam id, quod justum pondus monetæ excedit, privata auctoritate abscindentes peccare, & ut falsarios puniri posse; Quia monetæ publicæ privata auctoritate detrahit cum damno Communitatis, quæ, cum æquè sint multæ monetæ deficientes, quàm excedentes in pondere, injustè illo ab alio privatur. IV. Qui adulterinæ materiæ nummos cupreos, stanneos, plumbeos tingunt, ut appareant aureæ, vel argenteæ *L. cit. quicumque.* Quòd si tamen quis monetam publi-

publica auctoritate cusam admixto cupro, quo apparente non libenter recipiuntur, argento vivo, vel sale madefactam illiniat, ut facilius expendat, non erit damnandus peccati saltem gravis: ut notat Laym. *ibid.*, V. etiam qui falsas monetas cupreas, stanneas &c. scienter expendunt, non obstante, quod antea & ipsi iis ab aliis decepti fuerint. Excommuni Navarr. *cap. 16. num. 167.* apud Laym. *cit. num. 6.* Quia nemo debet damnum proprium resarcire cum novo damno alterius innocentis. Quin etiam, si quis ignoranter seu bona fide dederit alteri, tenetur tamen ei ad restitutionem, qui læsus fuit, ut habet communis doctrina. At quid si quis nummum adulterinum v. g. talerum plumbeum alteri donet, vel det, quem scit eo animo accipere, ut alterum decipiat? *¶.* Eum peccare, eo quòd cooperetur ad falsationes multas inde secuturas, saltem peccatò scandali, non item iniustitiæ, nisi ita cooperatus esset ad aliquem decipiendum.

§. III.

Omnia mortalia ex genere suo.

Nimirum & ratione falsitatis perniciosæ Rei-164 publicæ, & ratione damni injustè illati proximo; cùm dolosam iniustitiam contineat. Adde, aut saltem ratione inobedientiæ, ut si Religiosus falsificet sigillum Prælati ad evagandum extra Monasterium: casus reservatus in supra dictis. Dico tamen *ex genere suo*: nam à mortali excusat, ac veniale reddit & levitas agentis, & parvitas mate-

764 *Tract. V. in VII. & X. precept. Decal. Cap. V.*
materiae, seu damni illati, uti apud omnes in con-
fesso est.

§. IV.

*Cum obligatione restituendi damna illata,
vel inde secuta proximo.*

165 **C**ertum apud omnes, & liquidum ex terminis
Neque de his, & restitutione ex injusta læsio-
ne proximi in bonis fortunæ aliquid speciale di-
cendum superest, præter omnia dicta tract. 4. ge-
neraliter *de restitutione in communi*: & speciali-
ter *de restitutione debita ex delicto formali, ratio-
ne injuste acceptionis à possessore mala fidei*. Atque
hactenus dicta equidem sufficerent quoad materi-
am directam septimi Præcepti, quatenus negati-
vum est: *Non furtum facies*; verum idem Præcep-
tum, ut initio prænotavi, implicitè & virtualiter
simul affirmativum est, præcipiens jus suum cui-
que restituendum, vel reddendum: & sic latissi-
mè patens, pro necessaria, & utilissima praxi tam
intra, quam extra Confessionale plenam sui expli-
cationem petit ex universa ferè materia de Jure &
Justitia. Cum igitur successus hactenus non val-
de displicuerit, hic tandem finiatur, & pro neces-
sario complemento, in nomine Domini mox
etiam sequatur Tractatus sextus,
& ultimus.

INDEX